

STÁLA KONFERENCIA ORGANIZÁCIÍ III. SEKTORA SR

slovenský člen Medzinárodnej rady pre sociálny rozvoj (ICSW)

a

Aliancia sociálnych profesionálov

Prohuman

Francúzsky výbor pre sociálny rozvoj

MEDZINÁRODNÁ VEDECKO - ODBORNÁ KONFERENCIA

SOCIÁLNE INVESTOVANIE

ZBORNÍK

Hetteš, M., Krémer, B., Steck, P. (eds.)

24. februára 2014, Bratislava

HETTEŠ, M. - KRÉMER B. - STECK, P. (eds.) 2014. *Sociálne investovanie*. Zborník z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie. Bratislava: SKTS, 114 s. ISBN 978-80-971606-0-9.

Názov: Sociálne investovanie
Editori: Miloslav Hetteš, Balázs Krémer, Philippe Steck
Text prešiel jazykovou korektúrou
Recenzenti: prof. JUDr. Vojtech Tkáč, CSc., (Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava)
prof. PaedDr. Gabriela Korimová, PhD. (Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica)
Vydavateľ: Stála konferencia III. sektora SR v Bratislave
Miesto vydania: Bratislava
Vydanie: prvé
Rok vydania: 2014
Počet strán: 114
Náklad: 200 kusov
Typ väzby: CD-Rom
ISBN 978-80-971606-0-9
EAN 97880971606

STÁLA KONFERENCIA ORGANIZÁCIÍ III. SEKTORA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

v spolupráci

Szociális Szakmai Szövetség
(Aliancia sociálnych pracovníkov, Maďarsko)

Comite français pour l'action et le Développement social
(Výbor pre sociálny rozvoj, Francúzsko)

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave

a

International Council for Social Welfare (ICSW)
(Medzinárodná rada pre sociálny rozvoj)

SOCIÁLNE INVESTOVANIE

Medzinárodná vedecko-odborná konferencia

24. február 2014

Bratislava

Obsah

1. Príhovor predsedu Stálej konferencie organizácií III. sektoru SR. (<i>Jozef Behýl</i>)	4
2. Social Investment (<i>Balázs Krémer</i>)	7
3. Poverty and social inequality. France, Europe, and worldwide. (<i>Philippe Steck</i>).....	23
4. Sociálne investovanie (na Slovensku?) (<i>Miloslav Hetteš</i>).....	29
5. Ľudský kapitál a súdržnosť – východiská politik EK v sociálnych investíciách (<i>Mária Čierna</i>).....	48
6. Naučená bezmocnosť v procese vzdelávania ako determinant chudoby (<i>Peter Ďurkovský</i>).....	53
7. Účelnosť, účinnosť, efektívnosť a zodpovednosť sociálneho investovania (<i>Mária Koval'ová</i>).....	56
8. Psychologické aspekty finančnej pohody a empowermentu v kontexte sociálneho rozvoja (<i>Katarína Mášiková, Zdenka Macková</i>)	67
9. Mediácia ako efektívna možnosť riešenia konfliktov s akcentom na insolventného klienta (<i>Jana Porubcová</i>).....	72
10. Pokus o podporu sociálnych podnikov v SR v rokoch 2008 až 2009 – pilotné overenie (<i>Ladislav Setnický</i>).....	81
11. Vzdelávaním k zmene myslenia. Sociálny rozvoj sa začína zachovávaním morálnych princípov. (<i>Peter Slovák</i>).....	92
12. Univerzity tretieho veku – dôležitý prvok sociálneho investovania (<i>Oľga Škorecová</i>).....	101
13. Vzdelávanie zamestnancov v podnikateľskom subjekte (<i>Martina Tokarčíková, Lucia Orlovská</i>).....	107

Príloha:

Video záznam (DVD)

PRÍHOVOR PREDSEDU STÁLEJ KONFERENCIE ORGANIZÁCIÍ III. SEKTORA SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA OTVORENÍ PRVEJ SPOLOČNEJ MEDZINÁRODNEJ KONFERENCIE SKTS A ICSW

Jozef BEHÝL

Za posledných dvadsať rokov budovania tretieho sektora vyrástlo veľa občianskych združení a organizácií, ktoré sa „postavili na nohy“, ale je stále i veľa takých, ktoré sa snažia vykonávať svoju činnosť čo najsvedomitejšie, no každodenne sa musia borieť s rôznymi ťažkosťami napriek tomu, že ich činnosť je pre štát a jeho politiku nenahraditeľná.

Jedným zo strategických cieľov Stálej konferencie organizácií III. sektora Slovenskej republiky (ďalej len SKTS) je vytvorenie partnerstva s vládou SR a jednotlivými rezortmi, ako aj tvorba prieniku spolupráce s medzinárodnými inštitúciami. SKTS vytvorilo platformu organizácií svojich členov z dôvodu zefektívnenia spolupráce a vytvorenia priestoru pre realizáciu ich cieľov, ako aj finančnú pomoc pre svojich členov.

SKTS je občianske združenie, ktoré bolo založené v roku 2010 a v súčasnosti je jeho členom viac ako 350 mimovládnych organizácií. SKTS bola 18. marca 2011 prijatá ako najreprezentatívnejšia celoštátna slovenská organizácia zastupujúca III. sektor SR za plnoprávneho člena Medzinárodnej rady pre sociálny rozvoj (ICSW). Táto rada je najstaršou a hlavnou organizáciou mimovládnych organizácií v sociálnej oblasti v globálnom meradle. ICSW má poradné postavenie pri OSN, MOP, UNICEF, UNDP, UNESCO, Svetové ekonomické fórum a pod. Stála konferencia organizácií III. sektora Slovenskej republiky bude aj touto cestou presadzovať záujmy slovenskej občianskej spoločnosti na celosvetovom fóre a prenášať najlepšie výsledky v tejto oblasti medzi stovky slovenských organizácií III. sektora. Riadiaci ICSW výbor ocenil, že Stála konferencia organizácií III. sektora Slovenskej republiky splnila všetky potrebné požiadavky na priznanie štatútu plnoprávneho národného člena ICSW. Dňa 13. decembra 2011 bola SKTS prijatá za člena Hospodárskeho a sociálneho výboru Slovenskej republiky, aby ako nový člen významne prispela k prehĺbeniu rozvoja dialógu v rámci občianskej spoločnosti na Slovensku.

Počas svojej doterajšej činnosti predložila SKTS jednotlivým štátnym rezortom viac ako 85 návrhov projektov na skvalitnenie práce v rámci zdravotnej a opatrovateľskej činnosti, životného prostredia, prevencie kriminality, sociálnej práce, vzdelávania mládeže a mladej

vedy a ponúkla rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny viac ako 3 000 pracovných miest v organizáciách III. sektora SR pre mladých ľudí do 29 rokov. Mrzí nás, že tento rezort nebol schopný na túto ponuku reagovať napriek vysokej, viac ako 30% nezamestnanosti mladých ľudí v SR.

Sociálnym investovaním je podľa môjho názoru všetko, čo štátna správa a dobrovoľníci vykonávajú v prospech spokojnosti občanov Slovenska, pre skvalitnenie ich práce, odmeňovania a celkového spôsobu života.

V súčasnosti je SKTS členom Rady vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie a členom Rady vlády SR pre prevenciu kriminality.

Okamžite sme sa pozitívne prihlásili k návrhu francúzskej členskej organizácie ICSW na usporiadanie spoločného podujatia k otázkam chudoby, zaručeného sociálneho minima a sociálneho investovania. Sme radi, že nás v našom zámere aktívne podporila partnerská organizácia z Maďarska. Obidvaja partneri prijali naše pozvanie na Slovensko. Máme veľkú radosť, že sme dostali dôveru a mohli takto byť hostiteľmi tohto spoločného významného podujatia. Konferencia mala za cieľ osloviť odbornú i laickú verejnosť v oblasti významu sociálneho investovania.

Jozef Behýl

predseda Stálej konferencie organizácií III. sektora Slovenskej republiky

NEW SOCIAL CONSTRAINS, NEW INSIGHTS – AND NEW CHALLENGES TO SOCIAL POLICIES

Balázs KRÉMER

Abstract:

This paper does not aim at giving comprehensive overview on contemporary social situation, or social policy literature. Instead of that I try to put in the flash some of new concepts, ideas and insights that I find as most relevant and challenging to renovate our views on social problems and social policies. In the first section I outline some new social developments, in the second some new theoretical and scientific insights, and finally some new policy and welfare challenges. My basic conclusion is that social professionals and social sciences should take back their competence in conceptualizing social problems and initiate new ways and policy measures to solve the problems.

Key words: Concepts, new insights, social theory, social policy, social professionals.

Positioning ourselves: who does and who should conceptualize welfare issues

Before I try to sum up my views about I promised in the title in my brief talk I need to clarify the viewpoint, the position from where I would like to present my thoughts.

I feel that social professionals, especially social academics lost their importance by identifying and conceptualizing social and welfare issues and problems in public discourse. Instead of scientific, evidence based approaches politics and administration commission to solve social puzzles and problems, and the role of professionals has been narrowed simply to solve these “readymade” puzzles. Several factors interfered why that unlucky shift could happen. Politics and public policies became more and more “politainment”, showbiz for earning the sympathy of voters - and less and less “rational”, “problem-solving” that led politics to treat social issues as a part of the show of attractive promises. Social issues are dealt everywhere, also in the academia in frameworks of state financed projects – that led the sciences and professions to attract and fulfil the needs of public servant project-managers, instead of debating scientific findings in academic or wider public. Even though, findings on social developments became “confidential business secrets” in that special project-market. Governments and politicians in power like to believe that maybe God knows everything, but they know a bit better – but that illusion might be supported by the technical developments as

well: governments control larger and larger real-time data, and often they are the best informed on taxation and income, social redistribution or labour-markets.

In contrast of these strange transformations, by my best concerns “normal” situation would be social professionals and academia conceptualizes how to understand and interpret social issues.

In my short talk I would like to make certain steps toward I guess as normal. I do not want to react and resonate to ongoing policies; rather I would present some ideas, concepts to employ in favour of better understanding ongoing social developments.

New social constraints during/after the crises

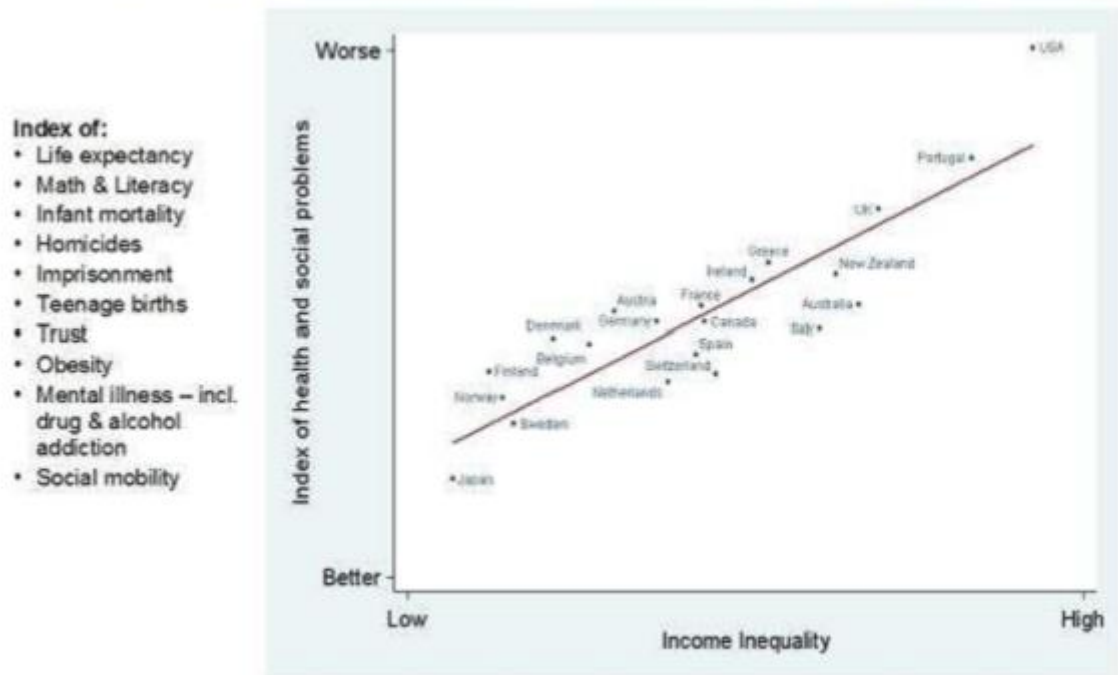
Inequality matters!

For a long-time income and social inequalities were seen as something humanitarian and moral commitments of fairness, even if implementing egalitarian principles may pull back, even though freeze down economic growths or the wealth of nations.

In 2009 R. Wilkinson and K. Pickett (a public health researcher and an epidemiologists) published a book (The spirit level), also Wilkinson presented a top rated speech on TED (http://www.ted.com/talks/richard_wilkinson.html) demonstrating on “hard data of World Bank” that equality matters as real facts, not only as emotions or fairness. They proved that among more-or less equally developed countries (measuring the level of development by GDP/capita) more equal societies are healthier, happier, they live better. Or, from the other edge: inequality harms the well-beings of societies. Their “synthetic” findings can be seen below.¹

¹ Wilkinson, R. – Pickett, K.: The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better, 2009, Allen Lane

Health and Social Problems are Worse in More Unequal Countries

Source: Wilkinson & Pickett, *The Spirit Level* (2009)

www.equalitytrust.org.uk

Equality Trust

Following Wilkinson's remarks, we should emphasize that really inequality is that matters, and not the level of income redistribution. The two healthiest nations are Sweden (where generous welfare programs financed from high revenues "produce" equality) and Japan (where tax-level and redistribution is minor, but the primary market distribution is equal).

Egalitarian distribution – as a "new" utilitarian economic strategy

For long time neo-conservative and neo-liberal concerns dominated economist's views on income distribution, saying that unequal distribution, meaning more income of the rich leads toward more savings, more investments and more jobs. Social reformers regarded economists as prophets of free markets, advocating the "free power of capital" instead of the freedom of people.

The crises shifted fundamentally visions of certain economists often ironically earmarked as "salty water economists" from the two costs of the States, criticizing the unlimited inequality as roots of the Great Recession, and seeking ways out of the crises by insuring more egalitarian access to make money. The two major figures of those new economic insights are two Nobel-prize awarded economists representing egalitarian ideologies as key factors of economic growths and recovery.

One of them, Paul Krugman denies explicitly the relevance of old-stylish neocon arguments saying that no, unequal distribution do not leads toward more savings and investments in “real economy”, rather it leads toward blow-ups of more speculative bubbles. In his views, since the poor spend their income (instead of speculative investments), and spending the money by some means market income for others – this generates market demands. By other wordings, more income to the poor result higher demand and prosperity for all.²

The other key spokesman of egalitarian economic visions, Joseph Stiglitz gets farer stating that high concentration of income and wealth leads toward high concentration of power that damages such foundations of welfare capitalism, as entering into markets and overall free market-competition.³

Lower-middle class crises: precarious class

European economic strategies renewed English languages by introducing a new word composed from “flexibility” and “security” as “flexicurity”. Flexicurity is seen as a gearing principle of harmonizing the need to improve productivity on one hand, and improving social security for low paid workers.

Guy Standing discuss that question presenting the other side of same coin as well, talking about growing insecurity crises of lower-middle class working in flexible working arrangements, named that new social class as “precariats”, or precarious class.⁴ In his views maybe that flexibility is a way to raise productivity and efficiency by not to pay more working time as needed, but also a way toward uncertain, “precarious” social status. In most developed economies precarious class is not identical with the poor, usually they work and they earn money (e.g. in seasonal or project employment, in limited or part-time contract, etc.), but with painful, frustrating (even short-time) interruptions when they cannot maintain their “normal” level of income and social status. After the crisis “precariats” are not members of special class any more – all of us find ourselves in “precarious” status where we can lose overnight our jobs we supposed as stable foundation of our social status.

Run to “Quasi-welfare over-depth” and arrears – Game over!

² Krugman, P.: End this depression now, 2012, Norton,

³ Stiglitz, J.: The Price of Inequality, 2013, Norton

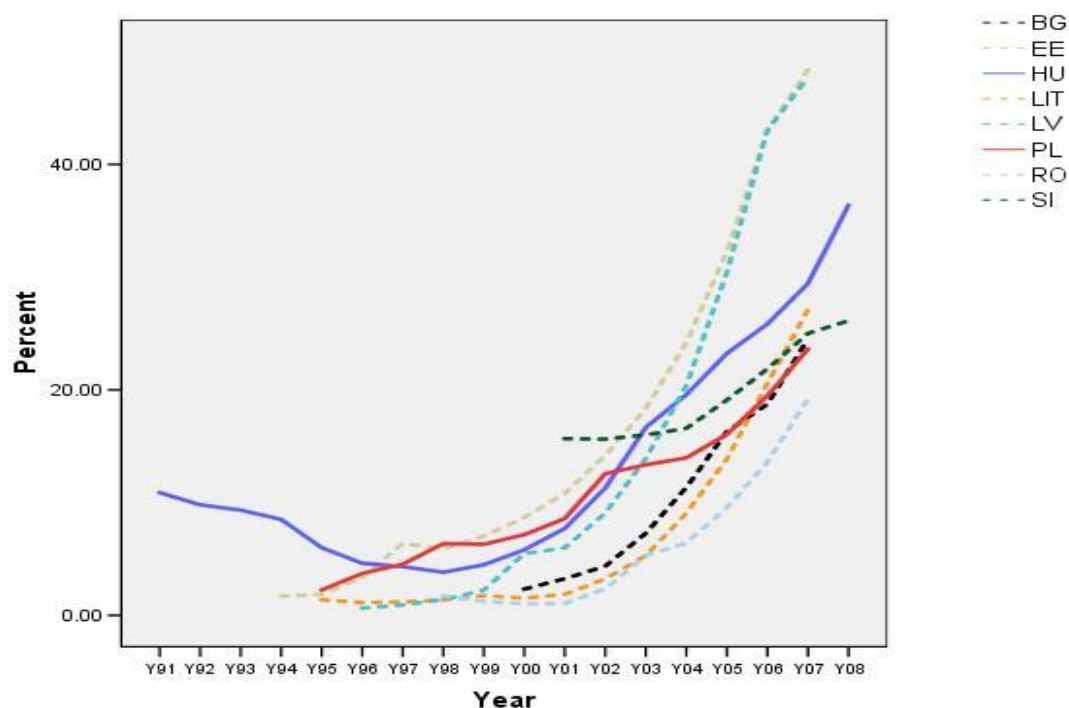
⁴ Standing, G.: The Precariat: The New Dangerous Class , Bloomsbury Publishing, 2011

Until now over-debts, arrears (including poisoned debts) were seen as major causes and key indicators of the Great Recession, and no attention has paid to social implications and consequences of over-debts, especially of housing and consumption debts.

During the first decade of new Millennium household credits has played a kind of “quasi-welfare function” allowing people to finance those goods they did not earn money for buying them. Unfounded believes in permanent growths of incomes to pay back the loans, as well as permanent lift of housing prices covering mortgages became economic illusions – but... but the credits must be paid back.

Unfortunately, the general well-being and income level of societies will be in hardships not only caused by slow way-outs from crises, but also because credits must be redeemed under hardships as well, without filling financial gaps by new credits.

Ratio of household credits/GDP – in CEE countries from 1991 to 2008⁵

Ageing and inequalities by life expectancy

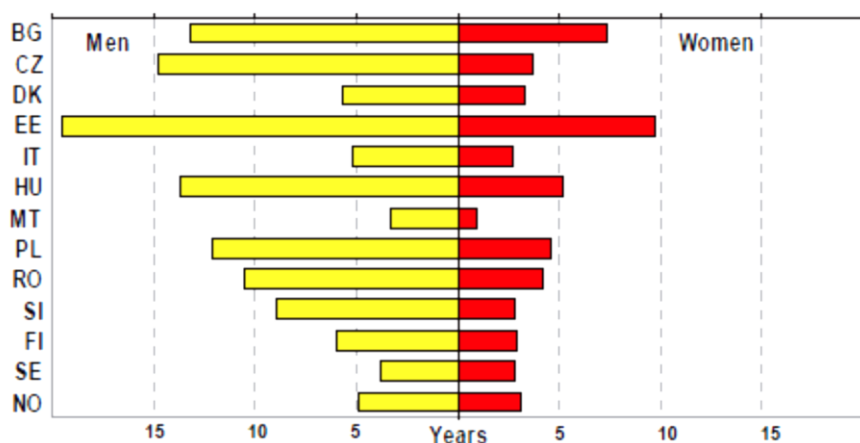
For long-long time it was a common believe that there is only one equal and just factor in life: the death, since all of us will die sometime. Meanwhile, it is not meaningless: when.

⁵Róna-Tas, Á.: The State and Consumer Credit in Post-Communist (EU member states)- calculations are based on EUROSTAT Data, Conference Paper, 2009, UC Irvine, 1989: Twenty Years After, <http://www.democracy.uci.edu/files/democracy/docs/conferences/rona-tas.pdf>

New insights about social inequalities find that probably the life-chance inequalities are heaviest factors among social inequalities, than economic ones,⁶ and life-expectancy scissors are widening among social classes or educational groups, especially in CEE countries.

Longer life of better off people redraws or visions about social justice implemented by old-age social welfare schemes, as old-age pensions or long-term care. If better off people live longer that means they enjoy longer time and get more from publicly financed welfare provisions – also poorer get less simply because they live shorter.

Difference in life expectancy at 30 between lowly (ISCED 0-2) and highly (ISCED 5-6) educated strata, men and women, 2008⁷

Source: Eurostat ([demo_mlexpecedu](#)); PL: 2008 data.

New insights in contemporary social sciences

What is social development? Mis-measures of developments

In 2010 the President of France invited a group of distinguished scholars to discuss how we measure and understand social indicators of developments. Visions of development is a basic question of economics and social sciences, but probably it is even more important regarding interrelations between politics (intended to serve “the” development”) and the Academia.

⁶ Therborn, G.: The Killing Fields of Inequality, Polity Press. November 2013.

⁷ Corsini, V.: Population and social conditions, Eurostat, Statistics in Focus, 24/2010

Fascinating findings of the Commission were edited by the heads of the working party, J. Stiglitz, A. Sen, and J.-P. Fitoussi that stimulated to rethink some corner stones of social sciences.⁸

Starting point of the Commission was that using per capita GDP, as the only overall measure of economic and social development – is a mistake! Report brings wise concerns on what is development, and how to measure (or, by measuring, how to define) impacts of progresses. Hereby I can outline just only two points of their thoughts and recommendations.

One of them recommends paying more attention to medians, instead of averages of wealth and incomes. Generally speaking the extreme accumulation of incomes and wealth in the hand of top strata “pushed up” the averages even if the standard levels of the majority (could be measured by medians) lag behind the biased averages. The text-book illustration is that if ten university students seat into a pub for drinking a beer, probably the median income of them will be much closed to the average income of them. But, if Bill Gates would enter into the pub, and would join to the students to drink a beer, the average income of the company would run up into the sky – even if the median income, the income of the middle or the majority would remain the same.⁹ Same happened when President Bush campaigned his tax-deduction program declaring and promising 1000 dollars saving in average for Americans – not reporting that the median would profit less than 100 dollars in a year, and major part of gains will realized by the richest top. Unequal distribution devaluate the importance of the averages as overall social indicators, and medians may express better the general levels of income or wealth.

Other important notion of the Commission was about quality. Quality that matters as development indicator refers to the facts that certain “bad signs of life” would have positive impact to GDP growths. They illustrate it with the traffic jams: more jam would result higher level of fuel consumption, more intensive use of engines and more need to car-repair – higher GDP for the end of the day. More absurd and morbid example would be the tobacco consumption: tobacco itself raises GDP, but a lung cancer would raise higher need for pharmaceuticals and would create additional nursing jobs – that positively contribute to GDP growths, but kills human beings.

⁸ Stiglitz, J. – Sen, A. – Fitoussi, J.-P. (eds): Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf

⁹ Wheelan, Ch.: Naked Statistics, 2013, Norton

For us, working in social sector and social welfare, quality really matters if we want to strengthen the role of civic society, such factors of social capital as confidence and trust in human relations – that has no impacts to economic growths, but they definitely do contribute to the well-being of our societies.

Behavioural sciences and behavioural economics, happiness and moral economy

Behavioural economy and behavioural sciences attack against rational choice theory and “classical economists’ imperialism” supposing that people prefer necessarily the maximum likely maximum utilities, when they choose among options or make decisions of their life. Rational choice theory is not a strict dogma supposing that there could not happened different decision than the only rational one, but it is definite to suppose that deviations are accidental and on a longer run the accidental deviations from rational choices extinguish and neutralize each other.

In contrast of rational choice theory, behavioural economics suppose that biases from “rational choices” are systematic, and these systematic biases are the very nature of human beings and human brains making decisions. In this regard, “biases” are not biases: they are the very nature of cognitive mechanisms, basic characters of human mind.¹⁰ Following D. Kahneman’s argumentation, he describes two systems in our thinking:

There exist a part of our mind is effortless, fast, completely heuristic, and unconscious (no doubt, no hesitation). Fast thinking system is observed by etologists if animals react to fears, stress, to other kind of irritation and stimuli. The need for “fast thinking” comes from limited capabilities of human mind that cannot compute so rapidly with every important factor of rational decision-making – instead of tiresome and unmanageable calculations; we follow our fast intentions, even stereotypes or prejudices.

The other system takes work, is slow, sceptical and uses logic by seeking surety. The “rational mind” is slow and accurate, often getting in conflict by trying to control our hypotheses and guesses generated by the fast thinking system.

Behavioural economics and behavioural sciences employ basically experiments, meaning also investigating decision-making mechanisms in “artificial” environments and “fake conflicts”. Sociology is newly challenged by these experimental achievements on how the systematic biases influence different social groups.

¹⁰ Kahneman, D.: Thinking, Fast and Slow, 2013, Farrar, Straus and Giroux

There published studies arguing the Poor living in permanent stress of how to get by – they have no time for thinking slow, and controlling their fast decision-making mechanisms. These studies renovate concepts about sub-cultural roots of being poor, supposing that poverty is a consequence of “non-rational” bad decisions permanently made by uncontrolled, emotional fast mind.

Other studies show the opposite character of rational decision-making, stating that brokers, politicians and other decision-makers live in permanent stress, having no time and brain capacities to check slowly the implications of decisions they made fast, etc. (see above.)

Frankly speaking, opinions are completely differing on who makes permanently worse decisions. Meanwhile, if setting up hypothesizes and making decisions are permanently and systematically biased from “rational choices” – we might conclude that to be “rational” it is simply an illusion, or, at least, we must reconsider what is the social meaning of rationality, if it is necessarily disturbed, biased and deviated.

Individualization and the ruined institutionalized practices

One of the most influential and the most often cited author of social sciences, Michel Foucault introduced several new insights on how societies implement power by such unrealized factors, as linguistic statements, categorization, by “naming and framing” effects. His popularity in social sciences overshadowed the French sociological tradition (often characterized as “individuum sociology”), which expanded and enriched views on relation between “individuum” and “society”.¹¹ That tradition put into the focus the new welfare ideals of public institutions, giving priorities to individually tailored interventions and personal contracts. “Professional individualization” resulted new and high professional standards in discretionary forms of therapies or legal entitlements for public services, but at the same time this individualization led to lose standard and secure “institutional programs”, lose warranties of outcomes surely offered for citizens in need. The lost “institutional programs” reformulated the meaning of professionalism. “Old stylish” professionalism meant to provide a secured and warrantied outcome, e.g. in schools, health or social services. New professionalism employ “magic tools” for solving individual problems, but that new and/or over-professionalism

¹¹ Ehrenberg, A.: *The Uneasy Society*, Odile Jacob, Paris, 2010; Kaufmann, E.: *Shall The Religious Inherit The Earth*, Profile Books, 2010; Dubet, F.: *Injustice at Work*, The Yale Cultural Sociology Series, 2010; Martuccelli, D.: *Grammaires de l'individu*. Paris: Gallimard, 2002

result a lack of transparency, also a diminishing confidence in relation with public institutions, including legal system.

Ruined institutional programs raised the professional power and autocracy in every individual cases (let us think about the power over pregnancy and birth by using genetic tests and making medical decision on forecasted health or disability of the embryo as new-born child). In contrast of that, the uncertain and unwarranted outcomes, as broken institutional programs generate e weakening legitimacy in a broader, social context.

In that regard, individualization is a two-edge sword that might damage human dignity and integrity of individual users of public services on one hand, but also social prestige and legitimacy of professionals and institutions of public services and public administration.

New challenges to social policy

Providing fish – or net? Social investment?

The old and platitude question became serious in past decade when the “American” egalitarian principles and phenomena (choice, equal opportunity, participation and activation, etc.) started to be identically important in the “European” social welfare, as the traditional basics of European social policies (like equality of outcomes, preventing life-risks by social insurance and security, decommmodification and (re)distribution, etc.). These new social philosophies contributed fundamentally in formulation of EU inclusive policies, aiming at full and barrier-free access to rights, public goods and services; or mobilizing every stakeholder in favour of higher level of participation in labour markets and civic society.

New policy sunk under the weight of recession. State budget deficits reduction became again higher political priority than the inclusive growths, and only after starting to get out from the bottom of crises, as way-out concerns came back the activation and participation oriented policy-trend – in a shifted format. The key concept of renewed EU inclusion is “social investment”, mildly and smoothly introducing new policies. One of the clear message of “investment” is a restricting notion that is “bad news” for poorer member states hoping that some Union-level redistribution might ease the burdens on welfare “maintaining costs”, as well – that maintaining expenditures are more important to run welfare regimes than investment resources. Social investment package sent clearly the message that EU will not finance these running costs, just investments, “innovation” and “renovation” elements of public policies. The second almost hidden message reflects to the market and business

“components” of social and labour policies. From the early ‘90s EU supposed the existence of labour-market demands, and focused basically to develop the quality of labour supply, by improving educational quality, labour mobility, shortening and easing ways from school and bankrupting workplaces to new, highly productive and high-tech industries and services. Crises gave evidence that policies dealing exclusively with labour supply are not enough sufficient. Roughly speaking, if there is no job – there is no chance to get employed even for the best qualified manpower, and no social or labour policy may help to overcome the lack of labour demand. From this viewpoint we may interpret the second intention of “social investment” as an explicit need to pay attention onto labour demands, an expressed closer link and cooperation between social and labour policies on one side, and economic, rural and regional development policies on the other.

If welfare strategies are better harmonized with economic developments, if they are getting ahead “in hand in hand”, that lead toward new forms of inclusive policies, by creating more jobs, expanding the scope of choices as “positive freedoms”, and improving autonomy and power (“empowerment”) of people living in hardships.

That perspective seems to be lovely, but there occurs the question: what will happen until we cannot provide “net”, economy do not need more manpower and people do not learn how to ride the new waves of – hopefully – booming prosperity.

For many believers the answer would be said and frustrating: until that we have to give up regulation and sanction supported, sometime forced labour activation strategies, because they lead to nowhere. Until finding real, productive job-opportunities, even if we invest to training and education – we must give fish.

How much better are bad jobs – than no jobs?

As we said above, social and welfare measures required to cooperate more intensively with economic and investment agencies in the new framework of social investments, in favour of stimulating labour market demands, creating more productive job. As also we indicated above, raising productivity, especially in “third” service sector would mean to employ more people in atypical, flexible job arrangements, also to improve the economic sensitivity reacting to “small-size” market niches. Social policies should support the creation of more flexible jobs? Even if flexibility it means part-time, low-paid, unsecured (precarious) “bad jobs”? This is a twofold challenge for social institutions and professionals.

One of them is a matter of attitudes and professional preferences. Of course, we prefer “good jobs” in contrasts of “bad jobs”, and, especially, we do not want to participate in games converting good jobs to bad jobs. Also we observe with huge worry and frustration that our kids, our students, our young generation probably will start their carrier in precarious, unsafe, flexible – “bad” - jobs. From that regard, we are principally challenged by appreciating bad jobs instead of no jobs, and for doing so, we must include bad jobs into our professional horizon, we should find paths from no jobs to bad jobs as well, as find out policy measures preventing trade-offs from good jobs to bad jobs.

Other challenge is a technical one. Our civic public institutions were over-bureaucratic if we had to cooperate with businesses – even in better time, even with larger enterprises. Also, our bureaucratic cooperation was not fully transparent, accountable and controllable – creating high risks and permanent suspect for being corrupted. Small size, niche-oriented cooperation would raise these technical difficulties – what we must overcome, if we would play a more proactive role, and for doing so, we need to earn the trust and confidence of our social and economic partners – we must overcome the above mentioned difficulties and barriers.

Is social capital and social entrepreneurship a resource for social welfare and equity?

It seems to be attractive to capitalize what we, and poor people also do have, and not to dream about resources, e.g. fiscal capital that we don’t have. Social capital, readiness and trust to set up new forms of social and economic activities upon personal networks and confidence based distribution of tasks; this seems to be really attractive for us. Even if supposing the Roma or rural poor would be “big bourgeois” of social capita is only an “urban legend”, but strengthening civic society by community oriented practices is one of our key tools in social work and social policy.

Meanwhile, however social capital based social entrepreneurship seems to be very attractive – we must be very careful, since that policies are not “miracle weapons”, and easily we may cause more losses than benefits. Let me spell out some of these risks.

Social entrepreneurship requires more unpaid jobs from the poor, especially from women living in poverty (e.g. in caring sector). Unpaid, voluntary and internship jobs might open gates toward paid jobs by building up new connections or obtaining references – if they are forms of “transfer employments”. Permanent unpaid jobs lead toward the opposite we want to

tend – toward new forms of social exclusion, or old forms of feudal subordination of serfdom, or slavery.

Social entrepreneurship usually means publicly highly subsidized enterprises. We have learnt lessons in communist era that high subventions are often tools for preventing and avoiding market competition for businesses – meaning also to conserve and protect low productive, inefficient business activities. Instead of that it is preferred to support competitive and efficient enterprises. The overprotection of subsidized companies might generate even deeper scandals, by creating “fake jobs” instead of “real jobs”. “Fake jobs” cannot have “transfer” functions, from these position there are no paths toward better, real jobs.

Meanwhile, sometime we need that “fake jobs”, we need to find persons fulfilling such “valuable”, but non-market functions as part-time, non-professional caring for children, frail elderlies or chronic sick/disabled persons. Taking that into consideration, there exist some rooms for social capital based entrepreneurships, even if it is narrower, than most people suppose and believe it.

Dilemmas and crossroads toward social justice

By concerns of John Rawls, the “father of modern theory of justice”, social justice could and should be based on social contracts dealt under the “veil of ignorance”.¹² Foundations of modern liberal, constitutional states and democracy are based in such long-run contracts: procedures of elections, justice – or agreed long run laws on pensions and social security. For setting up proper contracts, we need to ignore certain knowledge we have. For a just modification of electoral district we can redraw the borders of districts in favour of better balanced composition (equal number of votes should be gained for one parliamentary mandate), but this modification will be unjust, if we do not ignore the knowledge how redrawing process would change the chances of different parties. Similar way, it is possible to change jurisdictive procedures, but it will be unjust if we do not ignore our knowledge how new rules would influent the outcome of ongoing cases. Similar could be said about the rules of basic social institutions, e.g. about pensions. Pension schemes are based on long-run contracts prescribing to pay contribution for all until they earn money; and getting beneficiary or rentier of insurance in case of losing capabilities to work, by any reason (old age, sickness, disability, injury, unemployment, etc.). Pension schemes are also based on rules created by ignoring certain knowledge, e.g. we ignore evidences that women work shorter and live

¹² Rawls, J.: A Theory of Justice, 1971, Harvard

longer than men – despite of that common knowledge, contribution rates and pension replacement rates are the same in case of both sexes.

During past decades veils seems to get ragged, e.g. not everybody pays social contributions based on every kind of incomes and not everyone can get pension if they become unable to work. We must realize that social contracts are not basic long-run laws, and they do not lead to social justice.

Nowadays we live in the era of social reforms since major economic, social and demographic constraints have shifted fundamentally, and also, our societies are unable to sustain major institutions.

It seems to be a highly philosophical question that what is the optimal proportion of accounted and ignored knowledge, in favour of balancing evidence based rationality and the justice achieved under the veil of ignorance. It would be a good luck to know the right and just answer to that philosophical problem, but regardless that answer, we should answer to a basic political question: Should we repair contractual regimes and the veil of ignorance? Or, should we give up that idea by insuring just outcomes, and making eventual political decisions based upon our best knowledge we have in the given moment?

Rawls argues that legitimacy of democratic political and public policy schemes must be funded by long-run social contracts dealt under the veil of ignorance. Such contracts give an opportunity to citizens for being familiar with the “rules of games”, they have chance to fit their personal decisions on their own life to general, well-known, legitimate framework. Similar idea is the corner-stone of welfare state and social security: citizens must know and must accept what are their duties and what they rely from societies in different life-situations.

The question for social professionals (who are often expert, advisors, civil lobbyists trying to influence social reforms and legislation) is the priority: what is more important, to be the wisest, or, to be most democratic by aiming at social justice at contributing to reforms?

Manipulating “soft-paternalism” – or helping people in need?

In 80s and 90s the subject of “labour incentives” became a key notion of social and labour theories led to “Making work pay!” policies. Concerns were built upon a strategy to create fiscal environment where people should be more interested to choose labour, than to stay on welfare. Labour economy provided just only few evidences about the relevance of fiscal

incentives, and only from relatively narrow strata of job-seekers. (Illustration was mostly low skilled women from traditional cultural background to whom it was a real choice to stay at home as respected housewives or mothers; or, to enter into low prestigious jobs, but earning more money than the amount of social benefits. Others, especially unemployed men, they immediately entered to labour markets if they get a job, regardless the “incentives”.)

As we outlined above, behavioural economics question marked the relevance of rational choice theory, means also to question marketing policies based upon rational incentives, as well. For behavioural economists – since decisions are made by human minds affected by special mechanisms - the most questions are not “what are the choices and what are the best rational choices”, but rather: how the choices are presented to stimulate best choices? Saying that, also we might indicate new insights replacing the concepts of “incentives” – by nudges.¹³ If people think not necessarily “rational” – influencing people thoughts should be different: “nudges” may affect more efficiently to make good decisions. Employing nudges in public policies it means partly to learn from business marketing and advertisements – they utilize these methods for a long-time. Putting better choice products to “eye high” (as a nudge) could not be a strategy of supermarkets (to sell the most profitable products), but also it could be a strategy of self-service school cafeteria to put healthy foods to eye level (easy to catch up to tray), and also put junk foods in harder to reach places.

In CEE countries we have good reason to be worried about propagandistic, manipulative use of “soft paternalist nudges” – that is disgusting, awful. Meanwhile, providing most and best helps for people in needs and hardships in making good decisions – it is challenging and attractive for social professionals and social workers. For doing so – we should better react to the cognitive abilities; we should employ more consciously the achievements of behavioural sciences.

Conclusions: and, so...what?

In my talk I gave very brief outlines of new constrains and insights I judge as most relevant challenges nowadays, hopefully getting out from recession. Of course, I wanted to talk about issues might be interesting for the audience.

¹³ Thaler, R.H. – Sunstein C.R.: Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness, 2008, Yale Univ. Press

By doing so, I was bearing in my mind a special circumstance influencing the possibilities of social professionals. In past decades social sciences and professionals seem to be lost their most missions: to understand and conceptualize social problems and to initiate new ways and methods to overcome social problems. That function was occupied by politics, by several means. Pertly by the cult of projects: social problem is what is tendered to deal with, and financed by public managers. In that sense, project administrators may define what is a research or social innovation problem, what issue could be dealt and financed, and what is the appropriate quality if approve the fulfilment of project-objective. Also, politicians know everything better. Not simply because this is the nature and character of their personality, also because new technologies. Administrative data sets provide tremendous amount of data in real time – and gathered administrative data are seen as “real stuffs”, in comparison with slow and artistic research features.

In this era social research and social professionals seem to lose their free-lance independence to raise their own, best problem-sensitive questions and to give the best, most valid and relevant answers. Social science and social professions seem to be applied assistance and auxiliary troops behind politics.

Taking back our competence, autonomy and respect as professionals of identifying and solving social problems, it is a key factor for maintaining the prestige of our professional mission. For doing so, we should reshape our visions, strategies and practices in social policy and social work.

I wished to contribute to serve our mission by flashing some possible new ways and ideas – hopefully serving to provide munitions for our common duties and tasks.

Thank you for your attention!

Contact:

Balázs Krémer

President, Alliance of Social Professionals (3SZ) - Hungary

Associate professor of Sociology and Social Policy, Debrecen University

PAUVRETE ET INEGALITES SOCIALES EN FRANCE, EN EUROPE ET DANS LE MONDE

Philippe STECK

Abstract

Les inégalités sociales et la pauvreté se recoupent, mais non exclusivement. La tendance à retenir principalement le taux de pauvreté défini par une part du revenu médian n'est pas le seul concept à retenir, mais il y a bien lieu de retenir des données plus qualitatives concernant aussi l'accès aux biens essentiels, l'accès à l'éducation, l'accès à la santé et l'accès au logement. On trouvera ci après les données françaises, européennes et mondiales. Si la croissance des pays émergents fait globalement reculer la pauvreté, la crise financière, économique et sociale, pose à l'Europe, notamment, de redoutables choix sur l'évolution du modèle social, qui ne peut être déconnecté de l'économique.

Mots clés: Europe. France. Inégalités sociales. La crise. Mesure quantitative et mesure qualitative. Modèle social ciblé. Modèle social universel. Monde. Prestations monétaires. Socle mondial de protection sociale. Services et équipements. Taux de pauvreté.

Même si ce sont deux données différentes, la pauvreté et les inégalités sociales sont deux phénomènes spécifiques, qui s'interpénètrent bien sûr, mais qui doivent être analysées de manière prudente . On trouvera ci après des données afférentes à la France, à Europe et dans le monde . Avant la crise, la pauvreté et les inégalités sociales ont eu tendance à reculer, dans les pays développés, mais aussi surtout dans les pays émergents. Particulièrement dans le groupe des pays des BRICS, avec la croissance économique, et la montée d'une substantielle classe moyenne. La crise de 2008, qui est loin d'être terminée, interpelle nombre de pays et y compris les modèles de protection sociale des pays les plus développés.

I – La France

Tant pour la pauvreté que pour les inégalités sociales, plusieurs facteurs sont à considérer, et notamment :

- les revenus
- les patrimoines
- l'accès à l'éducation
- l'accès au logement
- l'accès à la santé.

Il y a donc à considérer, des données quantitatives, mais aussi des données qualitatives comme les a explorées le rapport Stiglitz.

11 – Données quantitatives

a/ Les revenus

Jusqu'avant la crise, les inégalités de revenus se sont substantiellement réduites. Ainsi les 10% des français les plus riches ont mobilisé :

- 42% des revenus en 1919
- 47% en 1934
- 29% en 1944
- 37% en 1964
- 33% en 2004

Ce reflux s'est arrêté avec la crise, mais s'est redressé avec elle.

b/ Le patrimoine.

C'est à ce niveau que les inégalités sont beaucoup plus fortes que celles des revenus. Le patrimoine des français est en moyenne de 113 000 euros.

Mais il est de:

- 1,2 millions d'euros pour les 10% les plus riches
- de seulement 1350 euros pour les 10% les plus pauvres.

Cet écart grandit:

- il est de 680 fois en 2004
- de 920 fois en 2010.

c/ L'accès à l'éducation.

Les inégalités demeurent, mais se réduisent considérablement.

En 1929, seulement 2% des ouvriers obtenaient leur diplôme de fin d'étude, le baccalauréat, contre 35% pour les cadres. En 1987, les proportions respectives étaient de 49% et de 90%.

d/ L'accès à la santé.

Certainement à cause d'une assurance maladie performante, les français gagnent encore 3 mois d'espérance de vie en plus chaque année !

Il demeure pourtant encore des inégalités :

- entre les hommes et les femmes : en moyenne, 7ans.
- entre les ouvriers et les cadres : 3,3 ans de différence pendant la période de retraite.

12 – Données qualitatives

Il est désormais usuel en Europe de mesurer le taux de pauvreté en utilisant le critère de 60% du revenu médian. Pour la France ce critère amène à fixer le taux de pauvreté à 977 euros par mois. A ce titre, 14% de la population française serait pauvre. Il convient de souligner que c'est un peu plus de 15% en Allemagne. Il convient de souligner aussi que le niveau le plus bas de l'Union européenne est de 68 euros par mois en Bulgarie. Le critère dépend fortement du niveau du PIB et de la situation économique du pays.

Donc quelques nécessaires données qualitatives pour la France:

- pour le taux de pauvreté sévère, avec le critère de 40% du revenu médian, on se situe alors à 3,1% de la population.
- sur un critère de 8 des 27 difficultés pour vivre avec un minimum d'accès à des biens essentiels, ceci concerne alors 12,7% de la population.
- la moitié des français pauvres ont une moyenne d'âge de 30 ans.
Les jeunes français, notamment à cause du chômage, sont plus frappés par la pauvreté que les personnes âgées retraitées.
- les personnes pauvres sont à 43,6% des français sans diplômes de fin d'études.
- les femmes sont plus pauvres que les hommes (environ 300 000).
- les étrangers représentent 28,5% de la population pauvre.
- la difficulté d'accès à un logement représente 3,6 millions de personnes.
- 6 millions de personnes en France bénéficient d'un minimum social.
- de 1 à 2 millions de personnes sont des travailleurs pauvres éligibles au Revenu Social de Solidarité (Active Solidarity Allowance)

II – L'Europe et le monde

21 – L'Europe

Les niveaux de pauvreté sont hétérogènes en Europe.

Les plus bas niveaux de pauvreté s'observent dans les pays suivants :

- La Norvège : taux de 10,5%
- Les Pays Bas : taux de 11%
- L'Autriche : taux de 11,6%

Les plus forts taux de pauvreté s'observent eux dans les trois pays suivants:

- L'Espagne : taux de 21,8%
- La Grèce : taux de 21,4%
- L'Italie : taux de 19,8%

Tout ceci doit être, bien sûr nuancé avec les niveaux de développement économique et les critères utilisés par Bruxelles.

Par ailleurs, il faut tenir compte de la crise et de l'amplitude ou non des systèmes de protection sociale.

22 – Le Monde

Deux éléments fondamentaux à prendre en considération :

- La pauvreté recule dans le monde.

Le graphique ci joint, en annexe, fait apparaître clairement qu'entre 1970 et 2000, la courbe globale de distribution des revenus, s'est bien déplacée vers la droite. Et ceci substantiellement.

- les inégalités sont plus le fait de différences entre les pays qu'à l'intérieur des pays, même si ceci doit être nuancé.

840 millions de personnes sont en déficit de nutrition. Mais si l'on prend en compte un taux de pauvreté de 1 dollar par jour, la population mondiale est passée entre 1970 de 534 millions à 322 millions en 2000.

A l'inverse, les inégalités sociales demeurent importantes dans les pays développés ou émergents. C'est le cas des Etats Unis, de la Chine, de la Fédération de Russie et de l'Afrique du Sud. A noter cependant l'importante réforme de la Bolza Familia au Brésil qui a fait reculer la pauvreté d'un quart de la population !

III – Lutte contre la pauvreté et les inégalités et protection sociale

La protection sociale progresse dans le monde, mais elle se heurte à la dépendance de la situation économique, à la volonté de décision politique, d'une part, mais aussi du contexte de crise financière, économique et sociale. Elle doit faire face en sus, largement en Europe, mais aussi dans des pays asiatiques comme le Japon, la Corée du Sud et dans la Fédération de Russie, à des « crash démographiques » qui obvièrent leur avenir.

41 – La progression de la protection sociale.

Nonobstant le fait que seulement 20% de la population mondiale est couverte par un régime de Sécurité sociale, les pays émergents amorcent la création de systèmes de protection sociale.

A titre d'exemple, la Chine vient de généraliser un système de protection du système de santé, même si pour les soins, cette assurance laisse encore un reste à charge de près de 70%. Ce même pays est en train de généraliser son système de pensions de retraite.

L'Inde vient de créer, grâce aux nouvelles technologies, une carte de santé permettant l'accès aux soins à l'hôpital notamment. La Fédération de Russie a amélioré sa politique familiale à

travers un capital maternité qui a fait un peu reculer son crash démographique. Comme l'on a évoqué supra, le Brésil a fait reculer lui notablement sa pauvreté grâce à un minimum social, pour les familles et les enfants notamment.

Même si la Commission Bachelet a fait adopter le concept de socle minimum de protection sociale, ceci reste, pas par pas, à l'initiative des Etats, et les enjeux restent majeurs. Quelques exemples, et pas seulement dans les pays émergents ou en voie de développement.

Nonobstant le fait que les dépenses de santé atteignent 16% du PIB aux Etats Unis, l'espérance de vie vient de légèrement diminuer (à noter qu'en France, les dépenses de santé représentent 12% du PIB avec une meilleure performance en termes d'espérance de vie).

La Chine commence à buter elle aussi sur le vieillissement accéléré de la population et fait face à la montée de la grande dépendance, à un moment où sa migration rurale interne fait exploser la solidarité entre générations.

La nouvelle politique familiale allemande tarde à produire ses effets.

Un pays aussi riche, par ses recettes pétrolières, comme le Venezuela, traverse une crise importante de nourriture pour sa population la plus pauvre.

Alors que l'Afrique connaît une croissance rapide et une progression non négligeable de sa protection sociale, l'Afrique francophone, sur ce point, peine à se détacher du modèle français de 1945, ciblé sur les seuls salariés et fonctionnaires, alors qu'il y a un besoin urgent de services et d'équipements, dans un contexte d'urbanisation sensible.

42 – La crise met à l'épreuve les modèles européens de protection sociale.

Dans un premier temps, ces modèles de protection sociale ont pu être, et c'est le cas notamment en France, de formidables amortisseurs de la crise financière, économique et sociale.

Mais, maints pays européens ont du se résoudre à maîtriser de manière importante leurs budgets, réduire leurs déficits, revoir notamment leurs systèmes de retraite. Le Royaume Uni est l'exemple même d'un pays prenant la décision de réduire de manière drastique ses dépenses de protection sociale et de l'orienter encore plus vers les plus démunis, faisant pièce à une option européenne, et notamment française, qui visait l'universalité.

Des pays admirés par leurs systèmes sociaux, comme les pays scandinaves, eux mêmes, ont du se résoudre à des mesures, en partie d'austérité.

Ainsi, le Danemark, pays de la flexsécurité, a réduit de moitié la durée de perception de son assurance chômage.

Il est clair qu'en Europe, les principaux dossiers de protection sociale sont les suivants:

- mieux tenir compte de l'augmentation de l'espérance de vie pour caler de manière juste et efficace le système des pensions de retraite.
- anticiper la montée de la grande dépendance pour les personnes âgées qui sera source de besoins de financement importants.
- concevoir des systèmes de minima sociaux restant incitatifs à la reprise d'une activité professionnelle.
- améliorer le statut des femmes tenant compte de leur double souhait désormais d'exercer une activité professionnelle et d'avoir des enfants, et bâtir des politiques familiales en conséquence, en mesurant que les modèles « mères au foyer » s'avèrent aujourd'hui totalement inefficaces au niveau démographique.
- allier assurance chômage et offre de services adaptés à la recherche d'emploi.

Et bien penser, que la protection sociale dépend plus que jamais de l'économie, même si de nombreux hommes ou femmes ont pu être des visionnaires sur la création de la protection sociale.

En ajout, j'indiquerai qu'au jour d'aujourd'hui, au niveau européen, bien faible à Bruxelles en étant tiraillé entre approche libérale ou en approche keynésienne, il est évident que les ressources financières disponibles ne peuvent pas être obtenues que la seule partie la plus riche de la population, même si elle doit être mise à contribution, mais qu'il serait vain d'espérer de ne pas devoir solliciter une part de la classe moyenne, ne serait ce que supérieure.

Ceci maintient un débat qui ne pourra qu'être constant sur le caractère universel de la protection sociale ou son ciblage vers les seuls démunis.

Nombre de pays neufs commencent par le socle. Il n'est pas évident qu'en Europe, on doive penser que l'on s'oriente vers ce seul socle...

Ce serait intellectuellement erroné de penser que l'on va vers cette convergence là.

Contact

Philippe Steck

Vice Président du Comité français d'action et de développement social.

Ancien Directeur des prestations familiales et des Relations internationales à la CNAF

Sources:

Nations unies. OCDE. Eurostat. Observatoire français des inégalités.

SOCIÁLNE INVESTOVANIE (NA SLOVENSKU?)

SOCIAL INVESTMENT (IN SLOVAKIA?)

Miloslav HETTES

Abstrakt

Sociálne investovanie je na Slovensko zaznávané. V záujme sociálneho rozvoja a spokojnosti obyvateľov je potrebné venovať pozornosť sociálnemu rozvoju. Sociálna politika predstavuje investovanie, sociálnu ochranu a hospodársku stabilizáciu. Demokratické procesy musia revitalizovať solidaritu, morálku a poskytnúť dôstojný život obyvateľov.

Kľúčové slová: Dôstojný život. Sociálna politika. Sociálne investovanie. Solidarita.

Abstract

Social investment is neglected in Slovakia. In the name of social development and satisfaction of citizens it is necessary to pay attention to the social development. Social policy represents investment, social protection and economic stability. Democratic processes have to revitalize solidarity, morality and to give decent life to citizens.

Key words: Decent life. Social policy. Social investment. Solidarity.

Úvod

- 1) Podporovanie sociálneho rozvoja nie je plytvaním, ale podmienkou udržateľného dôstojného života.
- 2) Financovanie sociálneho rozvoja nie je spotreba, ale investícia.
- 3) Sociálna nespravodlivosť na Slovensku je spôsobená neodôvodniteľnou chamtivosťou menšiny.

Balík sociálnych investícií

Vo februári 2013 prijala Európska komisia tzv. Balík sociálnych investícií (BSI). Čo to je sociálne investovanie? Príprava ľudí na zvládanie ťažkostí v živote, je podstata sociálneho investovania, je vhodnejšie a lacnejšie ako „charitatívna“ pomoc na odstraňovanie následkov. Investovanie do ľudí je úlohou sociálnej politiky súčasnosti. Prostriedkov je dosť, iba sú mŕňané na nemravnosti, prípadne inak znehodnocované.

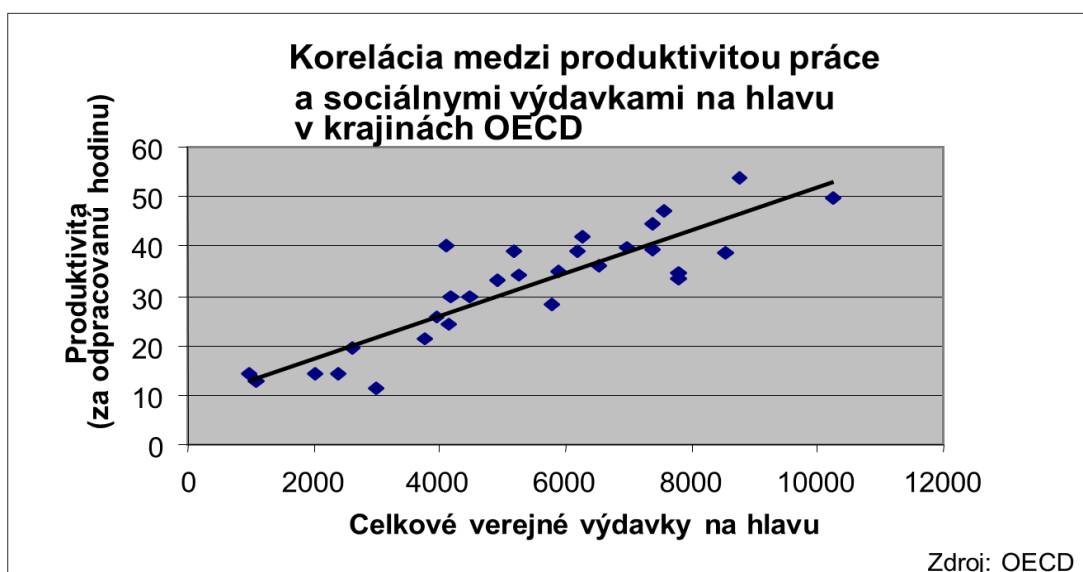
Európsky sociálny model

Tvrdíme, že európsky systém sociálneho zabezpečenia je jeden z najviac rozvinutých vo svete. Európsky sociálny model, postavený na sociálne zameranom trhovom hospodárstve, neuprednostňuje hospodársky rozvoj pred sociálnym rozvojom, ale ich navzájom podmieňuje.

(*Solidárny kapitalizmus*). Napriek tomu je dnes v Európskej únii jedna štvrtina populácie v riziku chudoby a dochádza k neustálej sociálnej polarizácii v príjmoch. Toto plne narúša súdržnosť a znemožňuje plné napĺňanie myšlienky o dobrom spoločnom európskom dome. Balík sociálnych investícií má za cieľ poskytnúť primeranú životnú úroveň, adekvátne príjmy, kvalitné služby a inklúziu pomocou sociálneho investovania. Už v roku 2001 Medzinárodná organizácia práce (MOP) podmienila ďalší hospodársky rozvoj vhodným sociálnym zabezpečením.

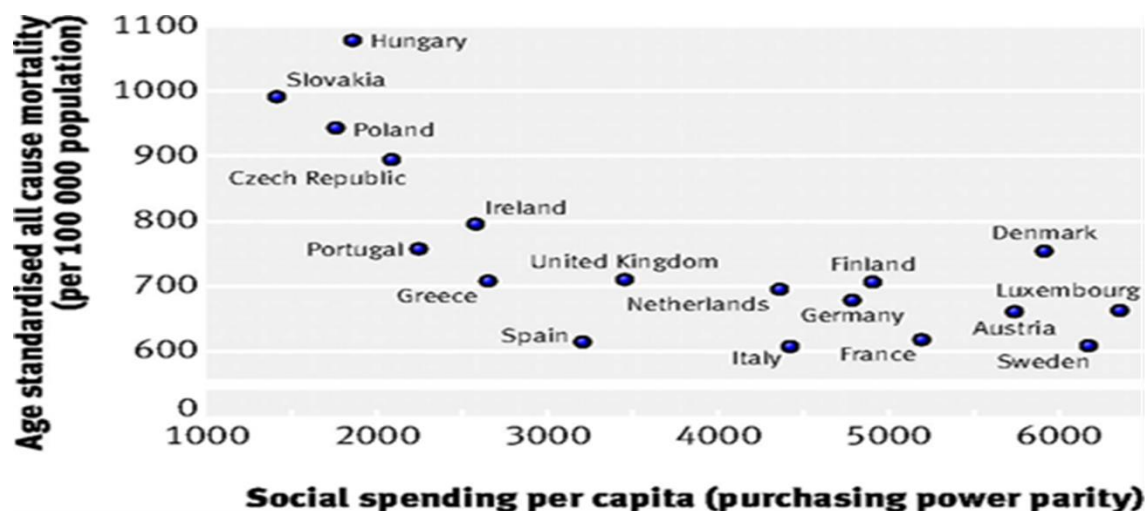
Fungujúce sociálne zabezpečenie je podmienkou ekonomického rozvoja. Navrhol som to v rezolúcii MOP v roku 2001, ktorá bola prijatá 185 členskými krajinami vrátane Slovenska. Neplatí poučka o tom, že najprv musíme vyrobiť a až potom môžeme investovať do sociálneho rozvoja. Bez sociálneho zabezpečenia nedosiahneme potrebnú produktivitu.

Graf č. 1. VZŤAH SOCIÁLNYCH DÁVOK A PRODUKTIVITY PRÁCE (OECD)

Príprava spoločnosti pomocou sociálneho investovania je cestou na predchádzanie ťažkostí a podmienkou ekonomického rastu. Jedine vhodne upravená sociálna politika môže byť v dnešnom svete užitočná pre jednotlivcov, pre rodiny a spoločnosť. Prostriedky určené na sociálny rozvoj, nie sú určené na spotrebu (nie sú „prejedené“), sú to prostriedky na ďalší hospodársky rozvoj, je to investovanie, ktoré sa musí zabezpečiť, inak sa z miesta nepohneme a sociálne - ekonomická situácia sa neodvratne zhorší. Neustále konsolidovanie (šetrenie) nie je riešením, nie je cestou rozvoja, ale „pílenie konára, na ktorom sedíme“.

Graf č. 2 NÍZKE SOCIÁLNE INVESTOVANIE SPÔSOBUJE ZBYTOČNÚ ÚMRTNOSŤ (British Medical Journal)

Sociálna politika má za cieľ poskytnúť istoty počas priebehu života a udalostí (rizikami), s ktorými sme konfrontovaní (chudoba), ktoré sú nevyhnutné pre rozvoj spoločnosti (rodenie novej generácie), ktoré sú prirodzené (starnutie) a pod. Ľudstvo prežíva a rozvíja sa iba vďaka svojej spoločenskej podstate. Inak by sme už dávno vyhynuli z dôvodu relatívnej ľudskej telesnej slabosti, alebo z dôvodu prílišného individualizmu (chamtivosti). Súkromný majetok je napr. v zmysle zákona nedotknuteľný. Ale čo robiť v prípade, že všetku obrábateľnú pôdu bude vlastniť jedna egoistická osoba? Je legálne, že všetci ostatní zomrú od hladu? Asi áno, ale nie je to sociálne spravodlivé a v konečnom dôsledku aj takýto majiteľ zahynie, pretože ako jednotlivec neprežije.

Základ sociálnej politiky

Spoločnosť si preto vytvára svoje vlastné sociálne pravidlá a normy, ktoré nám pomáhajú orientovať sa v živote. Tieto pravidlá tvoria základ sociálnej politiky, ktorá má tri dôležité funkcie:

- 1) Investovanie,
- 2) sociálnu ochranu,
- 3) hospodársku stabilizáciu.

Výdavky na sociálny rozvoj nie sú „spotrebou“, ale podmienkou možného spoločného života na tejto zemi.

Investovanie je kľúčové na prípravu ľudí, aby boli schopní zvládať riziká a základné životné problémy pre ich budúci rozvoj. Nie je to okamžitá spotreba, ale riešenie budúcich úloh, teda obsahuje prvok investovania. Pomáha pripraviť jednotlivcov, rodiny, celé skupiny obyvateľov na budúci život, zmeny pracovných a životných podmienok aj v dnes starnúcej spoločnosti. Tento prístup šetrí prostriedky, ktoré inak budeme musieť vynakladať na odstránenie predvídateľných budúcich problémov, čo býva spravidla oveľa finančne náročnejšie a bolestivejšie. Napríklad dobrá predškolská príprava sa ukázala ako dôležitá pre pravdepodobnosť úspešného neskoršieho štúdia, pre lepšiu šancu nájsť si prácu a zároveň znižuje delikvenciu. Dobrý zdravotný systém a bezpečné pracovné prostredie zlepšuje produktivitu práce a zabraňuje strate pracovnej sily. **Školenia a vzdelávanie** v životnom cykle umožňuje lepšiu zapojiteľnosť ľudí do ekonomiky a šetrí zbytočne vynakladané peniaze na garantovanie minimálnej sociálnej úrovne. **Podpora zdravého spôsobu života** šetrí budúce nutné výdavky určené na pomoc odkázanej staršej populácii. Slovensko má o 6 rokov kratšiu zdravú starobu v porovnaní napríklad s Českom. Čo sme ušetrili na „lacnom“ zdravotníctve, preplatíme v budúcnosti nevyhnutným službami pre nemobilných starších ľudí. Slovensko dalo v roku 2011 na zdravie ľudí na osobu 751 €, Česko 1 157 € a EÚ 1 843 €.

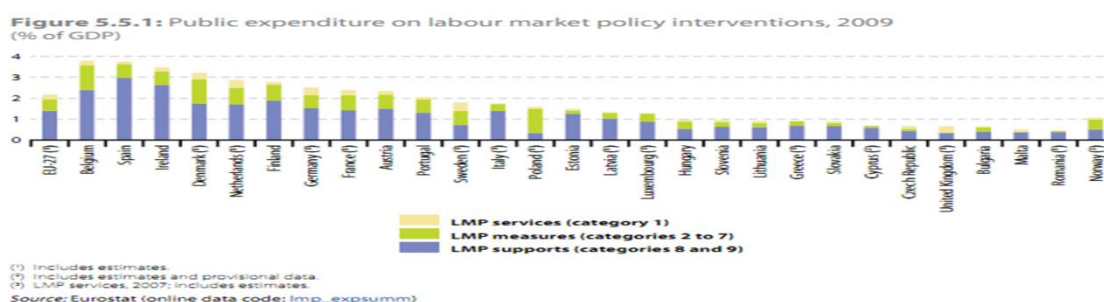
Ochrana je dôležitá v prípadoch, ak sa udalosť, ktorá môže ohrozovať životnú situáciu, stáva realitou. Deti – riziková udalosť? Ochranná funkcia sa môže týkať zdravia, vzdelania, príjmu, zabezpečenia základných potrieb (voda, vzduch, zdravie, výživa alebo aj základná hygiena v podobe odvozu komunálneho odpadu atď.). Slovensko sprivatizovalo starobu svojich občanov, teraz predáva ich zdravie a chystá sa predat' aj svoje vodné zdroje. Najznámejšia súčasť ochrany je sociálne poistenie, ktoré distribuuje riziko medzi účastníkov, ktorí si odkladajú časť prostriedkov pre prípad sociálnej udalosti, alebo krízovej situácie. Takou udalosťou je aj nezamestnanosť, keď sa vyplácajú dávky zo spoločne vytvoreného fondu spravidla na princípe zásluhovosti. Sociálna ochrana sa realizuje pri rôznych udalostiach aj pomocou solidárnej dávky sponzorovanej zo všeobecných daní, odvodov a iných príjmov štátu.

Stabilizácia pomocou sociálnej politiky je významná hlavne v časoch ekonomického úpadku, keď príjmy štátu klesajú a narastá množstvo požiadaviek na pomoc. Sociálna politika tu významne znižuje vplyv cyklických kríz napríklad na nezamestnaných, ktorí nemajú iný zdroj príjmu. Podobne aj starobné dôchodky pôsobia na stabilizáciu života penzistov.

Počas krízy narastá tlak na tzv. fiškálnu konsolidáciu. Zdroje sociálnej ochrany majú v tomto čase pochopiteľne svoje limity. Preto je potrebné podporovať dimenziu investovania. Sociálne politiky uplatňujú spravidla všetky tri prístupy. Dobre nastavená sociálna politika výrazne znižuje, alebo zamedzuje negatívnym dopadom krízy.

V konečnom dôsledku sociálne investovanie je finančne výhodnejšie ako iba následné riešenia z dôvodu morálnej nutnosti, alebo z obavy zo sociálnych nepokojov. K politike zamestnanosti môžeme pristupovať nielen z pohľadu poskytovania finančnej pomoci v nezamestnanosti, ale aj ako k investičnému zámeru. Aktívne politiky zamestnanosti sú investíciou pre zvýšenie kapacity zamestnateľnosti a pre prevenciu budúcich problémov. Aktuálne Slovensko: dáva „nič“ na aktívnu politiku zamestnanosti z vlastných zdrojov a dokonca „nie sú“ ľudia na úradoch práce.

Graf č. 3 ŠTÁTY S MALOU NEZAMESTNANOSŤOU SA VIAC STARAJÚ O LUDÍ BEZ PRÁCE AKO SR (Eurostat)

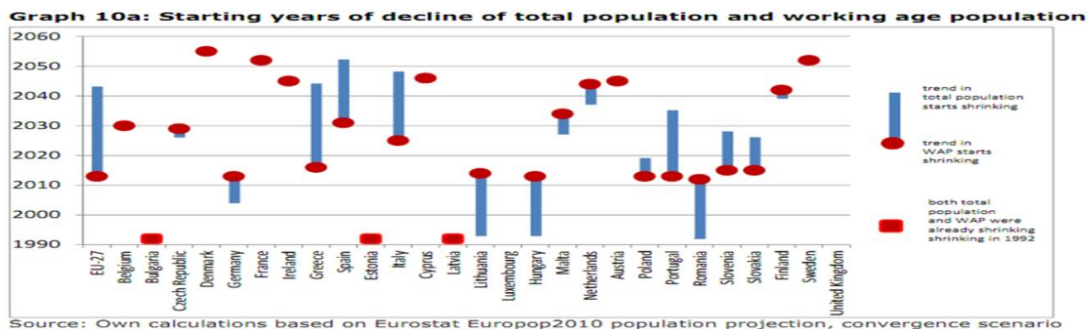

Starobné dôchodky výrazne chránia, ale aj stabilizujú situáciu v domácnostiach penzistov. Sú aj investíciou do budúcnosti, pretože umožnia starším ľuďom byť dlhšie nezávislými a tým menej odkázanými na vonkajšiu finančnú pomoc v neskoršom čase. Trvalá udržateľnosť nemôže ísť cestou neustáleho znižovania miery náhrady. V súčasnosti nie je racionálny dôvod byť platiacim členom takéhoto systému sociálneho (ne)zabezpečenia.

Investičná, ochranná a stabilizačná funkcia sa nie vždy dá striktne oddeliť. Investovanie do rozvoja ľudských zdrojov, funkčnej rodiny, detskej starostlivosti, aktívnych politík trhu práce, vzdelania a zdravia má zároveň význam ochranný, ale i stabilizačný. Nezaujímam o budúce generácie, ktoré tým, že sa nerodia, nezaujímam o rastúci podiel starších ľudí a klesajúci počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva ohrozuje prapodstatu nášho bytia. Tým je základná podoba sociálneho modelu, aký poznáme. Dnes sme v situácii, keď terajšie prístupy k sociálnej politike (a jej neustále podceňovanie) nie sú v súlade s realitou a vyžadujú si

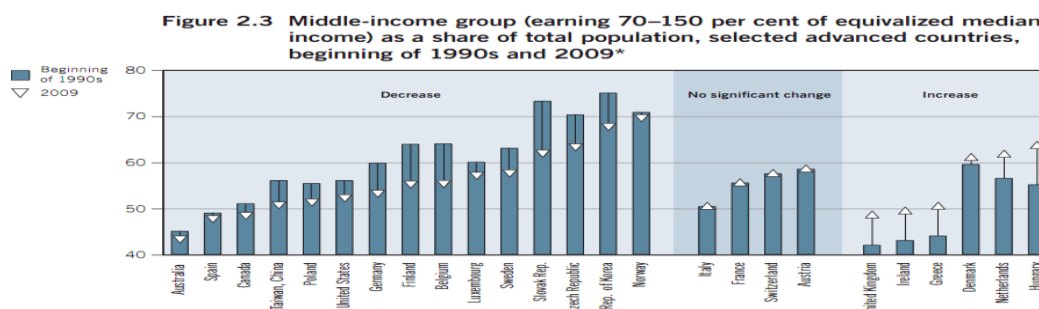
dramatický obrat. Narastajúci podiel starších ľudí je sprevádzaný inou zmenou, ktorá je skutočnou výzvou – t. j. ide o skorý absolútny nedostatok pracovnej sily spôsobenej vymieraním (tak bude i na Slovensku). Štáty si začali kupovať chýbajúcu pracovnú silu.

Graf č. 4 ZNIŽOVANIE POČTU EKONOMICKY AKTÍVNYCH SA NA SLOVENSKU ZAČNE UŽ V ROKU 2015 (Eurostat)

Prudko sa narušuje základ ľudského bytia – súdržnosť. Zaniká stredná trieda, ktorá sa prepadá. Výsledky ľudskej práce sú nespravodlivo, väčšinovo dané menšine, ktorá ich v značnej miere nie je ani schopná spotrebovať. Menšina výsledkov ľudskej práce je stále v znižujúcej miere poskytovaná väčšine populácie. Každý štvrtý človek v Európe je dnes v riziku chudoby. Narastá hmotná núdza. Každý piaty občan Slovenska si nemôže dovoliť riadnu stravu, napriek prebytkom. Ľudia kupujú nekvalitné potraviny a ich skladba nie je z pohľadu investovania investíciou, ale škodou, pretože narastajú zdravotné problémy a zhoršujú sa vyhliadky na zdravý život. Väčšina rodín má ťažkosti s plnením základných finančných povinností.

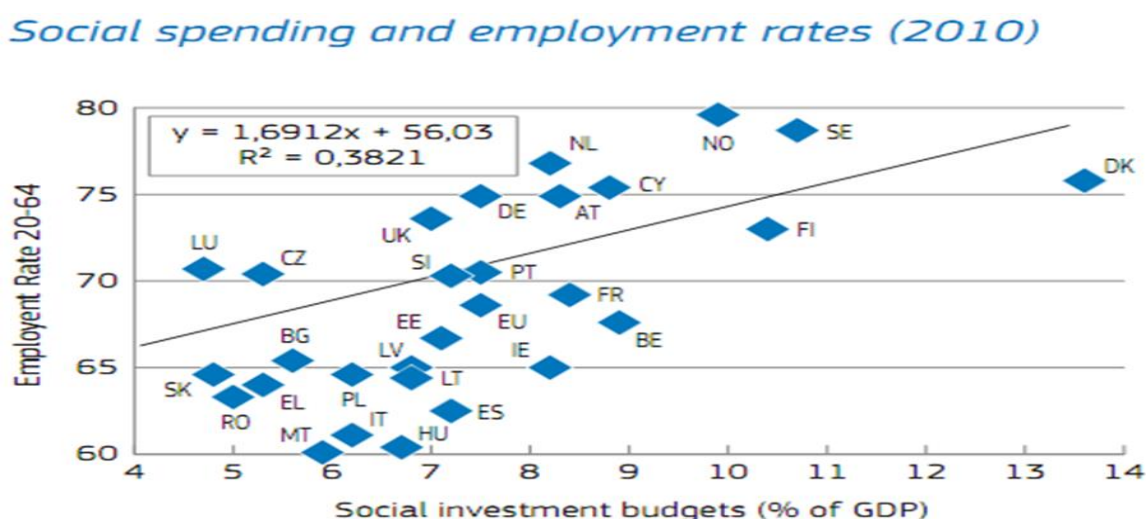
Graf č. 5 POKLES PODIELU STREDNEJ TRIEDY AJ NA SLOVENSKU (MOP)

Úžera je legálna, akceptovaná a podporovaná. Návykové látky a dekadentná kultúra („debilizácia ľudí“) sú voľne preferované. Spoločnosť zabúda na solidaritu a súdržnosť. Vytvárajú sa falošní vnútorní nepriatelia, ktorí nie sú skutočnými pôvodcami problémov. Narastá radikalizmus, ktorý má riešiť nerovnosti. Nezamestnaní a bezdomovci sú často naši

bývalí susedia a predstavujú možnú budúcnosť nás samotných. Neustále narastá podiel ľudí, ktorí sú priamo ohrození bezdomovectvom. Spoločnosť potrebuje zmeniť svoj prístup k nim. Vnútoraná obava a strach vlastného presunutia sa do týchto skupín vytvára strach z nich. Spoločnosť však pritom dnes má dostatok prostriedkov na zabezpečenie dôstojného života každého. Spravodlivá spoločnosť je nepravdepodobná. Zmena nie je podporovaná aj z dôvodu strachu – „zdesenia“. Ľudia sa obávajú, či budú schopní splácať dlžoby, či neprídu o zamestnanie, poškodzujú si tým zdravie a dochádza k rozpadu rodiny a medzigeneračnej solidarity. Žiaľ, väčšina je ochotná byť viacej konformná, ako bola v období tzv. normalizácie. Miera zdesenia je už vyššia ako pred rokom 1989. Miera záujmu ľudí s najvyšším príjmom o solidaritu je nulová. Návrat zo slepej uličky je nepravdepodobný, ale nutný. Štát to podporuje neustálym znižovaním podielu daní a odvodov na HDP.

Graf č. 6 SLOVENSKO NAJMENEJ SOCIÁLNE INVESTUJE = VÝSLEDOK JE NEZAMESTNANOSŤ (Eurostat)

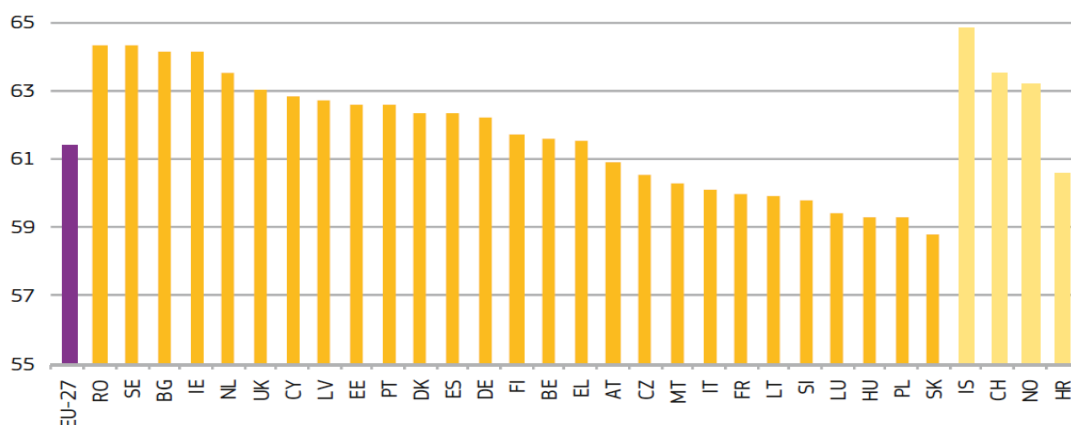

Najväčší strach v spoločnosti je výsledkom umelého nárastu nezamestnanosti, ktorá umožňuje držať ľudí v poslušnosti pracovať za mizivý príjem. Štát neoceneňuje rad spoločensky prospešných aktivít. Štát nepodporuje znalostnú ekonomiku a opiera sa o tvrdenie o prebytku vzdelaných ľudí, napriek o 10% nižšiemu podielu ľudí s vysokoškolským vzdelaním na Slovensku oproti európskemu priemeru. Vzdelanie už negarantuje zamestnanie. Slovensko má jediné bohatstvo, resp. malo – to je budúca generácia. Nemôžeme sa opierať o nerastné zdroje, alebo energiu. Máme iba ľudský kapitál. Navyše ignorujeme upozornenia Európskej komisie, že plytváme ľudským potenciálom nezmyselnými straníckymi nomináciami takmer na každé pracovné miesto.

Ak nie je reálny záujem o riešenie nezamestnanosti, nemožno očakávať akúkoľvek budúcnosť. Mladí ľudia, ktorí nepracujú, alebo sa neučia, nemôžu byť zdrojom udržateľného života. Slovenská vláda nepreukázala úprimný záujem riešiť daný problém. Iba zdroje z EÚ nemôžu byť jediným zdrojom na aktívnu politiku zamestnanosti a navyše chýba udržateľnosť zamestnania po ukončení rozmanitých programov a grantov. Toto je podporované diskrimináciou na základe veku, nenávisťou medzi generáciami a otupením vzájomných vzťahov, z ktorých vyrastá vyšší podiel osôb označovaných ako psychopati/deprivanti.

Graf. 7 SLOVENSKO NAJSKÔR VYHÁŇA Z TRHU PRÁCE – 57 ROČNÍ UŽ NEPRACUJÚ (Eurostat)

Figure 3.3: Average exit age from the labour force in EU Member States, 2009⁽¹⁾ (years)

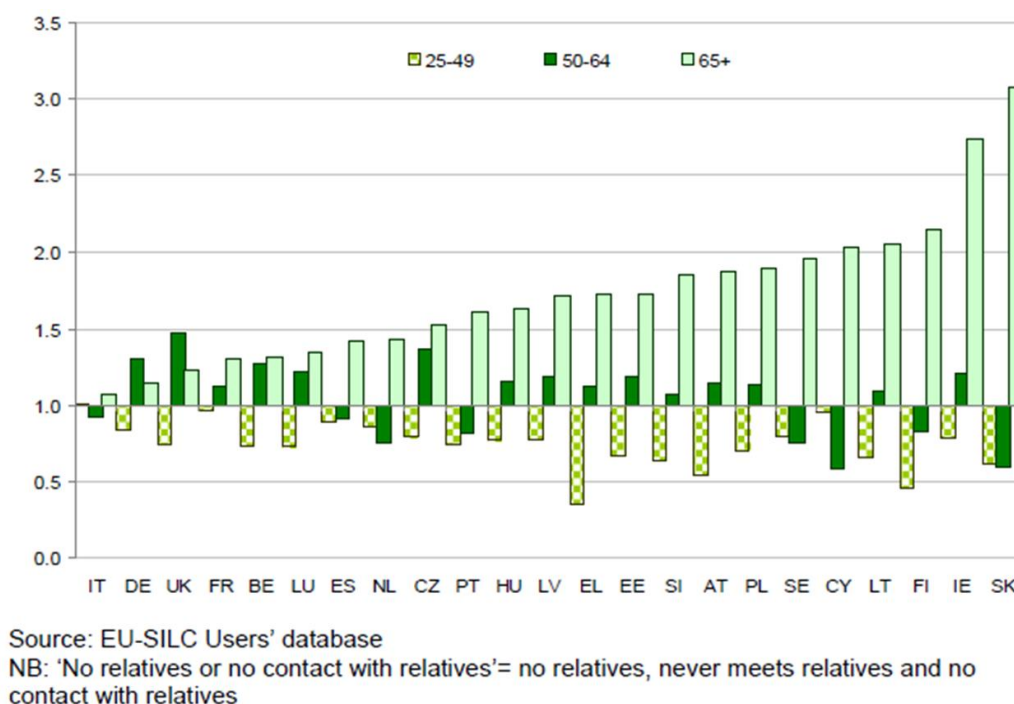
Source: Eurostat (online data code: lfsi_exl_a).

(1) Weighted by the probability of withdrawal from the labour market; estimates.

Prepad medzi zamestnanými a nezamestnanými je doplnený nárastom mzdových rozdielov. Mzdová segregácia spôsobuje u slabo platených skupín ich prepád medzi chudobu. Vyberať dane od nízko zarábajúcich je nemorálne a nevyberanie daní od najbohatších by malo byť zločinom. Ľudia s nízkymi príjmami majú slabú šancu nájsť si iné zamestnanie v prípade straty predošlého. Nato by bolo potrebné rozvinúť investovanie do ľudských zdrojov. Používa sa však prístup znižovania výdavkov pomocou sprísňovania kritérií, skracovania dôb poskytovania dávok a ich výšok. Narástla nezamestnanosť, ale výdavky na jej riešenie klesli. Slovensko dostalo niekoľko upozornení, že nič netvorí, iba škrtá. Nedostatočné sociálne investovanie predstavuje bariéru pre ďalšie zamestnávanie. Čím nižšie sociálne investovanie, tým je vyššia nezamestnanosť. Zamestnanosť môžeme zvýšiť jedine rozvojom služieb a odvetví pre potreby ľudí.

Nie je poskytovaná možnosť sám si zlepšiť svoju situáciu. Bez sociálneho investovania pretrvávajú prenos chudoby medzi generáciami. Deti, ktoré sa narodia v chudobe, majú takmer úplnú istotu, že v nej aj zostanú. Chudoba znamená nižšie vzdelanie, nižšie vzdelanie spôsobuje ťažkosti pri zapájaní sa do pracovného procesu. Toto všetko podporuje asociačné správanie. Vrávi sa, že zamestnanie je najlepšou prevenciou pred guľkou. Nezamestnanosť je často spojená so samovraždou, alebo s nárastom násillia. Máme najväčšiu odlúčenosť medzi generáciami.

Graf č. 8 OPUSTENOSŤ STARŠÍCH ĽUDÍ (EU-SILC)

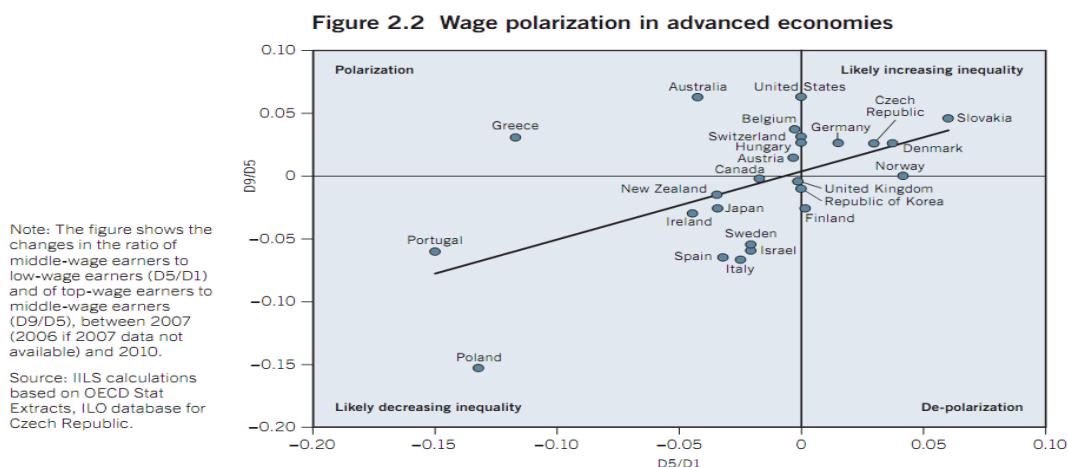
Napriek úsilu o podporu práv inak sexuálne orientovaných sa nevenuje pozornosť rodovej diskriminácii v kariére a v odmeňovaní. Ženy majú všeobecne vyššie vzdelanie a napriek tomu medzi nadpriemerne zarábajúcimi tvoria menšinu, alebo sa medzi nimi ani nevyskytujú. Mnohé rodiny nemôžu existovať bez príjmu ženy, ktorá je navyše často diskriminovaná za to, že je matkou.

Štát neustále verbálne rieši situáciu autochtónneho obyvateľstva Rómov. Ich existencia v štáte často slúži iba ako zástupný dôvod problémov, ktoré Slovensko má v sociálnej nespravodlivosti. Pochopiteľne, ich nízke vzdelanie, nezamestnanosť, zlé bývanie, nedostatočná životná úroveň, diskriminácia a predsudky nedávajú predpoklad na riešenie tejto situácie. Pomoc v podobe eurofondov nie je transparentná, efektívna a výsledky nie sú

udržateľné. Podobne ako chudoba predstavuje biznis pre skupiny, ktoré majú z toho profit, situácia je rovnaká aj pri riešení rómskej otázky, ktorá sa stala biznisom a nie cieľom.

Spoločnosť, v ktorej kde neustále rastie polarizácia (hovori sa o novodobom apartheide), si podtína svoje rozvojové možnosti. Obrovské majetkové rozdiely ohrozujú súdržnosť. Nerovnomerne rozdeľované národné bohatstvo musí byť spravodlivo zdaňované. Obavy spoločnosti musia byť riešené rovnakou mierou všetkými zložkami spoločnosti, primerane ich možnostiam. Existujúce hrozby vyčleňujú veľkú časť populácie z možnosti podieľať sa na rozvoji spoločnosti. Doterajšie prístupy, ktoré odmietajú nazerať na túto časť politiky ako na investovanie, zákonite vedú k názoru o prebytku ľudí, čo nie je vlastné ľudskej spoločnosti a hodnotám zdedeným po predkoch.

Graf č. 9 SLOVENSKO JE KRAJINA S PRUDKÝM NÁRASTOM NEROVNOSTÍ V PRÍJMOCH (MOP)

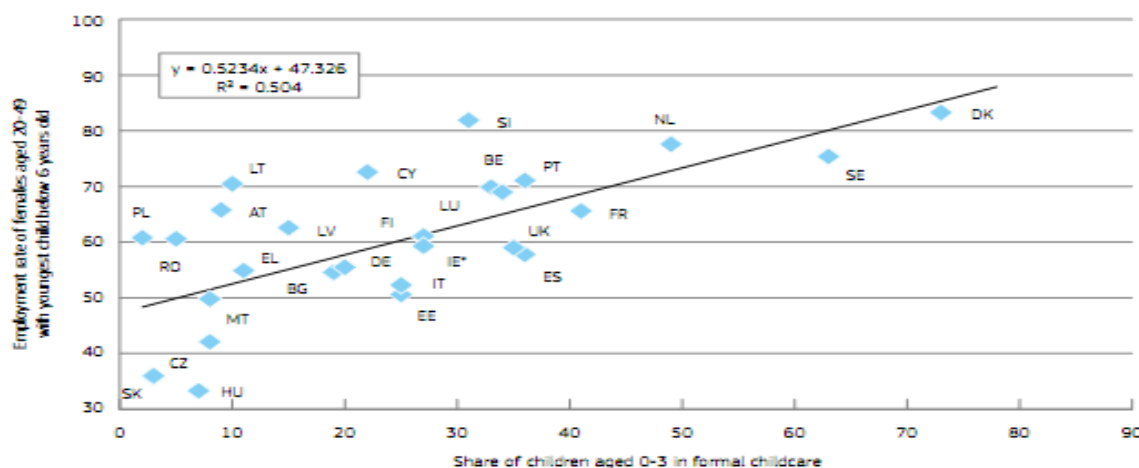

Príklady sociálneho investovania predstavujú predškolská príprava, prevencia nedokončenia školy, celoživotné vzdelávanie, školenia, pomoc pri hľadaní práce, podpora bývania, dostupná zdravotná starostlivosť a pomoc starším ľuďom, aby mohli žiť nezávisle. Štáty, ktoré najlepšie odolávajú ekonomickej kríze, sú tie, ktoré nenarušili systém sociálnej ochrany, majú funkčný trh práce a podporujú sociálne investovanie. Zlyhanie pri podporovaní sociálneho investovania znamená zlyhanie pri plnení inkluzívnych cieľov. Štruktúra spoločnosti a ekonomika sa zmenili do takej miery, že terajšie prístupy neudržia rozvoj spoločnosti, predovšetkým z dôvodu poklesu počtu osôb, ktoré sponzorujú štát.

1. Slovensko má najnižšiu účasť žien s malými deťmi na trhu práce, pretože spoločnosť sa nezaujíma o dostupnosť predškolských zariadení. Je nutné podporiť ich ekonomickú aktivitu. Výpadok v príjme vytvára sociálne napätie a ovplyvňuje budúci vývoj detí.

Graf č. 10 ZAMESTNANOSŤ MATIEK A PREDŠKOLSKÉ ZARIADENIA (Eurostat)

Employment rates of women aged 20-49 with young children and proportion of children aged 0-3 in formal childcare (2010)⁽⁹⁾.

Source: EU-SILC and Labour Force Survey, DG EMPL calculations.

* IE data is from 2009

2. Investovanie do detí a mládeže (školy) šetrí budúce výdavky a predchádza negatívnym sociálnym a zdravotným problémom (kriminalita, drogy).

3. Je nutná podpora aktívneho starnutia, ktoré tak šetrí budúce výdavky a zlepšuje príjmy štátu. Zanedbávanie prípravy na starobu aj nevhodnou zdravotnou starostlivosťou (orientácia na zisk a nie vyliečenie) ukracuje ľuďom o roky života a spôsobuje celkovú stratu.

4. Potrebné je investovanie do odstraňovania rôznych foriem diskriminácie, ktoré bránia plnému využitiu ľudského potenciálu pre rozvoj spoločnosti.

Jediným zmyslom života nemôže byť iba práca pre prácu v čo najväčšom rozsahu, ale chápanie práce ako prostriedku na lepší život, ktorý má tiež aj ekonomický význam. Právo na prácu treba chápať aj ako právo na to, ako využiť svoj život. Pracovné podmienky musia byť v súlade s rodinnými záväzkami matiek a otcov. Ľudia vo všeobecnosti túžia po tom, aby boli aktívnou súčasťou spoločnosti, dosiahli dobré vzdelanie a zvládali potrebné úkony a chcuť mať možnosť kontroly svojho života. Preto príprava na budúce úlohy a riziká v podobe sociálneho investovania znižuje pravdepodobnosť negatívnych udalostí, nutnosť náprav, keď sa riziko zmení na reálny problém; zároveň však aj zlepšuje životné podmienky a rieši ekonomické a demografické výzvy.

V bežnom živote je veľké množstvo prekážok a bariér pre plné uplatnenie v spoločenskom a pracovnom živote. Pre riešenie zapojenia všetkých je potrebné podporovať aktívnu inklúziu. Každý by mal mať možnosť pracovať bez ohľadu na to, či je muž, alebo žena, starší, zdravotne postihnutý, marginalizovaný, či člen minority. Podpora v prípade nezamestnanosti má byť v takej dĺžke a výške, ktorá je potrebná ako prevencia pred chudobou. Systémy minimálneho príjmu musia ľuďom zabezpečiť dôstojný život bez ohľadu na to, či sú, alebo nie sú zamestnaní. Minimálny príjem musí reflektovať skutočnú situáciu v nákladoch na minimálnu životnú úroveň. Musí byť vytvorená situácia spravodlivého odmeňovania, ktoré motivuje ľudí pracovať a bráni pasci chudoby (práca za minimálnu mzdu je prakticky rovnako honorovaná ako nerobenie). Nevhodné sú daňové systémy postihujúce skupiny s nízkymi mzdami a oslobodzujúce vysoko zárobkové skupiny. Spoločnosť nemá trestať rodiny z dôvodu, že majú malé deti. Je potrebné poskytovať dostupnú pomoc pri starostlivosti o deti, ako aj finančne dostupnú starostlivosť pre starších. Niet inej vyššej hodnoty, ako sú deti, ale toto tvrdenie musí mať aj oporu v realite. Spoločnosť je konfrontovaná s nárastom bezdomovectva. Podľa prieskumov ani nie 4% bezdomovcov sa nimi stáva z vlastnej vôle. Mnohí slušní ľudia stratia dobrovoľne prácu, stávajú sa obeťami podvodníkov (napr. šmejdi), dostávajú sa do dlhov (legálne fungujúca úžera), prídu o bývanie (neregulované exekúcie), sú na ulici a strácajú možnosť návratu. Nemáme sociálne bývanie, spoločnosť nemá záujem o bytovú politiku bývanie pre každého. Existuje iba súkromné vlastníctvo bývania, ktoré spojením s hypotékou dostáva ľudí do neľudských podmienok neistoty. Vláda sa k problému správa ako v poučke „NIMBY“ (nie na mojom dvore), problém akceptuje, ale nerieši. Nesmierne je rozvinutá epidémia herní, záložní, „pôžičkární“ pre chudobných, namiesto reálnej pomoci. Prenos kultúry, poznania, hodnôt z generácie na generáciu znamená život. Opačne dochádza k zániku civilizácie.

Zlyhanie v príprave a vo vzdelaní detí znemožňuje ďalší rozvoj. Lepšie vzdelanie umožní prerušiť reťaz dedenia chudoby z generácie na generáciu. Je nevyhnutné dodržiavať ľudské práva detí tak, aby bola odstránená chudoba detí a rodín, v ktorých žijú. Je potrebné realizovať opatrenia, aby každé dieťa malo možnosť uplatniť sa v spoločnosti. S týmto cieľom je potrebné upraviť daňový systém, umožniť rodičom účasť na trhu práce tak, aby bolo atraktívne pracovať.

Chýbajú predškolské zariadenia umožňujúce ich zapojenie sa do práce. Rodičia musia mať možnosť umiestniť deti do predškolského zariadenia. Toto je osobitne dôležité u diskriminovaných skupín. Absencia predškolskej prípravy sa výrazne podieľa na budúcich

školských výsledkoch. Je potrebné umožniť všetkým deťom podieľať sa na rekreačných, športových a kultúrnych aktivitách bez výnimky.

Poskytnutie možnosti predškolskej prípravy bráni neskoršiemu predčasnému ukončeniu školskej dochádzky a zlepšuje šance uplatnenia sa v živote. Je to investícia do budúcnosti. Najvýznamnejší vplyv na kvalitu vzdelania má dĺžka predškolskej prípravy a menší počet detí na jednu učiteľku. Následne je nutné zabezpečiť prácu pre mladých absolventov škôl.

Aktívne starnutie znamená aj ekonomickú účasť na živote spoločnosti. Aktívne starnutie znamená vyššiu pracovnú účasť a neskorší odchod do dôchodku. Je nevyhnutné odstrániť vekovú diskrimináciu. Každé nedobrovoľné penzionovanie je spojené so stratou, niekedy je dokonca sprevádzané aj samovraždou.

Jedna z ciest riešenia budúceho nedostatku pracovných síl venujúca sa rastúcemu podielu starších je dobrovoľníctvo. Podpora nezávislého života už v období prípravy na starobu je vhodnou investíciou.

Narastá rozdiel v zdravotnej situácii bohatých a chudobných zložiek spoločnosti spôsobený aj z dôvodu zlého nastavenia zdravotníctva orientovaného na zisk. Zdravie patrí medzi celospoločenské hodnoty. Ak nie je chránené v mladosti, neskôr sa nedá obnoviť. Investovanie do zdravia a systému jeho ochrany pomáha riešiť budúce finančné problémy spoločnosti. Zlepšuje aj kvalitu ľudského kapitálu (nateraz trpiaceho zanedbanou starostlivosťou a traumami), čím sa umožní jeho lepšie využitie na trhu práce. Investovanie do zdravia vytvára budúce celospoločenské zisky. Zlepšenia zdravia vedie k celospoločenskému prospechu. Podľa OECD každý jeden rok navyše v očakávanej dĺžke dožitia zvyšuje mieru HDP o 4%. Vlády však často sledujú cestu znižovania nákladov na zdravotníctvo, čo je vyslovene nebezpečný prístup. Slovensko ponúka jednu z najkratších životných trajektórií – deťom narodeným v roku 2013 sme dali veľmi krátky čas dožitia.

Na Slovensku je plný prepad z dôvodu obchádzania a potláčania sociálnej ekonomiky. Táto patrí medzi priority balíka sociálneho investovania. Sociálna ekonomika stojí na zásade riešenia ľudských potrieb – dnešných i budúcich. Otázka profitu v nej je dôležitá, ani nie prvoradá. Sociálna ekonomika existuje na celom svete. Dokazuje možnosť prepojenia trhu a sociálnych cieľov. Vyjadruje ľudskú podstatu spolupráce. Nachádza svoju inštitucionálnu podobu vo firmách, družstvách a sociálnych podnikoch. Sociálna ekonomika je iná než štandardný verejný sektor poskytujúci služby vo verejnom záujme a súkromný sektor slúžiaci

iba zisku. Je postavená na súkromných organizáciách, akými sú združenia, družstvá, svojpomocné organizácie, nadácie a sociálne podniky. Hlavným účelom nie je zisk pre svojich majiteľov, alebo akcionárov, ale poskytovanie služieb a tovaru buď svojim členom, alebo aj komunite. V súčasnosti sa vo svete rozvinuli sociálne podniky ako organizácie, ktoré sledujú skôr sociálny vplyv ako len zisk pre majiteľov a akcionárov.

V Európe máme približne 2 milióny takýchto sociálnych podnikov a ich zamestnanci tvoria 6% zamestnanosti. Koľko ich je na Slovensku? Sociálna ekonomika a sociálne podniky plnia významnú úlohu pri sociálnom investovaní. Sú dôležité pre sociálnu inklúziu. Často zamestnávajú ľudí, ktorí sú bežne ťažko zamestnateľní. Tieto podniky mnohokrát vytvárajú produkty a služby pre nich. Sociálne podniky sú často prepojené s občianskymi iniciatívami pre lepší život. Európska komisia priamo vyzvala členské štáty všemožne podporovať sociálnu ekonomiku a sociálne družstvá.

Slovensko má predovšetkým samotnú zodpovednosť za sociálne reformy. Ale ako súčasť EÚ má spoločné črty, hodnoty a ciele, a preto sa musí v spolupráci usilovať o sociálnu spravodlivosť a bojovať s diskrimináciou.

Je nám podsúvané, že najdôležitejšie problémy, ktoré Slovensko má, sú voľby prezidenta, súkromie televíznych zabávačov, politikov alebo práva gejev. Slovensko má vytvorených umelých vnútorných nepriateľov, ktorých tí druhí zvyčajne nenávidia. Médiá tak úspešne pôsobia, že sa ľudia vedia spojiť aj sami proti sebe a chránia skutočných pôvodcov porušovania ich ľudských práv. Zoznam podsúvaných nepriateľov je rozsiahly. Sú to všetci nezamestnaní, ktorí poberajú zadarmo štedré sociálne dávky; sú to Rómovia, ktorí žijú na úkor nás; sú to starí ľudia, ktorí ešte stále pracujú; sú to naši rodičia, ktorí sa majú dobre a ja sa mám zle; sú to naše deti, ktoré radšej nemáme; sú to iné regióny, ktoré prosperujú na môj úkor; je to Bratislava, lebo je tam lepšie; je to ostatné mimobratislavské Slovensko, ktoré nám berie naše statočne zarobené peniaze, ale keby sa im chcelo robiť, budú sa mať dobre atď. Navyše tí, čo vedia, že to je takto, nie sú ochotní sa spojiť a pomáhajú tak vytvárať dojem falošnej demokracie. Demokraciu u nás má iba jedinú úlohu, a to zvoliť v slobodných voľbách iného diktátora.

Zvykli sme si na to, že dostávame upravené informácie. Najdrahšie propagačné akcie boli v súvislosti s prijatím čilského modelu starobnej sociálnej neistoty (ukradnutá staroba) a druhou najdrahšou kampaňou bola rovnako zavádzajúca v súvislosti s referendom o vstupe do Európskej únie. Dôchodková reforma zostala ziskom pre jej strojcov. Nikde nebola

úspešná. Ľudia si kvôli nej siahajú na život a býva označená ako trestný čin podvodu. Vstup do Európskej únie malo zabezpečiť uznesenie vlády, že referendum bude úspešné. Malo byť právne korektné, ale dávať za úlohu úradníkom, aby bol výsledok kladný, je protiprávne. Doteraz naši politici nevedia využiť toto členstvo. Nie sme schopní využiť fondy, vraciame pomoc a ani členovia vlády netušia, ako sa v Európskej únii rozhoduje a nechráni svojho voliča. Budúce predsedníctvo Slovenska v Európskej únii bude určite fraškou. Nikoho nezaujíma, že sme dostali upozornenia z Európskej komisie o nekvalite našej štátnej správy, tak čo môže z toho byť? Iba hanba. Nie je pravda, že sa to tí synovci a krstňatá dovtedy doučia.

Na Slovensku sa spokojne vykonáva sociálna politika, ktorá je zakázaná medzinárodnými záväzkami, ktorá má zamietavé precedensy Organizáciou Spojených národov a Radou Európy. V roku 1948 komunistické Česko-Slovensko odmietlo schváliť deklaráciu o ľudských právach a ako keby toto „demokratické“ Slovensko pokračovalo v tejto tradícii. V situácii, keď sa na Slovensku neuskutočňuje štandardná sociálna politika, keď sa na Slovensku spálili knihy o sociálnom rozvoji, prejavuje sa nezáujem o ľudí, neposkytujú sa ani len informácie z Európskej komisie, keď žijeme v lži a v pretváрке, bude medzinárodné porovnanie potrebné. Nie je riešením vytvoriť si okolo seba malú skupinu priateľov, nepozerať/nepočúvať správy a vypustiť tento život. I keď mnohým nám iné nezostáva.

Po 24 rokoch od prevratu máme predraženú, nepružnú verejnú správu bez dôvery občanov a spoločnosť v kríze. Máme najnižšie možnú dôveru k svojim zástupcom (politikom). Reforma verejnej správy, ktorá sa uskutočnila, nebola vhodná. Je znehodnotená tolerovanou korupciou, ktorá sa chápe ako „normálna“. V porovnaní s EÚ dávame proporčne v štátnom rozpočte neprimerane veľa na štátnu správu a políciu. Čoho sa bojíme? Koho najviac potrebujeme? Na školstvo a zdravie ľudí však vraj peniaze nie sú. Európa hovorí, že treba investovať do sociálneho rozvoja, že to nie je strata. Na Slovensku umelo nie sú peniaze. Peniaze odchádzajú do daňových rajov, dividendy sa vyplácajú v plnej výške, dedenie a nehnuteľnosti nie sú zdanené a cena práce je smiešne nízka. Bohatý štát s cenou práce na úrovni rozvojovej krajiny. Naozaj nie sú peniaze? Sú, ale iba pre niekoho. Opäť sa objavujú zázračné riešenia návratu k predošlému územnému usporiadaniu. Pre koho prospech? IT firiem? Občana istotne nie.

Slovensko je podľa Eurostatu štát s vyšším príjmom na obyvateľa ako v Česku, Poľsku, Maďarsku. Teraz sme predbehli v HDP na obyvateľa Grécko a Portugalsko. Patríme medzi

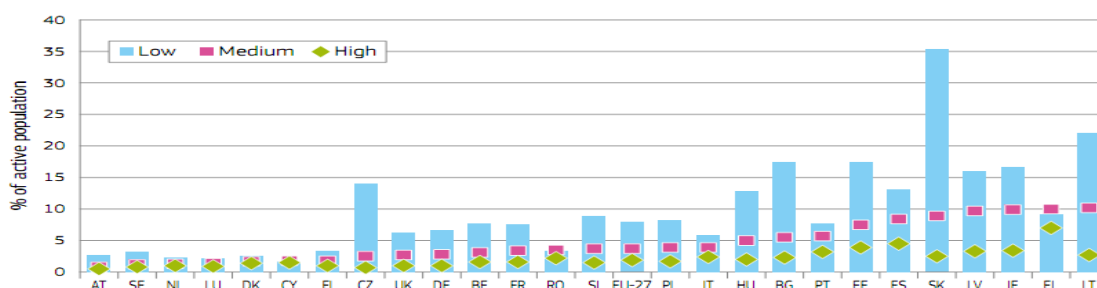
bohaté štáty sveta. Všimli ste si, že máme bohaté obce a spokojných občanov? Slovensko má ekonomickú silu viac ako 76 % priemeru EÚ, ale mzdy dosahujú ani nie tretinu priemeru v EÚ. Kde sú tie zvyšné peniaze? Dostávame nazad zo zahraničia v podstate almužnu v podobe eurofondov, ale skutočné peniaze idú do daňových rajov.

Bratislavský samosprávny kraj je na 7. mieste čo sa týka ekonomickej sily v EÚ (meraním cez HDP na obyvateľa). Chýba nám vyrovnaný regionálny rozvoj a solidarita. Bratislavský samosprávny kraj predbehol Viedeň aj Paríž. Znamená to, že Bratislava je výstavnejšia ako Viedeň, Praha či Štokholm?

Máme vysokú nezamestnanosť. Fakt, ktorý je v zásade umelý. Práce je však dosť. Zanedbané je zdravotníctvo, bezpečnosť, výživa, služby a pod. Slabá je kúpna sila ľudí a tá nevytvorí potrebu vyrábať. Nezamestnanosť je sprevádzaná rozpadom rodín, kriminalitou i samovraždami. Ľudia sa boja byť nezamestnaní, preto robia aj za smiešnu mzdu. Máme minimálnu mzdu, ktorá je v rozpore s medzinárodnými záväzkami Slovenska. Ani dvojnásobné zvýšenie platov by neodstránilo diskrimináciu. Zvýšil by sa však dopyt po službách, po tovare a po nových pracovníkoch. Konečne by sa oplátilo pracovať, po čom tak falošne volali bývalé vlády. Svetová banka im totiž potvrdila, že nie je možné znižovať tzv. „štedré“ sociálne dávky. Treba zvýšiť reálne mzdy!

Graf č. 11 SLOVENSKO MÁ NAJvyšší PODIEL DLHODOBO NEZAMESTNANÝCH (Eurostat)

Long-term unemployment rate by educational level, as a percentage of the active population, 2011

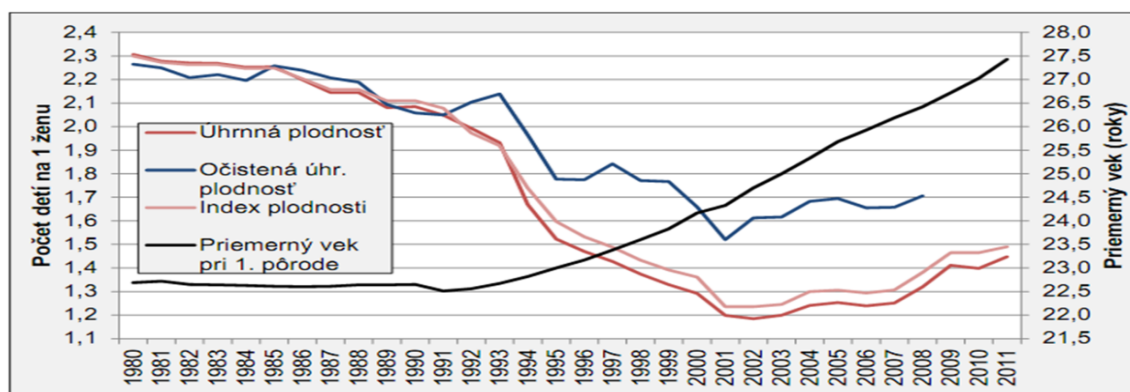
Source: DG EMPL calculations based on Eurostat, EU-LFS.

Nemáme novú generáciu. Deti sa nerodia. Pôrodnosť je ako v čase 2. svetovej vojny. Ženy odkladajú pôrod až na čas, keď si to budú môcť finančne dovoliť. Čakajú, až býva neskoro. Prorodinná politika? Slovensko začína vymierať. Kto sa o vás postará, keď pôjdete do dôchodku? Načo vám budú úspory, keď nebude mať kto napiecť chlieb? Keď sme sa narodili, menila nám plienky mama a keď budeme umierať, kto nám ich vymení, keď tu nikto nebude?

30 – 40 % absolventov škôl nepracuje. Máme záujem o nich? Čo z nich vyrastie? Vraví sa, že zamestnanie je najlepšia ochrana pred sociálnymi problémami a kriminálnym chovaním („pred guľkou“).

Graf č. 12 VYMIERANIE SLOVENSKA (Infostat)

Obr. 1: Vývoj vybraných ukazovateľov intenzity a časovania plodnosti na Slovensku v rokoch 1980 – 2011

Máme, vlastne nemáme, komunálnu ekonomiku – sociálne neziskové podnikanie, ktoré v EÚ zamestnáva až 6 % pracovnej sily, v Taliansku až 13 %. Koľko percent je to na Slovensku? Vraj to narušuje súťaž na trhu? Ziskovosť v školách, v domovoch dôchodcov, nemocniciach, v odvoze komunálneho odpadu?

Slováci neveria svojej vláde. Máme najnižšiu dôveru k politikom v rámci klubu najvyspelejších krajín združených v OECD. Nie sme zdraví. Ako sme uviedli, Slovenky a Slováci majú pred sebou iba 3 roky bežného života po dosiahnutí veku 65 rokov. V Česku a v Európe je to 9 rokov. Prečo asi? Ukázali sme, koľko kto investuje do zdravia. Predaj polikliník situáciu výrazne zhoršuje.

Sme nešťastní. Obsadili sme 129. miesto v indexe spokojnosti vo svete a sme poslední v rámci OECD. Štáty, kam Slovensko posielala zahraničnú pomoc, majú šťastnejšiu populáciu. Nie je to plytvanie peniazmi? Nemali by sme pomáhať konečne aj svojim?

Minister na Slovensku pripúšťa diskrimináciu na základe veku, t. j. porušenie záväzkov voči EÚ, OSN... Nie je to šírenie nenávisti? Mladí chcú vyhnúť starých z práce. Koho? Veď väčšina ľudí vo veku 57 rokov už nepracuje. Nemáme solidaritu medzi bohatými a chudobnými ľuďmi, nemáme solidaritu medzi regiónmi, pestuje sa nenávisť medzi generáciami, vymierame, rodiny sú trestané za to, že majú deti. Kde je budúcnosť? Kde je trvalo udržateľný dôstojný život? Naša spoločnosť je prakticky v stave, v akom bola

v novembri 1989. K tomu pristúpila akurát vysoká nezamestnanosť. Ak sa navrhuje zmena ústavy, nemalo by sa myslieť na takú zmenu, ktorá by umožnila vziať späť spoločný neoprávnene rozkradnutý (privatizovaný, reštituovaný) majetok? Predovšetkým, ak išlo o dokázateľné špekulantstvo, ktoré viedlo k úpadku a zániku.

Urobme poslancov kontrolovateľnými – zmeňme volebný systém tak, aby boli politici zodpovední voči voličovi a nie iba stranickým vodcom a ľuďom, čo stranu vlastnia. Študenti sa ma pýtajú, či to bolo v spoločnosti horšie pred rokom 1989. Odpovedal som: „Vtedy sme mali ideály“. Potrebujeme začať! Z začať meniť tento štát, spoločnosť, robiť s ľuďmi a pre ľudí. Táto kríza nie je spôsobená živelnou pohromou, je to nešťastie spôsobené čisto lakomosťou a neľudskosťou. Urobme život dôstojnejší a spoločnosť spravodlivejšiu. Každý sme zodpovedný za seba, za svoju vlastnú rodinu, za obec, v ktorej žijeme, za región, ale aj za štát, za Európu a vlastne sme zodpovední navzájom voči všetkým!

Poslanci musia zastupovať svojich voličov, musia byť podriadení iba občanom, iba im majú skladať účty a občania aj musia mať právo ich odvolať, ak neplnia svoje sľuby, pre ktoré boli vybratí zastupovať vôľu svojich občanov. Budú volení priamo z jednomandátových volebných obvodov.

Referendum sa musí dať uskutočniť na všetkých stupňoch verejnej správy. Predmetom referenda má byť každá dôležitá otázka navrhnutá petíciou. Výsledok referenda musí platný, ak zodpovedá väčšinovej vôli zúčastnených občanov.

Štát má predstavovať kolektívnu vôľu združených občanov. Štát môže konať iba v najlepšom záujme občanov s rešpektovaním práv menšín. Štát sa musí usilovať spolu s ostatným subjektmi o dosiahnutie stavu trvalo udržateľného dôstojného života a sociálnej spravodlivosti.

Občan má byť reálnym základom štátu. Konať môže sám, v súlade so všeobecne platnými normami. Predovšetkým je zodpovedný za svoj život, za sociálne, kultúrne a hospodárske postavenie. Iba ak z objektívnych príčin tak nemôže konať, v zmysle subsidiarity mu pomáha iný subjekt. Občan koná v spolupráci s rodinou a komunitou, na živote ktorej sa podieľa.

Obec združuje občanov na teritoriálnom princípe. Obec pomáha občanom a koná v súčinnosti s nimi v záležitostiach, keď občan potrebuje pomoc, alebo ak je tak výhodnejšie a efektívnejšie vo všeobecnom záujme. Občan sa podieľa na živote a správe obce priamo, alebo pomocou ním volených zástupcov (poslancov). Obec reprezentuje záujmy občanov voči

vyšším subjektom verejnej správy Obec možno zlúčiť, rozdeliť alebo zmeniť jej právomoci iba miestnym referendom.

Župa je regionálnym združením občanov a obcí na riešenie spoločných záležitostí v oblasti, ktoré nie je účelné a efektívne vykonávať na nižšom stupni. Župu možno zlúčiť, rozdeliť alebo zmeniť jej právomoci iba regionálnym referendom.

Štát je predovšetkým dobrovoľným združením občanov, obcí a žúp na plnenie úloh a povinností, ktoré nie je účelné a vhodné vykonávať na nižšom stupni. Štát sa môže združiť s iným subjektom, alebo zrušiť takýto stav iba v prípade súhlasu vysloveného v celoštátnom referende. Štát zastupuje záujmy svojich občanov navonok. Voči ostatným subjektom koná iba v najlepšom záujme svojich vlastných občanov. Štát preberá na seba zodpovednosť za bezpečnosť navonok a do vnútra štátu.

Medzinárodné porovnanie a otvorená diskusia môže priniesť nové poznatky. Európska komisia volá po kapitalizme s ľudskou tvárou. Prečo by sme nemohli urobiť Slovensko krajinou, kde sa dobre žije? Každý, kto má záujem o svoj budúci osud, by mal prísť a dostane možnosť vyjadriť sa a podieľať sa na tvorbe záverov a na ich plnení. Tvoril som závery a odporúčanie Medzinárodnej organizácie práce o význame sociálneho rozvoja v roku 2001, prenesme ich konečne po trinástich rokoch na Slovensko.

Kontakt

Meno, priezvisko a tituly autora: Miloslav Hetteš, doc., RNDr., CSc.

Názov pracoviska Stála konferencia III. sektora SR

Adresa pracoviska Rajská 15, 81108 Bratislava

Kontaktný e-mail: hettes.ba@skts.sk

ĽUDSKÝ KAPITÁL A SÚDRŽNOSŤ – VÝCHODISKÁ POLITÍK EK O SOCIÁLNYCH INVESTÍCIÁCH

Human Capital and Cohesion – the basis of the European Policies on Social Investments

Mária ČIERNA

Abstrakt

Sociálne investície pomáhajú zvyšovať sociálny a pracovný potenciál ľudí a podporujú ich zapojenie do života spoločnosti a na trhu práce. Posilňujú ľudské zručnosti a zabezpečujú návratnosť investícií, a to predchádzaním sociálnym rizikám a zvýšením efektívnosti i účinnosti sociálnych politík. Podieľajú sa na zachovaní sociálnej súdržnosti. Potreba investícií do ľudského kapitálu sa začína už vo veľmi nízkom veku a pretrváva počas celého života. Európska komisia vo svojom oznámení z 20. 2. 2013 *Sociálne investície do rastu a súdržnosti - vrátane implementácie Európskeho sociálneho fondu v rokoch 2014 - 2020* presne pred rokom predstavila dlho očakávaný dokument, ktorý vyvolal veľký záujem členských krajín EÚ a signalizoval posun v chápaní sociálnych politík. Zámerom prezentácie je objasniť koncept sociálnych investícií a predstaviť opatrenia rozpracované v tzv. Balíku sociálnych investícií (Social Investment Package). Cieľené investície zamerané na ľudí môžu posilniť ich schopnosti a zručnosti a v prepojení s demografickými aspektmi zlepšiť účinnosť sociálnych výdavkov. Do akej miery sa nové prístupy európskych politík k sociálnym investíciám odrážajú v sociálnej politike SR?

Kľúčové slová: Ľudský kapitál, sociálne investície, sociálna súdržnosť, zručnosti

Abstract

Social investments help to increase social and work potential of people and promote their greater participation in society and the labour market. Social investments strengthen human skills and generate returns over time, notably by preventing social risks and increasing the efficiency and effectiveness of social policies. They contribute to the preservation of social cohesion. The need for investment in human capital starts at very early age and continues throughout life. The European Commission in its communication of 20th February 2013 "Social Investment in Growth and Cohesion - including the Implementation of the European Social Fund in 2014-2020" launched just one year ago the long-awaited document, which evoked great interest of the EU countries and indicated a certain shift in the comprehension of the social policies. The purpose of the paper is to clarify the concept and objectives of the social investments and to present the tools and measures included in the so-called "Social Investment Package." Targeted social investments can strengthen the acquisition of new skills and capacities and, with a view to demographic changes, raise efficiency of public social expenditure. To what extent, however, are the approaches of the European policies on social investment reflected in social policy in Slovakia?

Key words: Human capital, social investments, social cohesion, skills.

Úvod:

„Investície do ľudí sú tou najlepšou investíciou, akú môžeme urobiť.“

(László Andor, Komisar EÚ pre zamestnanosť, sociálne veci a inklúziu, 5. 3.2013, Brusel)

Takmer presne pred rokom – 20. februára 2013 - predstavila Európska komisia v Bruseli dlho očakávaný dokument - oznámenie Komisie *Sociálne investície do rastu a súdržnosti - vrátane implementácie Európskeho sociálneho fondu v rokoch 2014 - 2020*. Mala som to šťastie, že som ako zástupca SR za Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR v rámci svojho pracovného pôsobenia na Stálom zastúpení SR pri EÚ v Bruseli pre oblasť sociálnej politiky a zamestnanosti, na tomto i ďalších rokovaníach mohla sledovať priebeh diskusií k tejto téme. Problematika sociálnych investícií od začiatku vzbudzovala veľký záujem členských krajín, odbornej verejnosti i médií a bola signálom určitého posunu a zmeny v chápaní sociálnych politík.

Komisia v tomto oznámení vyzvala členské štáty Únie, aby medzi svoje priority zaradili sociálne investície, ktoré pomáhajú zvyšovať sociálny a pracovný potenciál ľudí a väčšmi podporujú ich zapojenie do života spoločnosti a na trhu práce. EK zdôraznila, že sociálne investície posilňujú ľudské zručnosti a kapacity, zabezpečujú lepšie výsledky a generujú návratnosť investícií sociálnych politík, a to predchádzaním sociálnym rizikám či zvýšením efektívnosti a účinnosti týchto politík. V neposlednom rade sociálne investície prispievajú k zachovaniu sociálnej súdržnosti. Pripomeňme, že práve podpora hospodárskej a sociálnej súdržnosti, sociálny pokrok a boj proti sociálnemu vylúčeniu a diskriminácii patria v zmysle čl. 3 Zmluvy o Európskej únii - medzi základné ciele Únie.

Sociálne investície však nie sú úplne novou myšlienkou. Začalo sa o nich uvažovať už dávnejšie, a to v kontexte zásadných zmien, sociálneho rozvoja a globalizačných výziev koncom 90-tych rokov, na prelome tisícročí. O potrebe lepšieho využívania ľudských zdrojov sa hovorilo najmä v súvislosti s modernizáciou sociálnych systémov, demografickými zmenami a snahou o finančnú udržateľnosť sociálneho blahobytu v európskych krajinách. Východiskom a spoločným menovateľom bolo najmä úsilie o zosúladenie sociálnych a ekonomických zámerov politík a modernizáciu sociálneho štátu.

Nová hospodárska a sociálna realita 21. storočia si vyžiadala prestavbu sociálnych programov, inštitucionálneho usporiadania a nové proaktívne prístupy či zmeny v rodinných politikách. V súvislosti s fungovaním spoločnosti a hospodárstva sa čoraz viac kladie dôraz na rôzne aktivačné opatrenia a lepšie využívanie vlastných schopností ľudí.

V rámci otvárajúcej diskusie k balíku sociálnych investícií s Komisárom EÚ pre zamestnanosť, sociálnu politiku a začlenenie László Andorom vystúpili aj dvaja poprední vedci - bývalý belgický minister práce a dôchodkov Frank Vandenbroucke a dekan Fakulty sociálnych vied Univerzity v Amsterdame Anton Hemerijck, ktorí z ich štúdie Európska únia potrebuje pakt sociálnych investícií o. i. uviedli: „Rozsah zmien, ktoré premietli paradigmu sociálnych

investícií do praxe v jednotlivých členských štátoch, je veľmi odlišný. Medzi krajiny, ktoré sa môžu preukázať najsilnejšími sociálnymi investíciami, možno zaradiť severské nordické krajiny. Zmeny zamerané na aktívnejšie sociálne politiky zaznamenali aj v Holandsku, Nemecku, Francúzsku, Veľkej Británii a tiež aj v Írsku a Španielsku – no iba do obdobia, kým ich vývoj nezasiahla kríza. Naopak, krajiny južnej Európy (Taliansko, Grécko, Portugalsko) spolu s novými členskými štátmi východnej Európy, akoby sa skôr odklňali od sociálnych investícií, či „uhýbali“ im.“ [1] (*Hemerijck A., Vandenbroucke F., “The EU Needs a Social Investment Pact,” 2011. s. 12).*

V čom teda spočíva aktuálny odkaz sociálnych investícií a podstata opatrení, ktoré majú prispieť k hospodárskemu rastu, súdržnosti a prehodnoteniu účinnosti sociálnych politik? V novej realite 21. storočia súvisia tieto zámery najmä so sociálnymi cieľmi stratégie Európa 2020 a sociálnou dimenziou Európskej hospodárskej a menovej únie (EMU/HMU). Impulzom pre sociálne investície bola z hľadiska dlhodobých cieľov najmä nepriaznivá demografická situácia.

Stratégia Európa 2020 si kladie za cieľ v oblasti zamestnanosti dosiahnuť 75%-nú mieru zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 až 64 rokov; v oblasti boja s chudobou aspoň o 20 miliónov znížiť počet osôb v Európe, ktorým hrozí chudoba a sociálne vylúčenie; v oblasti vzdelávania znížiť pod 10% podiel osôb, ktoré predčasne ukončia školskú dochádzku; a dosiahnuť minimálne 40% podiel obyvateľov vo veku 30-34 rokov, ktorí majú ukončené vysokoškolské vzdelanie. Tieto zámery sú v rámci vnútroštátnych cieľov a postupov členských štátov upravené s ohľadom na podmienky jednotlivých štátov.

Ako teda zahrnúť ambiciózne ciele do tvorby politik a prepojiť ich s kľúčovými prioritami? Zámery investícií do ľudského kapitálu neuviedla Európska komisia vo februári 2013 iba ako určitý čiastkový nový prístup, ale prezentovala ho ako rámec celého spektra opatrení tzv. balíka sociálnych investícií („*Social Investment Package*“), [2]. Ten obsahuje okrem základného, vyššie spomenutého oznámenia EK aj osem sprievodných dokumentov, zameraných na problematiku chudoby detí (*Odporúčanie EK: Investovať do detí – prelomiť cyklus znevýhodnení*), demografické aspekty a aktívnu inklúziu (*Svedectvo o demografických a sociálnych trendoch - príspevok k sociálnym politikám inklúzie, zamestnanosti a ekonomike; Pokračovanie implementácie odporúčania EK členským štátom z r. 2008 o aktívnom začleňovaní ľudí vylúčených z pracovného trhu – smerovanie k sociálnym investíciám*), či ďalšie okruhy tém týkajúce sa rozvoja sociálnych služieb (*Tretia dvojročná správa o sociálnych službách vo verejnom záujme; Dlhodobá starostlivosť v starnúcich spoločnostiach – výzvy a možnosti politik*), investícií do zdravia, (*Investovať do zdravia*) a

využívania štrukturálnych fondov (*Sociálne investície prostredníctvom ESF*). Komisia týmto súborom dokumentov vyslala jasný signál pre zavedenie nového rámca politik a usmernení pre dosiahnutie cieľov EÚ 2020 v oblasti inteligentného, inkluzívneho a udržateľného rastu.

Potreba investícií do ľudského kapitálu sa začína už vo veľmi nízkom veku a pretrváva počas celého života. Týka sa posilnenia rozvoja ľudského potenciálu a rozvoja kapacít, podpory vzdelávania a zručností jednotlivca, celoživotného vzdelávania, inovácií a nového rámca riadenia. Investovanie do ľudského kapitálu sa zároveň spája so zámermi podpory dlhšieho a zdravšieho života. Rámec politik sociálnych investícií sleduje a presadzuje líniu tzv. životných cyklov jednotlivca.

Slovenská republika v predchádzajúcom programovom období (2007-2013) venovala investíciám v oblasti rozvoja ľudských zdrojov a posilneniu ich kapacít nemálo úsilia a finančných prostriedkov. Národný strategický referenčný rámec na roky 2007- 2013 určil ako jednu z troch hlavných strategických priorít práve oblasť Ľudské zdroje. Realizáciu zámerov v tejto oblasti umožnilo najmä čerpanie finančných prostriedkov z Európskeho sociálneho fondu (ESF) v rámci operačného programu (OP) Zamestnanosť a sociálna inklúzia, zameraného na zvýšenie zamestnanosti, rast kvality pracovnej sily a zvýšenie sociálnej inklúzie rizikových skupín a OP Vzdelávanie podporujúceho zvýšenie kvality a prispôsobenie vzdelávacieho systému potrebám vedomostnej spoločnosti, rozvoj ľudského kapitálu a nadobudnutie zručností a kľúčových kompetencií. Osobitný dôraz sa v rámci OP Vzdelávanie kládol na oblasť ďalšieho vzdelávania ako nástroja rozvoja ľudských zdrojov.

V sledovanom období boli pod gesciou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR a prostredníctvom Fondu sociálneho rozvoja, ako aj Ministerstva školstva, vedy, výchovy a športu SR z Európskeho sociálneho fondu realizované mnohé projekty, ktoré aj v medzinárodnom kontexte priniesli pozoruhodné výsledky. Viaceré z nich reagovali na hlavné problémy Slovenska na trhu práce - potrebu vytvárania nových pracovných miest, posilnenie integrácie osôb ohrozených sociálnym vylúčením, zvýšenie ich zamestnateľnosti na trhu práce a zvýšenie šancí získať zamestnanie, či na požiadavky zlepšenia zručností vo využívaní informačných technológií. Ďalšie projekty boli zamerané na získavanie profesijných zručností a sociálnych zručností, zvyšovanie kvality ľudských zdrojov a ich riadenia v oblasti verejnej politiky a pod.

Zámerom Európskej komisie je aj v novom programovom období 2014-2020 prostredníctvom finančnej podpory EÚ- predovšetkým Európskeho sociálneho fondu - pomôcť členským štátom pri implementácii reforiem a politik zahrnutých v balíku sociálnych investícií.

Požiadavka zlepšenia účinnosti sociálnych výdavkov a investícií do ľudských zdrojov a kapacít zostáva naliehavou výzvou.

Úplne novou a mimoriadne významnou aktivitou súvisiacou aj s témou tejto konferencie je príprava a prijatie *Záruky pre mladých ľudí v Slovenskej republike*, ktorá navrhnutými podpornými systémovými opatreniami zameranými na mladých ľudí reaguje na Odporúčanie Rady Európskej únie z 22. apríla 2013 o zavedení záruky pre mladých ľudí (2013/C 120/01). Členským štátom EÚ v nej bolo odporučené zabezpečiť, aby všetci mladí ľudia vo veku do 25 rokov dostali kvalitnú ponuku zamestnania, ďalšieho vzdelávania, učňovskej prípravy alebo stáže v lehote štyroch mesiacov po strate zamestnania alebo ukončení formálneho vzdelania. Národný plán implementácie Záruky pre mladých ľudí v Slovenskej republike bol spolu s informáciou o tejto iniciatíve schválený vládou SR začiatkom februára 2014.

V kontexte očakávaných politík a investícií do ľudského kapitálu spomeňme napokon aj návrh *Partnerskej dohody Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020*. Ide o základný strategický dokument, ktorý určuje rámec obsahu a rozsahu čerpania európskych štrukturálnych a investičných fondov a definuje priority a podmienky ich využívania v novom programovom období, so zámerom dosiahnutia cieľov stratégie Európa 2020. Strategické priority a návrh operačných programov v nej na viacerých miestach podčiarkujú posilnenie a rozvoj ľudských zdrojov, vedy a inovácií, podporu zamestnanosti, sociálneho začlenenia a investícií do inkluzívneho vzdelania. Dôraz na politiky, ktoré čoraz väčšmi kladú dôraz na schopnosti a zručnosti ľudí a efektívnejšie využívanie zdrojov teda v nadchádzajúcom období prispeje i k realizácii zámerov balíka sociálnych investícií.

Kontakt

Meno, priezvisko a tituly autora **Čierna Mária**, PhDr.
Názov pracoviska Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR
Adresa pracoviska Špitálska 4- 8, 816 43 Bratislava
Kontaktný e-mail: maria.cierna@employment.gov.sk

Príspevok v zborníku

1. VANDENBOUCKE Frank, HEMERIJCK Anton, PALIER Bruno: The EU Needs a Social Investment Pact (2011), OSE Paper Series, Opinion paper No. 5, May 2011

Webová stránka

2. Balík sociálnych investícií:
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1044&langId=en&newsId=1807&moreDocuments=yes&tableName=news>

NAUČENÁ BEZMOCNOSŤ V PROCESSE VZDELÁVANIA AKO DETERMINANT CHUDOBY

WITHOUT CONTINGENT IMPOTENCE IN PROCEEDINGS OF EDUCATION AS
DETERMINATION FOR POVERTY

Peter ĎURKOVSKÝ

Abstrakt

Skutočná sociálna práca sa začína už v priebehu vzdelávania budúcich sociálnych pracovníkov. Postoj pomáhajúcich pracovníkov k životu je z veľkej časti výsledkom prístupu vyučujúcich. Syndróm rastu sa rovnako ako syndróm rozpadu dá totiž aktivovať, či eliminovať v každom človeku. Kvalita sociálnej práce s rodinou v konečnom dôsledku priamo úmerne závisí od ponímania ľudskej bytosti vyučujúcim.

Kľúčové slová: Narcizmus. Sociálna práca. Syndróm rastu. Syndróm rozpadu.

Abstract

Social work starts in course of education for coming social worker. Pose of charitable workers to life is result of teacher's access too. Syndrome of growth is possible to wake in every man as syndrome of disintegration. Quality of social work with family depends from social worker's conception of human.

Keywords: Narcissism. Social work. Syndrome of growth. Syndrome of disintegration.

Úvod

Pokiaľ vedci v odbore Sociálna práca a v odboroch ostatných pomáhajúcich profesií nezatvárajú pred realitou oči, môžu konštatovať, že sociálna práca je často len myšlienka, ktorá do reality veľmi nepreniká. Sociálne investovanie z tohto hľadiska zostáva na bode nula. Katalóg pracovných pozícií so sociálnou prácou veľmi nepočíta. Školskí psychológovia síce už legislatívne podchytení sú, no ich pôsobenie nie je veľmi rozšírené. A na niektorých školách sa dokonca kontakt žiaka s týmto profesionálom vyučujúcimi vníma ako niečo patologické. Pritom škola je sekundárnym socializačným prostredím a eliminácia či neeliminovanie skutočných patológií v tomto prostredí má vplyv na život jedinca vo všetkých oblastiach, ktoré sa ho týkajú.

Naučená bezmocnosť v procese vzdelávania ako determinant chudoby

Šikanovanie chápeme ako agresiu, ktorej sa dopúšťa jednotlivec alebo skupina voči jedincovi alebo skupine bezbranných, či už pre fyzickú alebo inú slabosť alebo nemožnosť účinnej obrany. (Říčan In Dunovský a kol., 1995, s. 69). Podľa M. S. Pecka „Sklon vyhybat' sa

problémom a s nimi spojeným stresom je základným kameňom všetkých ľudských duševných chorôb.“ (Peck, 1994, s. 14). Jeho jednoduché konštatovanie je zároveň akousi koncentrovanou dizertačnou prácou, lebo je v ňom takmer všetko dôležité. Pokiaľ sa spoločnosť šetrením finančných prostriedkov a ľudského potenciálu v oblasti sociálneho investovania do eliminovania poškodzujúceho správania priamo v teréne bude naďalej vyhýbať riešeniu tejto sociálnej patológie, predurčuje sama sebe do budúcnosti väčšie množstvo problémov. Jedna nevyriešená sociálna patológia totiž iniciuje veľké a vopred presne neurčiteľné množstvo ďalších sociálnych patológií. Okrem toho sa aj u obete a aj u agresora zotrvávaním v ich pozíciách fixuje syndróm rozpadu, ktorý je podhubím každej sociálnej patológie, a ktorý tvorí:

- a. láska k smrti,
- b. zhubný narcizmus,
- c. symbioticky incestná fixácia. (Fromm, 1996, s. 18).

Zjednodušene, no pomerne presne každú zložku tohto syndrómu možno nazvať moduláciou naučenej bezmocnosti.

Syndróm rastu ako protiváha syndrómu rozpadu sa skladá:

- a. z lásky k životu ako protiváhy lásky k smrti,
- b. z lásky k človeku ako protiváhy narcizmu,
- c. z nezávislosti ako protiváhy symbioticky incestnej fixácie. (Fromm, 1996, s. 19).

Je evidentné, že prechod jedinca z orientácie na rozpad k orientácii na rast a tvorivosť nie je taký jednoduchý ako prechod z jedného riadku referátu na druhý. Pokiaľ je školské prostredie postihnuté pokročilejšími štádiami vírusu šikanovania, je každý pokus o pozitívnu deviáciu potláčaný dokonca aj zo strany učiteľov, ktorí o zákonitostiach poškodzujúceho správania nemajú vedomosti, alebo sa v rámci jednoduchšej cesty riešenia problému tento snažia primitívne vytlačiť z vedomia.

Podľa Barbary de Angelis od piateho do ôsmeho roku života získavame tridsať percent nášho emocionálneho naprogramovania pre výber partnera a do osemnásteho roku ďalších pätnásť percent. (de Angelis, 1995, s. 73-74) To znamená, že škola ako náš druhý domov sa podľa tejto definície podieľa dvadsaťdva a pol percenta až štyridsaťpäť percentami nielen na výbere životného partnera, ale aj na výbere okruhu ďalších známych, na voľbe povolania a zamestnania. Čiže obeť so zníženou sebaúctou v dôsledku šikanovania bude často

nevedome vyhľadávať partnerov, ktorí mu budú spôsobovať obdobné utrpenie obdobné utrpeniu zažívanému v škole. V ostatných oblastiach jej života to bez systematického psychoterapeutického zásahu nebude omnoho lepšie. Pri kritickom zhodnotení súčasnej situácie v oblasti pomoci to môže pôsobiť, že pokiaľ sa človek nevolá Hedviga Malinová, ktorá má podporu širokého spektra opozičných politických strán, a ktorej trauma je napriek podpore bulvárnych novinárov na základe prezentovaných dôkazov voči nej značne spochybnená (SITA, 2010), nie je zo strany kongresových turistov na nejakú psychoterapiu obeť šikanovania ani čas, ani priestor.

V jednoduchej a dokázateľnej skratke teda možno konštatovať, že školským násilím vnucovaná chudoba ducha a materiálna chudoba ostane súčasťou obeť. C. G. Jung chápal komplex ako citovo zafarbenú skupinu predstáv v nevedomí, ktorú tvorí skupina psychických obsahov, ktoré sa oddelili od vedomia a fungujú nezávisle. Má takú moc, že môže celému individuu vnútiť svoj vplyv. (Puškárová, 1997, s. 79). U obeť neriešeného školského násillia sa negatívnym emocionálnym programovaním jej komplexy stávajú komplexmi menejcennosti a v praxi pracujú voči nej.

Záver

V prvej dekáde dvadsiatehoprvého storočia následkom neadekvátne štedrého sociálneho štátu prepukla v Grécku dlhová kríza, ktorá veľmi rýchlo nakazila nielen eurozónu. Keď opomenieme makroekonomickú stránku celkovej situácie, ale zoberieme do úvahy len mentalitu Grékov, ktorí, hoci žili často pod útlakom, boli vždy odhodlaní s utláčateľmi bojovať, vidíme dôsledok naučenej bezmocnosti slovenského národa, ktorá sa v porovnaní s gréckym národom javí neúmerne veľká. Takto sme napokon došli k paradoxu, že pre Grécko veľmi výhodnými pôžičkami živíme Grékov, ktorí aj v súčasnosti takmer do nohy povstanú, keď nejaký dôchodca spácha pre hmotnú núdzu samovraždu, zatiaľ čo sociálne odkázaní občania Slovenska poberajú dáku v hmotnej núdzi vo výške približne 61 eur a nepostavili sa dokonca žiadnym spôsobom vláde, ktorá najnovšou novelou zákona o pomoci v hmotnej núdzi núti odkázaných si túto symbolickú čiastku, s ktorou sa rozhodne nedá prežiť, odpracovať. O dôsledkoch naučenej bezmocnosti na chudobu to hovorí dostatočne.

Zoznam bibliografických odkazov

- [1] ANGELIS, d. Barbara. 1995. *Tajemství partnerství*. Praha : Talpress, 1995. ISBN 80-85609-63-0
- [2] CAPITAL MARKETS. 2011. *Grécko ako strojca Euro - krízy* [online]. [26.09.2011]. Dostupné na internete: <http://docs.capitalmarkets.sk/editor/File/IDdok/Analzy/2011/Grecko_Final.pdf>

- [3] FROMM, Erich. 1996. *Lidské srdce*. Praha: Nakladatelství Josefa Šimona, SIMOM AND SIMON PUBLISHERS, 1996. ISBN 80-85637-28-6.
- [4] PECK, M. S. 1994. *Dále nevyšlapanou cestou*. Olomouc: Votobia, 1994. ISBN 80-85885-12-3.
- [5] PUŠKÁROVÁ, M. 1997. *Múdry starec*. Bratislava: SOFA, 1997. ISBN 80-85752-31-X.
- [6] ŘÍČAN, P. In DUNOVSKÝ a kol., 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5
- [7] SITA. 2010. *Kauza Malinová : Psychiater v otvorenom liste preukázateľne klamal* [online]. Bratislava: Aktuality.sk [2010-05-17]. Dostupné na internete: <<http://www.aktuality.sk/clanok/163618/kauza-malinova-psychiater-v-otvorenom-liste-preukazatelne-klamal/>>.

Kontakt

Peter Ďurkovský, JUDr., PhDr., PhD.

Národné centrum prevencie sociálnej patológie, o. z.

Predmestská 62, 010 01 Žilina

email: peter.durkovsky1@gmail.com

ÚČELNOSŤ, ÚČINNOSŤ, EFEKTÍVNOSŤ A ZODPOVEDNOSŤ SOCIÁLNEHO INVESTOVANIA

EFFECTIVENESS, EFFICIENCY, ECONOMY AND EQUITY IN SOCIAL INVESTING

Mária KOVALOVÁ

Abstrakt

Príspevok je zameraný na problematiku sociálnej práce v súvislosti so sociálnym investovaním. Predstavuje špecifické znaky sociálnej práce a sociálnych služieb, ktoré ovplyvňujú nielen samotnú činnosť, ale aj hodnotenie jej výsledkov. Práve neľahký systém merania kvality a výkonnosti si vyžaduje dobrý manažérsky prístup. Príspevok len načrtáva základné problémy pri riadení sociálnej práce a sociálnej investície z pohľadu štyroch manažérskych požiadaviek, ktorými sú účelnosť (Effectiveness), účinnosť (Efficiency), hospodárnosť (Economy) a zodpovednosť (Equity).

Kľúčové slová: Efektívnosť. Sociálne služby. Účelnosť. Účinnosť. Zodpovednosť.

Abstract

The article is focused on the issue of social work in relation to social investing. It presents specific features of social work and social services, which affect not only the activity itself but also the evaluation of the results. A difficult quality and performance measurement system requires a good management approach. The article only outlines the basic problems in the management of social work and social investment from the perspective of four management requirements, i.e. effectiveness, Efficiency, economy and equity.

Key words: Economy. Effectiveness. Efficiency. Equity. Social service.

Téma: Sociálne investovanie ma oslovila hneď na prvýkrát. Spojenie, na prvý pohľad veľmi prirodzené, duchaplné, výstižné, ale keď som sa zamyslela nad samotným spojením týchto dvoch slov hlbšie, zarazilo ma, že je vlastne neznáme. Neznáme pre bežný slovník používanej terminológie v sociálnej práci, či v sociálnych službách.

Zaujímavé na tom, je však to, že sa viac ako 15 rokov venujem sociálnemu a projektovému manažmentu, a to nielen akademicky, ale aj v praxi. Existuje veľa definícií k sociálnej politike, k sociálnej práci, k sociálnym službám, ale nie k sociálnemu investovaniu, alebo k sociálnym investíciám. Ďalšou zaujímavosťou je však to, že práve sociálne investovanie by mohlo byť termínom, pojmom, ktorý vytvára spoločný prienik medzi sociálnou politikou, sociálnou prácou a sociálnymi službami.

Sociálnu politiku definuje Botek (In Juššiková, Vranková, 2012, s.116) ako „plán sociálnej činnosti alebo konkrétnej činnosti, ktorá s využitím dostupných nástrojov smeruje k pozitívnemu sociálnemu efektu alebo k zabráneniu vzniku negatívneho sociálneho efektu.“

Šíma (1996) chápe sociálnu politiku ako politický nástroj a systém cieľavedomých činností, zameraných na regulovanie sociálnej sféry, na praktické riešenie aktuálnych a strategických sociálnych otázok a problémov na rozličných úrovniach a v rôznych oblastiach spoločnosti, a to mnohokrátmi subjektmi sociálnej politiky, za aktívnej integračnej funkcie „sociálneho štátu“, v duchu sociálnej spravodlivosti. V centre pozornosti sociálnej politiky sú sociálne subjekty, ako nositelia a realizátori tvorivého ľudského potenciálu a hodnotovotvornej činnosti.

„Sociálne služby sú vedľa sociálneho zabezpečenia centrálnym pilierom sociálnej ochrany v Európe. Sú nenahraditeľným nástrojom politiky starostlivosti o rodinu, seniorov a mládež. Európska únia rešpektuje však právo národných priorít a národnej jurisdikcie v sociálnych službách.“ (Hoofe, 2008, s. 19).

Dvadsiate storočie zažilo revolúciu v dlhovekosti. Priemerná očakávaná dĺžka života sa od roku 1950 zvýšila o 20 rokov a posunula sa tak na hranicu 66 rokov. Očakáva sa pritom, že do roku 2050 sa predĺži o ďalších 10 rokov. Tento demografický triumf a rýchly rast populácie v prvej polovici dvadsiateho storočia znamená, že počet osôb starších ako 60 rokov sa zvýši zo 600 miliónov v roku 2000 na takmer 2 miliardy v roku 2050. Prebiehajúca celosvetová demografická transformácia má hlboké dôsledky pre každý aspekt individuálneho, spoločenského, národného a medzinárodného života. Predpokladajme, že sa naďalej bude vyvíjať každá stránka humanity: sociálna, ekonomická, politická, kultúrna, psychologická a duchovná.

Budeme vedieť vyfinancovať sociálne služby? Existujúce zariadenia sociálnych služieb a pripravované sociálne služby v komunitnom systéme (tzv. deinštitucionalizované)? Pýtam sa, ako? Keď dnes máme skutočne na Slovensku veľmi vážne problémy s financovaním sociálnych služieb. Nemáme pripravený finančný model, na ktorom by sme sa vedeli dohodnúť a ktorý by zabezpečoval trvalo udržateľný rozvoj.

Skôr ako budeme pokračovať v hľadaní odpovede na túto otázku, predstavíme si základné špecifické znaky služieb v sociálnych službách.

1. Sociálne služby sú reálnou ekonomickou kategóriou.

2. Sociálne služby sa produkujú s cieľom uspokojiť potreby iných ako ich producentov.
3. Sociálne služby sú užitočné ináč ako tvorbou hmotných statkov.
4. Sociálne služby sú produkované s cieľom uspokojovať spoločensky uznané potreby a potreby trhu.
5. Sociálne služby sú nemateriálnej povahy a sú neskladovateľné.
6. Sociálne služby majú charakter neoddeliteľnosti.
7. Sociálne služby sú špecifické svojou variabilitou a komplexnosťou.
8. V sociálnych službách sme svedkami neopakovateľnosti alebo relatívnej opakovateľnosti.
9. Vzhľadom na charakter a účel sociálnych služieb sú tiež nenahradiťelné.
10. Sociálne služby sú uskutočňované organizovaným spôsobom.
11. Sociálne služby sú užitočné vlastnosťami, ktoré tvoria ich úžitkovú hodnotu.

Z týchto 11 špecifik vyberám pre dnešné tému prvé štyri.

- Sociálne služby sú reálnou ekonomickou kategóriou.

V spoločenskom povedomí sa stále viac hovorí o tom, že sociálne služby majú podobne ako zdravotnícke služby charakteristiku tzv. financovania bez dna. Predovšetkým z dôvodu vyššie uvedeného demografického vývoja sa spoločnosť v Európe obáva, že potreba po sociálnych službách predovšetkým z dôvodu nárastu počtu obyvateľov v dôchodkovom veku sa bude zvyšovať a už ju nebude možné z verejných zdrojov dostatočne financovať.

Ak sú sociálne služby ekonomickou kategóriou, nemali by sme považovať sociálne služby za stratový mechanizmus. Práve naopak. Vyspelé krajiny EÚ hľadajú v „*Sozialkapital*“ - v sociálnom kapitále (sociálnej investícii, v sociálnej hodnote) „*Produktivkraft*“ = výrobnú silu. V publikácii *Die Economisierung Sozialer Dienste und Sozialer Arbeit* (Buestrich, - Burmester, Dahme, Wohlfahrt, 2010) sa vedeckí pracovníci pýtajú, či môže byť investícia do sociálnej práce výrobnou silou? Odpovedajú, že na sociálny kapitál sa máme pozeráť rovnako ako na ďalší možný faktor produkcie, ktorým je „*Humankapital*“ - ľudský kapitál, pretože verejné výdavky na túto oblasť môžu principiálne zvýšiť hospodársky rast. Pri oboch kapituloch sa však musia výdavky orientovať na základe ekonomických cieľov a ekonomických požiadaviek. Som audítorkou kvality a stačí si urobiť finančný či personálny audit, aby sme videli, či sú výdavky nielen v zariadeniach sociálnych služieb, ale aj v rámci národných či regionálnych projektov pre sociálne znevýhodnené skupiny využívané

ekonomickými okuliarmi, alebo nie? Šetrí sa tam, kde sa nemá a investuje sa tam, kde nie sú finančné, ale ani materiálne zdroje využité účelne, účinne, efektívne a ani zodpovedne.

- Sociálne služby sa produkujú s cieľom uspokojiť potreby iných ako ich producentov. Pri zavádzaní systémov manažérstva kvality alebo pri implementácii podmienok kvality podľa zákona o sociálnych službách často narážame na podstatnú neznalosť tejto druhej charakteristiky služieb. Prejavuje sa tým, že niektorí pracovníci v zariadeniach sociálnych služieb si neuvedomujú dostatočne zreteľne, že ich práca nie je v prvom rade zameraná na uspokojovanie svojich vlastných potrieb (niekde pracovať a mať príjem) a tiež, že nemôže byť zameraná na presadzovanie a uspokojovanie potrieb poskytovateľa sociálnej služby (inštitúcie). Má byť zameraná na uspokojovanie potrieb jej odberateľa, klienta - prijímateľa sociálnej služby. Prvou indíciou je zistenie, že zariadenia sociálnych služieb nemajú identifikované potreby svojich klientov a sú zamerané hlavne na uplatňovanie vlastných interných predpisov, postupov a režimov dňa. Pohľad takéhoto poskytovateľa služby je orientovaný predovšetkým „do seba“, do vnútra organizácie. Avšak orientácia na inštitúciu len veľmi ťažko môžu zabezpečiť služby zamerané na uspokojovanie potrieb svojich klientov. Vzhľadom na to, že každý na klienta orientovaný prístup si vyžaduje identifikovanie potrieb klienta ako bezpodmienečnú požiadavku, je nevyhnutné k tomuto kroku pristúpiť aj v kultúre do seba orientovaného poskytovateľa sociálnych služieb, čo ale naráža na problémy. Neznalosť postupov pre identifikáciu potrieb vlastných klientov sme zaznamenali nielen u obslužného personálu, ale aj u odborných pracovníkov, ktorí majú ukončené vysokoškolské vzdelanie, napr. u sociálneho pracovníka. Bez správnej identifikácie potrieb klienta však nie je možné dosiahnuť individuálny prístup ku klientovi a plniť procedurálne podmienky kvality.

- Sociálne služby sú užitočné ináč ako tvorbou hmotných statkov. Služby svoju užitočnosť prejavujú prostredníctvom užitočného efektu, ktorý je výsledkom poskytnutia služby. Stotožniť sociálne služby s touto charakteristikou nie je problém, hoci určité ťažkosti nastávajú pri pokuse definovať tento užitočný efekt pri konkrétnej cieľovej skupine, sledovať ho a dokázať, že bol dosiahnutý. Sťažnosti pracovníkov v zariadeniach sociálnych služieb na to, že ich prácu veľmi nízko hodnotí nielen spoločnosť, ale niekedy aj samotní klienti a príbuzní klientov, sú chronické. Výsledky práce totiž nie sú hmotného charakteru a častokrát sú veľmi ťažko sledovateľné a spätne dokázateľné. Ide o tzv. čistú službu, ktorá nemá materiálne prvky, alebo ich má len veľmi málo. Ďalším sprievodným problémom je, že niektoré výkony v sociálnych službách nemajú zadané odborné štandardy, ktoré by bolo možné sledovať a hodnotiť, a tak nie je možné ani hodnotenie práce odborného, ale ani obslužného personálu v zariadeniach sociálnych služieb. Nastofuje sa tak

otázka, akými mechanizmami sledovať a dokazovať užitočnosť sociálnych služieb nielen pre jednotlivca, ale aj pre spoločnosť. Je ich užitočný efekt dostatočne sledovaný a preukázateľný a rozumie týmto výsledkom spoločnosť, u ktorej sa dožadujeme väčšieho pochopenia a ocenenia?

- Sociálne služby sú produkované s cieľom uspokojovať spoločensky uznané potreby a potreby trhu.

Služby sú jednou z dôležitých zložiek životnej úrovne. Zasahujú do všetkých oblastí spoločenského života a ako prvok celkovej kvality života sa stávajú jeho neodmysliteľnou súčasťou. Životná úroveň krajiny sa hodnotí aj podľa úrovne poskytovaných sociálnych služieb, podľa nastavenej sociálnej politiky a sociálneho zabezpečenia všetkých občanov spoločnosti. Inými slovami: podľa záujmu spoločnosti. Majú politici a širšia spoločnosť vôbec záujem o problematiku sociálnych služieb? Stav, v akom sa sociálne služby a zariadenia sociálnych služieb nachádzajú, a nekonceptnosť prístupu k ich existencii tomu nenasvedčuje. Záujem je citeľný a viditeľný zväčša len u tých občanov, ktorých sa problém priamo akútne dotýka, buď z hľadiska vlastnej potreby, alebo z hľadiska potrieb ich príbuzných a známych, alebo preto, že v oblasti dlhodobo pracujú a profilujú sa v nej.

Sociálne služby a sociálnu prácu vykonávajú vo veľkej miere verejné, alebo neverejné inštitúcie, ktoré neboli zriadené s cieľom dosahovania zisku.

- Majú teda charakter neziskovosti.

Sociálna služba alebo prinajmenšom sociálne a zdravotnícky orientovaná pomoc človeku v núdzi, má svoje korene v každom monoteistickom náboženstve. Historický vývin sociálnej práce na Slovensku poukazuje celkom jasne na činnosti charitatívnych a diakonických organizácií a spolkov, ktoré vychádzajú z biblického učenia. Historický vývoj predstavuje obraz postupnej profesionalizácie sociálnej práce a sociálnych služieb. V Nort Capeskom evanjelickom kostole vo Wiskinsone je pravidelná týždenná výveska zakončená slovami: „Pobožnosť sa skončila, služba sa začína.“ Dejiny sociálnej práce v Európskom regióne prinášali svedectvo o filantropickej, neziskovej, altruistickej aktivite kresťanov, ktorí nemali problém nielen slúžiť bez nároku na odmenu, ale dokonca žiadať o almužny v prospech núdznych.

Súčasná sociálna práca neziskových organizácií ako ju poznáme dnes, má už veľmi málo spoločného s prežívaním zo dňa na deň v kresťanských ústavoch, kde boli pracovníci závislí od milodarov a darov bohatých. Dobrovoľnícka činnosť sa postupne začala vytrácať. Kresťanské organizácie sú dnes prevažne napojené na verejné zdroje, ale stále pracujú na princípe neziskovosti. Tento princíp bol v 90-tych rokoch na Slovensku podporený aj

legislatívou, ktorá umožnila poskytovať sociálne služby neziskového charakteru aj súkromnej, alebo tzv. neverejnej sfére. Vymedzili sa tri základné právne formy, a to účelové zariadenia cirkví a náboženských spoločností, občianske združenia a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby. Neziskový charakter sociálnych služieb si zachovala aj verejná správa, ktorá v dnešnej dobe prevádzkuje sociálne služby na úrovni obcí a vyšších územných celkov.

Neziskový charakter sociálnych služieb na Slovensku sa opiera hlavne o dva piliere. Prvým je historický vývoj a celková kultúra v našom regióne. Ak historický vývoj trochu zjednodušíme, vidíme v ňom poskytovanie služieb núdznym obyvateľom, ktoré vyrástli z charitatívnych aktivít cirkevných zborov a rádov. Reformácia odňala prevažnú časť týchto služieb cirkvám a presunula ich na mestá. V 19. storočí už vznikali sociálne služby aj z aktivít jednotlivých spolkov a dobrovoľníckych záujmových skupín. Ich znárodnenie po roku 1950 prenieslo zodpovednosť za poskytovanie na štát, aby sa po roku 1991 postupne vracali do pôvodného stavu – na samosprávy, záujmové skupiny a cirkev. Počas všetkých týchto storočí bola tak sociálna služba v našom regióne poskytovaná bez účelu dosiahnuť zisk. Druhým pilierom je samotné chápanie sociálnej služby vymedzené aj v dnešnej legislatíve. Ide predovšetkým o preventívne a nápravné aktivity, ktoré by neboli vo väčšine prípadov nutné, pokiaľ by si občan mohol svoju situáciu riešiť sám. Jedna z hlavných vecí, pre ktoré padá človek do siete sociálnych služieb, je to, že si nevie zabezpečiť dostatočný príjem, a teda aj keď je odberateľom sociálnych služieb, obvykle nemá dostatok prostriedkov na to, aby pokryl aspoň nevyhnutné náklady. Prevádzkovatelia, ktorí poskytujú služby práve tejto hlavnej skupine klientov sociálnych služieb, sú neziskového charakteru „z prinútenia“ predovšetkým finančnou situáciou klienta.

Vyššie spomenuté špecifiká otvárajú úplne nový pohľad pre vrcholový manažment sociálnych služieb. Na prednáškach manažmentu učím svojich študentov požiadavky na manažéra (familiárne nazývané: štyri éčka manažéra (*Koontz, Weihrich, 1993*))

- Effectiveness (účelnosť) = robiť správne veci
- Efficiency (účinnosť) = vykonávať veci správnym spôsobom
- Economy (hospodárnosť) = robiť veci s minimálnymi nákladmi
- Equity (zodpovednosť) = robiť veci spravodlivo a podľa práva

Effectiveness (účelnosť). Ak si toto slovo dáte voľne preložiť, z anglického slovníka vám vypadnú slová ako: účinnosť, efektívnosť, užitočnosť, platnosť, pôsobnosť. Drucker (1994)

patrí k tým, ktorí zásadným spôsobom rozlišovali pojmy effectiveness (účelnosť) a efficiency (účinnosť).

Drucker (1994) tvrdí, že neziskové inštitúcie majú tendenciu neklásť dôraz na výkonnosť a výsledky. A pritom sú v neziskovej inštitúcii výkonnosť a výsledky omnoho dôležitejšie a omnoho ťažšie sa vyhodnocujú ako v podniku. Uvádzam príklad: Výkon opatrovateliek pri kompletnej rannej toalete klienta je dôležitý. Ale má veľmi veľa premenných, ktoré závisia od zdravotného, ako aj sociálneho stavu klienta, preto ten istý výkon zaberie u jedného klienta menej a u druhého viac pracovného času. Iný príklad: Sociálne poradenstvo vykonané u dvoch klientov rovnakou metódou prinieslo u jedného klienta dobrý výsledok, poradenstvo bolo úspešné a u druhého klienta neprinieslo žiaden úžitok. V sociálnej práci sa vyučujú metódy sociálnej práce pre praktické využitie. Ako to vyzerá v praxi? Keď sa opýtate na meranie účelnosti a účinnosti konkrétnych činností sociálnych pracovníkov v zariadeniach sociálnych služieb, nevedia vám odpovedať, pretože sa nezamýšľajú nad rozdielom účelnosti a účinnosti svojich pracovných aktivít. Naopak, vedú vám preukázať veľké množstvo práce, ktorú majú aj zdokumentovanú. A ak idete ešte ďalej a pýtate sa na hospodárnosť, tak sa niekedy nahnevajú a povedú vám, že najdôležitejší je predsa klient, a teda čas strávený s ním. Nenechajte sa však odbiť. Hospodárnosť je minimalizovanie nákladov na vykonanie činnosti (sociálnej služby) pri zachovaní jej primeranej úrovne a kvality. Účinnosť je vzťah medzi plánovaným výsledkom činnosti a skutočným výsledkom činnosti vzhľadom na použité materiálne, finančné aj ľudské zdroje. Účelnosť je splnenie požiadaviek, alebo potrieb prijímateľov sociálnej služby, tzn. správne ponúknutý odborný výkon, ktorý je realizovaný vo vhodnom čase. Hovoríme tomu, že klient je ochotný a schopný prijať službu.

Pre komplexnejší obraz uvádzame aj definíciu efektívnosti, tak ako ju poznáme najviac: Efektívnosť je maximalizovanie výsledkov z odborných, obslužných aj manažérskych činností vo vzťahu k disponibilným prostriedkom od poskytovateľa sociálnej služby.

Ak budeme vychádzať z toho, že sociálne služby a sociálne investovanie nie je vykonávané so zámerom dosiahnuť zisk, potom sa pri skúmaní neziskového charakteru neziskových organizácií pýtame, čím budeme merať efektívnosť organizácie, ktorá slúži na zabezpečovanie sociálnych potrieb prijímateľov sociálnych služieb. Drucker tvrdí, že nestačí, aby nezisková inštitúcia iba „uspokojovala potrebu.“ Podľa neho efektívna nezisková inštitúcia vytvára. „dopyt“. A tu by sme sa opäť dostali do konfliktu s niektorými tvorcami sociálnej politiky na Slovensku. Aký dopyt? My nemáme vytvárať dopyt po dobrých, kvalitných sociálnych službách v tzv. „kamenných domoch“. Naopak. My ich máme zatvárať.

A ja sa pýtam, prečo? Keď je dopyt? Prečo by sme nemali budovať zariadenia sociálnych služieb, ak je potreba a dopyt.

Repková a Brichtová (2008) uvádzajú kategóriu tzv. služieb vo verejnom záujme, ktorých cieľom a hodnotou je:

- univerzálny prístup pre všetkých (sociálny, priestorový a finančný),
- garancia kontinuity služby,
- kvalita služieb,
- možnosť dovoliť si službu a udržateľnosť,
- súladnosť s potrebami užívateľov,
- ochrana konzumenta.

S prvým bodom: univerzálny prístup pre všetkých (sociálny, priestorový a finančný) máme vážne problémy. Podobne s možnosťou dovoliť si službu a udržateľnosť. Čo to znamená konkrétne? Ako si môže dovoliť rovnakú sociálnu službu senior, ktorý má 280 eurový dôchodok a ten, ktorý má 500 eurový dôchodok?

Ak si zoberieme priemernú výšku starobného dôchodku, ktorá k 31. 12. 2013 predstavovala sumu 390,51 eur a v tomto kontexte priemerného starobného dôchodku predstavíme výšku štátneho príspevku v zariadeniach pre seniorov na jedného prijímateľa sociálnych služieb a mesiac v sume 320 eur a povinnosť podieľať sa na úhrade vo výške najmenej 50 % oprávnených nákladov, vzniká predpoklad neschopnosti niektorých seniorov podieľať sa na úhradách za poskytnuté sociálne služby. Táto skutočnosť môže veľmi negatívne ovplyvniť ukazovatele kvality života. Pre prežitie pokojnej staroby je potrebné vytvárať psychickú, ekonomickú a sociálnu rovnováhu seniorov, ktorá nevzbudzuje obavy o prežitie a nedostatočné finančné zabezpečenie. Nedostatočné finančné zabezpečenie seniorov a v neposlednom rade aj nízke príjmy rodinných príslušníkov stavajú personál zariadení do ťažko riešiteľných situácií. Prechod povinnosti doplácať úhrady na rodinných príslušníkov vnímajú seniori, ako aj ľudia so zdravotným postihnutím, ako príťaž. Spôsobuje napätie v rodinách a zároveň zvyšuje finančnú záťažnosť predovšetkým sociálne slabších rodín, alebo príbuzných, ktorí sa tiež nachádzajú v sociálne nepriaznivej situácii.

Posledné štvrté manažérske éčko: Equity (zodpovednosť) = robiť veci spravodlivo a podľa práva.

Ku kľúčovým a najvýznamnejším princípom sociálnej politiky patria:

- princíp sociálnej spravodlivosti,
- princíp sociálnej solidarity,
- princíp sociálnej subsidiarity,
- princíp sociálnej participácie.

Ak by nám nestačilo sito s vyššie uvedenými tromi manažérskymi éčkami, potom to posledné stojí za to. Predstavte si sieť, ktorá je utkaná rovnakými okami tzv. zodpovednosti. Každé jedno je rovnako upletené podľa miery spravodlivosti a práva. Myslím tej najvyššej spravodlivosti. Ani jedno nie je väčšie či menšie než to druhé. Každému sa dostane podľa spravodlivosti. Ak by sme mali dobré sociálne zákony, potom by stačilo len vytvoriť, vybudovať takúto sieť sociálnych služieb, sociálnej pomoci a sociálneho zabezpečenia. Nehovorím, že máme dobré sociálne zákony, ale ak by sme ich mali, potom by stačilo len udržiavať všetky oká (očka) sociálnej siete rovnako veľké, alebo rovnako malé.

Moderná spoločnosť si vyžaduje zmenu podnikovej kultúry. Dokonca aj v ziskovom sektore sa vyžaduje sociálne investovanie a sociálna politika organizácie, ktorá vedie až k filantropii podniku. Spoločenská zodpovednosť organizácie je podľa Petříkovej (2008) dobrovoľné integrovanie sociálnych a ekologických hľadísk do každodenných firemných operácií a interakcií s firemnými stakeholders. V spoločenskej zodpovednosti sa skúma sociálny pilier, ktorý skúma firemné správanie v oblastiach, ako je: firemná filantropia, dialóg so stakeholders, zdravie a bezpečnosť zamestnancov, rozvoj ľudského kapitálu a dodržiavanie pracovných štandardov a zákaz detskej práce, vyváženosť pracovného a osobného života zamestnancov, rovnosť príležitostí, rozmanitosť na pracovisku, rekvalifikácia prepustených zamestnancov pre ich ďalšie uplatnenie, istota v zamestnaní a ľudské práva. (Trnková, 2004).

V súčasnosti sa do Národnej ceny kvality dostala aj súťaž Národná cena SR za spoločenskú zodpovednosť. Bude zaujímavé sledovať, ktoré organizácie sa zapoja do tejto súťaže a koľko zariadení sociálnych služieb sa prihlási do súťaže.

Na prednáškach projektového manažmentu uvádzam príklady projektov, ktoré sa určite neriadia manažérskou požiadavkou zodpovednosti. A nie sú to len štrukturálne fondy, ale aj verejné zdroje. Ak by sa projekty nemerali podľa vyhlásených kritérií, ale podľa toho, ako plnia účelnosť, účinnosť, hospodárnosť a zodpovednosť, asi by sme boli veľmi nemilo prekvapení, koľko finančných prostriedkov bolo vynaložených na riešenie sociálnych

problémov neúčelne a nehospodárne. Koľko z výstupov a výsledkov, ktoré boli v projektoch uvedené ako dlhodobu udržateľné, nakoniec neprinieslo požadovaný účinok. Osobne sa domnievam, že popri spoločenskej zodpovednosti nesmieme zabúdať na budovanie občianskej zodpovednosti. V sociálnej oblasti to platí dvakrát viac.

V závere chcem vyjadriť svoju túžbu po účelnom, účinnom, hospodárnom, ale aj zodpovednom sociálnom investovaní v našej krajine. Naša história, ako aj súčasná kultúra nám neprináša dobré príklady pre sociálny manažment, na ktorý by sme právom boli hrdí, alebo ktorý by sme chceli ponúknuť našim zahraničným partnerom ako best practice. Nič nám však nebráni zmeniť a prepísať súčasnosť a nastaviť novú budúcnosť sociálnych služieb a sociálnej práce.

Kontakt

Meno, priezvisko a tituly autora: PhDr. **Mária Koval'ová**, PhD., MHA

Názov pracoviska: UKF Nitra, Katedra sociálnej práce a sociálnych vied

Adresa pracoviska: Kraskova 1, Nitra

Kontaktný e-mail: mkovalova@ukf.sk

Zoznam bibliografických odkazov

Monografia

- BUESTRICH, M – BURMESTER, M. – DAHME H. J. – WOLFAHRT, N. 2010. *Die Ökonomisierung Sozialer Dienste und sozialer Arbeit. In Grundlagen der Sozialen Arbeit, Band 18. Hohengehren : Schneider Verlag, 2010 ISBN 978-3-8340-0433-8.*
- DRUCKER, P. F. 1994. Řízení neziskových organizací. Praha: Management Press, 1994. 184s. ISBN 80-85603-38-1.
- HOFFE, G. 2008. *Europa sozial managen – Werte-Wettbewerb-Finzen.* Baden-Baden. Nomos, 2008. 193 s. ISBN 978-3832-931902
- JUŠŠÍKOVÁ, Y. - VRANKOVÁ, E. 2012. Sociálno – ekonomická situácia seniorov. In *Aplikovaná sociálna politika. Zborník príspevkov.* Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety n. o., 2012. s 115 – 124. ISBN 978-80-8132-061-3.
- PETŘÍKOVÁ, Ružena, et al. *Společenská odpovědnost organizací.* 1. Vyd.: DTO CZ, s.r.o. 2008. 184s. ISBN 978-80-02-02099-8.
- REPKOVÁ, K. - BRICHTOVÁ, L. 2009. Sociálna ochrana starších osôb a osôb so zdravotným postihnutím – vybrané aspekty. Bratislava: Aspekt, 2009. 462 s. ISBN 978-80-8057-797-1.
- ŠÍMA, R. 1996. Sociálna teória a sociálna politika. Žilina: Poradca, 1996. 216 s. ISBN 80-967544- 2-4.
- WEHRICH, H. – KOONTZ, H. *Management.* Praha: Victoria Publishing, 1993. 659s. ISBN 978-80-5560-545-7.

Webová stránka

TRNKOVÁ, J. Společenská odpovědnost firem: Kompletní průvodce tématem a závěry z průzkumu v ČR. Praha: Business leaders Forum, 2004,.58s.
www.<<http://www.blf.cz/csr/cz/vyzkum.pdf>>. s. 7

PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY FINANČNEJ POHODY A EMPOWERMENTU V KONTEXTE SOCIÁLNEHO ROZVOJA

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF FINANCIAL WELL BEING AND EMPOWERMENT
IN SOCIAL DEVELOPMENT CONTEXT

Katarína MÁŠIKOVÁ, Zdenka MACKOVÁ

Abstrakt

Psychologické aspekty finančnej kvality života, ako sú postoje, presvedčenia, emócie a správanie vo vzťahu k peniazom, hrajú dôležitú úlohu v kvalite života na individuálnej a spoločenskej úrovni. Spolu s psychologickým empowermentom predstavujú významnú súčasť sociálneho rozvoja. Pracujeme na tvorbe programov finančnej psychológie a empowermentu pre profesionálov v oblasti vzdelávania a sociálnej práce.

Kľúčové slová: Finančná pohoda. Finančná psychológia. Psychologický empowerment. Sociálny rozvoj.

Abstract

Psychological aspects of financial well being as attitudes, beliefs, emotions, and behaviors related to money play an important role in the quality of life on individual and societal level. Together with psychological empowerment, they represent significant part of social development. We design and develop programs for financial psychology and empowerment for professionals in education and social work areas.

Key words: Financial psychology. Financial well being. Psychological empowerment. Social development.

Our paper is dealing with the question whether it is possible to achieve social development only by means of economic and employment growth. We examine both financial well being as well as empowerment, in psychological framework. The influence of financial and empowerment psychology on social development is being considered.

Well being paradox

The quality of life or well being is a multi faced construct embracing one's physical, psychological, social, spiritual well being (WHOQL, 2012). There is a well known phenomenon concerning the quality of life and economic, income growth known as „the paradox of well being“ (e. g. Pugno, 2005) which has become apparent in economically advanced countries during recent decades. Well being measured by self-reported rating of one's life satisfaction, happiness or by other objective indices of mental health, does not improve or even deteriorates, whilst income per head displays a distinct rising trend. In the

sense of threshold theory, over the certain income level, raising of income has only a small or no positive effect on life satisfaction and happiness, however, too little money is related to emotional pain (Frey, Stutzer , 2002, in Diener, Seligman, 2004, Kahneman – Deaton, 2010 etc.).

Financial well being and financial psychology

We live in a monetary society where certain amount of money (“threshold income” or minimum money) is needed for civilized living. People get into money troubles not only because they have less than minimum income, but also because of their unhealthy relation to money and ineffective decision making in money affairs.

We agree with the authors who consider financial well being to be the component of the overall quality of life or well being. According to Lawrence (2011) like maintaining a healthy diet, getting regular exercise, tending to one’s mental and spiritual welfare, financial wellness plays a central role in over-all well being. Multiple factors impact financial wellness, including external economic, societal and technological influences as well as individual factors including financial psychology. Individual’s and social groups financial psychology is connected with cognitions (perceiving of money, thinking about money atc.), motives (money needs, attitudes, interests etc.), emotions (love or hate of money, emotional dependence or independence on money etc.).

Money has a symbolic value. More than just currency money carries a wide variety of meaning from security, power, love, freedom, happiness, self worth, fear, autonomy, control, guilt, dependency, envy etc. (Lawrence, 2011, Engelbert, Sjober, 2006 etc.). In spite that social discussion about money is even greater taboo than death and sex (Riegel, 2007). Money is one of the strongest stressors in people’s lives. Growing body of empirical evidence points to how money, money handling behaviors and financial psychology are associated with mental health issues and financial condition, especially after the last financial and economic crisis. Significant deterioration of mental, emotional, physical discomfort under the crisis influence was found not only in the USA, but also in G8 countries (Askitas, Zimmerman, 2011). Not speaking about the situation in less economically prosperous EU countries. Among typical examples of dysfunctional money relations of groups of people are epidemic proportions of money denial, overspending, high debts. etc.

It is essential not only to support the development of healthy environments and systems, but also to stimulate individuals to understand their relationship with money so as to navigate circumstances that can challenge healthy and effective money handling behaviors and interactions (Lawrence, 2011, Macková, 2011 etc.).

Psychological empowerment

Over the last decade the concept of empowerment has emerged as the main paradigm of development throughout different sectors. The term has different meanings in different social and cultural context (e. g. self-strength, control, self-power, self-reliance, own choice, being free, life in dignity, according to one's values). In a broadest sense, empowerment is the expansion of freedom of choice and action; it is embedded in value and belief systems and has intrinsic as well as instrumental value. Empowerment can be economic, political, social and psychological.

The psychological empowerment is considered to be multi-faced construct reflecting the different dimensions of being psychologically enabled. It is "an individual's cognitive state characterized by a sense of perceived control, competence and goal internalization" (Oladipo, 2009, p. 121). According to the author psychological empowerment is aimed at the ability to access and control material and non-material resources, the ability to influence decision-making processes on various levels (getting "a voice" in household, community, nation, global level), to discover one's identity, determine one's hierarchy of values and act upon them, the ability to trust one's abilities in order to act (self efficacy). In this connection low self-efficacy of the masses has been found to be an important psychological factor of the recent financial and economic crisis (Montgomery, 2011). We agree with Oladipo (2009) and others that the achievement of economic or social empowerment of the masses may not be possible without psychological empowerment.

Conclusion

In our view, financial well being with special emphasis on its psychological factors has significant impact on empowerment. At least threshold income, financial literacy, healthy relationship, decisions, behaviors related to money (healthy financial psychology) are extremely relevant for individuals as well as for society development. Value and belief systems connected with the psychological empowerment at individual and collective level seem to be extremely relevant for social development as well. Psychological aspects of

financial well being and of empowerment seem to be related and interconnected, which might be a good topic for further research.

Financial psychology as well as psychological empowerment has been largely neglected in Slovakia so far. Therefore we find it absolutely essential to design and apply educational programs aimed at improving financial psychology (influencing financial wellness) and psychological empowerment. At the moment, we are focusing on the development of this kind of programs for education and social work professionals.

References

- [1] ASKITAS, N. – ZIMMERMAN, K. F., 2011: Health and well being in the crisis. Bonn: IZA, 2011. Retrieved on December 15, 2013 from <http://ftp.iza.org/dp5601.pdf>.
- [2] DIENER, E. – SELIGMAN, M., 2004: Beyond money. Toward an economy of well being. In Psychological science in the public interest, 2004, 5, 1, 1 – 31.
- [3] ENGELBERG, E. – Sjöberg, L., 2006: Money attitudes and emotional intelligence. In Journal of applied social psychology, 2006, 36, 8, 2027 – 2047.
- [4] KAHNEMAN, D – DEATON, A., 2010: High income improves evaluation of life but not emotional well-being. Proceedings of the national academy of sciences of the USA, 107, 38, 16489 – 16493. Retrieved on September 12, 2013 from <http://www.pnas.org/content/107/38/16489.long>.
- [5] LAWRENCE, J. 2011: Dismantling the money taboo: Mental health professional's call to action. Retrieved on November 25, 2013 from <http://www.FinancialPsychologyCeues.com>.
- [6] MACKOVÁ, Z. 2011: Psychologické aspekty finančnej gramotnosti. In: ŠLOSÁR, R. a kol.: Finančná gramotnosť na základných školách. Bratislava: Vydavateľstvo ekonóm, 2011, 7 – 20.
- [7] MONTGOMERY, H., 2011: The financial crisis. Lessons for European psychology. Stockholm: Swedish institute for european policy studies (SIEPS), 2011. Retrieved on October 15, 2013 from <http://www.sieps.se/sites/default/files>.
- [8] OLADIPO, S. E., 2009: Psychological empowerment and development. In Journal of counseling, 2009, 2, 1, 119 – 126.
- [9] PUGNO, M. 2005. The happiness paradox: A formal explanation from psychoeconomics. Discussion paper, 2005, 1. Retrieved on May 10, 2012 from http://www.unitn.it/files/1_05-pugno.pdf.
- [10] RIEGEL, K, 2007: Ekonomická psychologie. Praha: Grada, 2007, 247s.
- [11] WHOQL, 2012. Measuring quality of life. Retrieved on October 8, 2012 from <http://www.who.int/healthinfo/survey/whoql-qualityoflife/en/index>.

Kontakty

Meno, priezvisko a tituly autora: Mgr. **Katarína Mášiková**

Názov pracoviska: GRAND CONSULTING, s. r. o.

Adresa pracoviska: Trenčianska 31, 821 09 Bratislava

Kontaktná adresa autora: Trenčianska 31, 821 09 Bratislava

Kontaktný e-mail: katarinamasikova@gmail.com

Meno, priezvisko a tituly autora: doc. PhDr. **Zdenka Macková**, PhD.

Názov pracoviska: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Adresa pracoviska: Nám. 1. mája, 811 01 Bratislava

Kontaktná adresa autora: Starhradská 12, 851 05 Bratislava

Kontaktný e-mail: zdena.mackova@gmail.com

MEDIÁCIA AKO EFEKTÍVNA MOŽNOSŤ RIEŠENIA KONFLIKTOV S AKCENTOM NA INSOLVENTNÉHO KLIENTA

MEDIATION AS AN EFFECTIVE MEAN OF RESOLVING CONFLICTS WITH
EMPHASIS ON AN INSOLVENT CLIENT

Jana PORUBCOVÁ

Abstrakt:

Riešenie konfliktov a sporov súdnou cestou je v súčasnosti problém, ktorý sa dotýka mnohých. Zamestnaných, ako aj nezamestnaných. Solventných, ale aj insolventných. Chudoba pritom plodí konflikty, intoleranciu, kriminalitu a často aj agresivitu, ktorá necháva slabších jedincov v situáciách, z ktorých niet úniku. Preto nedokážu zvládnuť svoj životný údel a dostávajú sa do konfliktu aj so zákonom. Táto realita dostáva na šikmú plochu ľudí, ktorí majú problém vidieť. V našom príspevku poukazujeme na možnosť riešenia konfliktov alternatívnou formou, akou je mediácia.

Kľúčové slová: Chudoba., Konflikt. Mediácia. Riešenie konfliktov. Typy konfliktov. Komunikácia.

Abstract:

Resolution of conflicts and disputes through the court is currently a problem that affects many people. Employed and unemployed. Solvent as well as insolvent. While poverty breeds conflict, intolerance, crime and often aggression that leaves weaker individuals in situations with no escape. Therefore people are unable to manage their life and they get into the conflict with law. This reality gets slippery slope to people who have trouble with seeing. In this article we highlight the possibility of an alternative form of conflict resolution such as mediation.

Key words: Poverty. Conflict. Mediation. Conflict resolution. Types of conflict. Communication.

Boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu je jedným z konkrétnych cieľov EÚ a jej členských štátov v oblasti sociálnej politiky. Článok 19 ZFEÚ umožňuje EÚ konať v oblasti boja proti diskriminácii poskytovaním právnej ochrany potenciálnym obetiam a zavádzaním stimulačných opatrení.

Po tom, ako Európska rada prijala na zasadnutí v marci 2000 **Lisabonskú stratégiu**, Európska rada v Nice rozhodla, že spolupráca na politikách boja proti sociálnemu vylúčeniu by mala byť založená na **otvorenej metóde koordinácie (OMK)** kombinujúcej národné akčné plány a iniciatívy Komisie v záujme podpory spolupráce. Metóda sa zakladá na:

1. spoločných cieľoch v boji proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu,

2. národných akčných plánov pre boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu,

3. spoločných správach o sociálnom začleňovaní spolu s pravidelným monitorovaním, spoločným vyhodnotením a vzájomným posúdením,

4. spoločných indikátoroch na meranie pokroku a porovnanie osvedčeného postupu.

Členské štáty sa dohodli, že od júna 2001 budú pravidelne predkladať národné akčné plány boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu. Tieto plány sa mali vypracovať na základe cieľov stanovených Radou, ktorými bolo: uľahčiť účasť na trhu práce a prístup všetkých osôb k zdrojom, právam, tovaru a službám, zabrániť riziku vylúčenia, pomôcť najzraniteľnejším osobám a mobilizovať všetky zainteresované strany.

OMK sa súčasne uplatnila aj na ďalšie odvetvia sociálnej ochrany vrátane poskytovania primeraných a udržateľných dôchodkov a úsilia o zabezpečenie dostupnej, vysokokvalitnej a udržateľnej zdravotnej starostlivosti a dlhodobej starostlivosti. V roku 2005 Komisia navrhla sústrediť prebiehajúce procesy do nového rámca OMK v oblasti politík sociálnej ochrany sociálneho začleňovania (tzv. sociálna OMK). Spoločné ciele sociálnej OMK boli zamerané na podporu:

- a) sociálnej súdržnosti, rovnosti medzi mužmi a ženami a rovnosti príležitostí pre všetkých prostredníctvom primeraných, dostupných, finančne udržateľných, prispôsobiteľných a účinných systémov sociálnej ochrany a politík sociálneho začlenenia,
- b) účinnej a vzájomnej interakcie medzi lisabonskými cieľmi, ktorými sú väčší hospodársky rast, viac lepších pracovných miest a väčšia sociálna súdržnosť a stratégie trvalo udržateľného rozvoja EÚ,
- c) dobrého riadenia, transparentnosti a účasti zainteresovaných strán pri koncipovaní, vykonávaní a monitorovaní politiky (Ministerstvo spravodlivosti, 2004).

Na Slovensku je pomerne veľa chudoby, intolerancie i agresivity. Väčšina z takmer 400 tisíc ľudí bez práce žije na hranici biedy. Chudoba pritom plodí konflikty, intoleranciu, kriminalitu a často aj agresivitu, ktorá necháva slabších jedincov v situáciách, z ktorých niet úniku. Preto nedokážu zvládnuť svoj životný údel a dostávajú sa do konfliktu aj so zákonom. Táto realita dostáva na šikmú plochu ľudí, ktorí majú problém vidieť východisko pre svoj život a možno aj preto končia v nápravno-výchovných zariadeniach. Dostať sa naspäť do reálneho života je ešte zložitejšie a spoločnosť je v tom bezradná.

Konflikt prelína celú históriu ľudstva a je prirodzenou súčasťou našej spoločnosti. S konfliktmi sa každodenne stretávame v rôznych oblastiach nášho života. V osobnom živote ku konfliktom dochádza medzi rodičmi a deťmi, medzi súrodencami, medzi manželmi aj

partnermi. V práci môže konflikt nastať medzi zamestnávateľom a zamestnancom, medzi nadriadeným a podriadeným aj medzi zamestnancami navzájom.

Do konfliktu sa dostávajú muži aj ženy, dospelí aj deti, politici a politické strany, národy aj etnické skupiny, či ľudia s odlišným náboženským presvedčením.

Konflikt však nie je iba negatívnym javom, plní aj veľa pozitívnych funkcií. Ako pozitívne dôsledky konfliktov možno uviesť napr. zviditeľnenie hodnôt, ktoré sú pre strany dôležité a cenia sa, vyjasnenie vzájomných postojov, podpora spontánnosti v komunikácii, či zvýšenie výkonu a produktivity medzi členmi tímu. Nakoľko sa konfliktom nedá v súkromnom ani verejnom živote vyhnúť, je potrebné naučiť sa s nimi žiť. A najmä, čo je dôležitejšie, treba ich vedieť riešiť.

V súčasnosti existuje mnoho spôsobov riešenia konfliktov a záleží na každom z nás, ktorý spôsob si zvolíme. Jednou z možností riešenia konfliktov je mediácia. Jej podstatou je riešenie sporu za pomoci tretej neutrálnej osoby – mediátora a za aktívnej a konštruktívnej účasti sporiacich sa strán.

Konflikt

Pojem konflikt má pôvod v latinskom slove „conflictus“, ktorým sa označuje zrážka, tendencia naraziť do seba, respektíve zraziť sa. „Konflikt je zrážka či stret dvoch alebo niekoľkých nezlučiteľných stanovísk či nezmieriteľných strán, ktoré sa nechcú alebo nemôžu dohodnúť. Je to stretnutie dvoch alebo viacerých, do určitej miery sa vylučujúcich alebo protichodných snáh, síl, potrieb, záujmov, citov, hodnôt alebo tendencií.

Takáto nezhoda či nedorozumenie môže byť implicitné alebo explicitné.

Pri implicitnom nedorozumení má jedna strana subjektívny pocit, že druhá strana sklamala jej očakávania a porušila svoje záväzky.

Explicitné nedorozumenie môže vzniknúť napr. následkom zlej alebo neefektívnej komunikácie a je takto pociťované oboma stranami. (Bednařík, 2003)

Existuje viacero kritérií delenia konfliktov.

Medzi základné a najčastejšie používané kritériá patrí počet zúčastnených osôb, psychologické charakteristiky tendencií, ktoré sa dostávajú do vzájomného nesúladu a polarita účinkov konfliktov.

Medzi ďalšie používané kritérium delby konfliktov patrí predmet sporu (konflikty manželské, rodinné, rodičovské, zdravotné, obchodné, náboženské, pracovné atď.) a kritériom môže byť aj vek zúčastnených osôb (konflikty v detstve, dospievaní, dospelosti a starobe).

Pri vymedzení pojmu mediácia je pojem konflikt kľúčovým prvkom. Na jeho základe je možné definovať aj predmet mediácie, ktorým je riešenie vonkajších medziľudských konfliktov.

Ak vychádzame z vyššie uvedeného delenia konfliktov, ide o riešenie interpersonálnych, skupinových a medziskupinových konfliktov.

Vzhľadom na previazanosť a súvislosť vonkajších a vnútorných konfliktov, prispieva mediácia sekundárne aj k riešeniu vnútorných (intrapersonálnych) konfliktov, na ktoré nie je primárne zameraná.

Riešenie konfliktov

Tak, ako existuje viacero typov konfliktov, poznáme aj rôzne spôsoby a možnosti ich riešenia. Medzi základné spôsoby riešenia konfliktov patria spontánne a zámerné riešenia (Bednařík, 2003).

Naša spoločnosť je naučená na autoritatívne riešenie a rozhodovanie konfliktov prostredníctvom formálnych alebo neformálnych autorít. Neformálnymi autoritami sú napr. rodičia, učitelia, nadriadení alebo experti v rôznych oblastiach. Rovnako sme zvyknutí obracať sa na formálne (inštitucionalizované) authority, ako sú:

1. sudy – v prípade niektorých sporov je súdne konanie nevyhnutným spôsobom ich riešenia. Ide najmä o situácie, keď došlo k jednoznačnému porušeniu práva. V súdnom konaní stoja strany sporu proti sebe ako protivníci, rivali a „výhra jednej strany znamená porážku druhej“. Autoritatívne súdne rozhodovanie neumožňuje zúčastneným stranám podieľať sa priamo na procese riešenia, ani na jeho výslednej podobe – na rozhodnutí. Ide o proces, ktorý má formálne jasne stanovené pravidlá a postupy a v ktorom nie je priestor pre vyjednávanie a hľadanie rôznych alternatív (výnimkou je zmier, ktorý môžu strany sporu uzatvoriť, ak to pripúšťa povaha veci). Výhodou súdneho procesu je skutočnosť, že výsledné rozhodnutie je v súlade s právnymi predpismi, je záväzné a priamo vykonateľné.

Ako nevýhody sú vnímané:

časová náročnosť, vysoké náklady, formálnosť procesu a malý ohľad na názory či záujmy sporiacich sa strán.

2. arbitráže – strany poverujú vyriešením a rozhodnutím svojho sporu tretiu, nezávislú osobu – arbitra. Táto osoba je menovaná stranami alebo podľa nimi dohodnutých.

Nevýhodou autoritatívneho rozhodovania je skutočnosť, že vo väčšine prípadov stavia obe sporiace sa strany do nepriateľských pozícií a určuje, ktorá z nich „má pravdu“. Niekedy sa stáva, že rozhodnutie authority neuspokojí ani jednu zo strán a tie sa potom vyhýbajú jeho

plneniu. Takýto stav nielenže neuspokojuje strany, ale častokrát ani nerieši samotnú podstatu konfliktu (Běhounek, 2004).

Alternatívne spôsoby riešenia konfliktov

Alternatívne spôsoby riešenia konfliktov sa vyznačujú snahou vytvoriť čo najväčšiu rovnováhu medzi stranami a utvárajú priestor, aby sa strany mohli slobodne rozhodovať nielen o predmete, ale aj o spôsobe riešenia vzájomného konfliktu. Zapojená tretia osoba (resp. osoby) spor nerozhoduje, ale napomáha stranám v hľadaní vhodného riešenia. Medzi najznámejšie a najčastejšie využívané alternatívne spôsoby riešenia konfliktov podľa Běhounka patria:

a) mediácia,

b) facilitácia – vyjednávanie medzi účastníkmi konfliktu sprostredkované facilitátorom, ktorého úlohou nie je spor rozhodnúť, ale uplatňuje určité pravidlá, s ktorými zúčastnené strany súhlasili, čím zjednodušuje priebeh vyjednávania a pomáha stranám vo vzájomnej komunikácii,

c) konciliácia – pochádza z latinského slova „conciliare“, ktoré znamená „dať dohromady“. Ide o spôsob riešenia, ktorý býva často zamieňaný s mediáciou. Konciliácia je vedená konciliátorom, ktorý sa sústreďuje predovšetkým na sprostredkovávanie komunikácie medzi stranami a k aktívnemu zasahovaniu do sporu (na rozdiel od mediácie) dochádza v obmedzenej miere.

Riešenie konfliktov formou mediácie

Pojem „mediácia“ má svoj pôvod v latinčine – je odvodený z latinského slova „medius“, čo znamená stredný, prostredný, ale tiež nestranný, nerozhodný či neurčitý.

Mediácia je alternatívny spôsob riešenia sporov v civilnom práve za pomoci tretej, nestrannej a neutrálnej osoby – mediátora, ktorý sporiacim sa stranám pomáha vyriešiť ich vzájomný spor a dospieť k obojstranne výhodnej dohode.

Alternatívny spôsob riešenia sporov znamená, že mediácia je iný, náhradný spôsob riešenia konfliktov oproti autoritatívnym spôsobom riešenia.

„Za pomoci tretej nestrannej a neutrálnej osoby – mediátora,“ – táto časť definície vylučuje z pojmu „mediácia“ riešenia sporov, ktoré prebiehajú výlučne medzi stranami sporu (napr. negociáciu). Zároveň objasňuje, že do procesu riešenia vstupuje okrem sporiacich sa strán aj

d'alšia osoba – mediátor, ktorý je pre svoju neutralitu a nestrannosť schopný objektívne a bez emócií posúdiť vzniknutú situáciu.

Sporiacim sa stranám pomáha vyriešiť ich vzájomný spor - hovorí o hlavnej úlohe mediátora, ktorou je pomáhanie stranám sporu v hľadaní spoločného riešenia ich konfliktu. Mediátor nerozhoduje spor ako sudca alebo arbiter.

„Obojstranne výhodnej dohode“ – výsledkom mediačného procesu je uzatvorenie dohody, ktorá vyjadruje potreby a záujmy oboch strán (Holá, 2013).

Mediácia ako špecifická metóda riešenia konfliktov sa začala v spoločnosti uplatňovať koncom šesťdesiatych a začiatkom sedemdesiatych rokov dvadsiateho storočia. Ide teda o relatívne „mladú“ metódu. Kolískou mediácie sú anglosaské systémy v Spojených štátoch amerických a v Kanade. Odtiaľ dochádza k jej rozširovaniu do celého sveta. V Európe začala mediácia budovať svoju tradíciu približne pred desiatimi rokmi. V súčasnosti existujú samostatné časopisy o mediácii (Mediation Quarterly, Asian Journal on Mediation a i.), národné organizácie (napr. Asociácia mediátorov Slovenska, Asociácia mediátorov ČR), medzinárodné združenia (napr. Nordic Forum of Mediation), aj svetová organizácia mediátorov – World Mediation Forum. Každoročne rastie počet profesionálnych mediátorov a zakladajú sa aj špecializované centrá, ktoré poskytujú mediačné služby zdarma alebo za poplatok. Mediácia sa postupne stáva súčasťou výučby na univerzitách, stredných a základných školách, v niektorých štátoch dokonca už v predškolských zariadeniach. Okrem Spojených štátov a Kanady, ktoré dominujú v štatistike množstva riešených mimosúdnych sporov, je mediácia často využívaná už aj v rámci Európy a to hlavne vo Francúzsku, Nemecku a Veľkej Británii (Holá, 2013).

Oblasti vhodné pre mediáciu

Mediáciou možno riešiť konflikty:

- domáce (rodinné, medzi spolubývajúcimi, atď.),
- komerčné (medzi obchodnými partnermi, vnútro podnikové),
- komunitné (susedské, občianske, vo vnútri spoločenstva),
- zamestnanecké (medzi zamestnancom a zamestnávateľom,
- zamestnanecké (medzi zamestnancom a zamestnávateľom, medzi zamestnancami navzájom, medzi členmi pracovného tímu, atď.),
- školské,
- spotrebiteľské,
- zdravotné (napr. medzi poškodeným a zdravotníckym zariadením),

- etnické a menšinové (spory, ktoré vznikajú nesprávnou komunikáciou medzi rôznymi kultúrami, menšinami či etnickými skupinami),
- oblasť autorských práv (medzi spoluautormi, medzi autorom a médiami, majetkové spory z porušenia autorských práv, atď.),
- z trestnej justícií,
- z verejnej sféry,
- z environmentálnej oblasti (napr. vytváranie nových skládok odpadu).

Výhody a nevýhody mediácie

Každý spôsob riešenia sporov, či už je to súdne konanie, arbitráž alebo jedna z alternatív k nim, má svoje výhody i nevýhody.

Medzi výhody patria:

1. Nízke finančné náklady. Náklady na mediáciu sú nižšie napr. v porovnaní s nákladmi na súdne konanie a právne služby s ním spojené. Pri sporoch, ktorých predmetom je majetkové vyrovnanie alebo peňažné plnenie, sa skrátením lehôt šetria aj náklady strán na úrokoch, penále atď. Pri úspešnej mediácii strany navyše ušetria aj výdavky za opravné prostriedky a za prípadné vymáhanie plnenia.
2. Rýchlosť a časová úspora. Oproti súdnemu konaniu, ktoré trvá aj roky, sa trvanie mediačného procesu počíta na dni a týždne, ťažšie spory niekedy na mesiace. V ľahších prípadoch sa podarí dosiahnuť výslednú mediačnú dohodu dokonca už po niekoľkých hodinách. Navyše konflikty možno riešiť takmer okamžite, nie je potrebné čakať na stanovenie termínu treťou osobou. Pri mediácii neexistujú prietahy, námietky či opravné prostriedky, netreba dodržiavať procesné povinnosti ani poriadok, ktorý je mnohokrát veľmi formálny, nepružný a aj spomaľujúci.
3. Dobrovoľnosť. Dobrovoľnosť je jedna z kľúčových podmienok mediácie, ktorá sprevádza celý mediačný proces od jeho začatia až do podpísania mediačnej dohody. Na strany nie je vyvíjaný nijaký nátlak, aby k mediácii pristúpili, a tak v prípade ich nezáujmu nie je možné mediáciu začať. Výrazom dobrovoľnosti mediačného procesu je možnosť jeho ukončenia v ktorejkoľvek etape.
4. Neverejnosť. Ak sa strany spoločne s mediátorom nedohodnú na inej forme mediácie, zúčastňujú sa mediačného sedenia iba tí, ktorých sa konflikt bezprostredne týka, t. j. strany sporu. Dôvernosť. Informácie, získané v priebehu mediácie sú dôverné a ak sa účastníci nedohodnú inak, nemožno ich zverejňovať. Strany nemôžu uvádzať ako dôkaz vecí, ktoré sa ako dôverné pri mediácii dozvedeli.

Zachovanie obchodnej reputácie a dobrej povesti. Mediácia je proces „za zatvorenými dverami“. Verejné prejednávane veci napr. pred súdom by mohlo viesť k strate dobrej povesti, reputácie nielen z pohľadu verejnosti, ale aj budúcich možných obchodných partnerov. Vytvoriť si dobrú povesť nie je ľahké a jej strata môže narobiť väčšie škody ako samotný spor. V niektorých krajinách Ázie je kľúčovou snahou „nestratiť tvár“ pri riešení konfliktu a tomuto úsiliu je podriadený celý proces mediácie.

5. Dispozícia sporom (kontrola procesu a výsledku konfliktu). Strany majú stále pod kontrolou proces aj výsledok sporu a samé sa podieľajú na jeho riešení. Volia si mediátora (v prípade pochybností, napr. o mediátorovej nepredpojatosti, ho môžu strany sporu odvolať) a aj prítomnosť ďalších osôb na mediačných sedeniach závisí od ich vôle. Flexibilné a kreatívne riešenia. Strany samé navrhujú možné riešenia, ktoré obom vyhovujú a nie sú pritom limitované právnym rozmerom konfliktu. Menší psychický otras. Strany sú schopné ľahšie, rýchlejšie a s väčšou šancou opätovne naviazať (Holá, 2013).

Záver

Mediácia nám ponúka nový spôsob riešenia konfliktov. Je vyjadrením autonómie strán poskytuje im zmluvnú slobodu, aby sa v prípade riešenia vzájomných sporov nemuseli obracať vždy iba na súdy, ale mohli dospieť spoločným postupom k dohode, ktorá je výhodná pre obe strany. Efektivitou svojho rýchleho riešenia a relatívne prijateľnou cenou je prístupná širokej verejnosti. Je výhodnou cestou, ako rýchlo vyriešiť krízové situácie najmä v období, keď človeku hrozia sankcie, ktoré ho môžu dostať do neželanej reality a dostať sa na šikmú plochu, z ktorej je problém vidieť východisko pre svoj život.

Literatúra a zdroje:

1. BEDNAŘÍK, A.: *Riešenie konfliktov. Príručka pre pedagógov a pracovníkov s mládežou*. Bratislava: Centrum prevencie a riešenia konfliktov, 2003, 201 s.
2. BĚHOUNEK, T.: *Mediace v civilním řízení. Právní rozhledy*. 2004, roč. 12, č. 19, s. 713
3. GÁFRIK, J.: *Rozumná dohoda šetrí státisíce eur*. Hospodárske noviny z 3. 1. 2008, zdroj: www.hnonline.sk
4. GOGOVÁ, A.: *Alternatívou súdnej siene je mediator*. Hospodárske noviny z 29. 1. 2008, zdroj: www.hnonline.sk
5. HOLÁ, L.: *Mediace a možnosti využiti v praxi*. Praha: Grada 2013
6. MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Mediácia - cesta k efektívnej justícii zborník z medzinárodnej konferencie*. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR. 2004, 64 s.
7. PLAMÍNEK, J.: *Řešení konfliktů a umění rozhodovat*. Praha: Argo, 1994, 198 s.

Kontaktné údaje:

PhDr. **Jana Porubcová**, PhD.
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Fakulta sociálnych vied
Katedra verejnej politiky a verejnej správy
Bučianska 4/A
917 01 Trnava
Slovenská republika
jana.porubcova@ucm.sk

POKUS O PODPORU SOCIÁLNYCH PODNIKOV V SR V ROKOCH 2008 AŽ 2009 – PILOTNÉ OVERENIE

Ladislav SETNICKÝ

Abstrakt:

Úsilie o hľadanie modelu tvorby udržateľnej zamestnanosti a nasmerovanie rozvoja smerom k budovaniu inklúznej spoločnosti nevyhnutne ústi okrem iného i k využívaniu nástrojov, akými sú sociálne podniky. Slovenský model, ktorý bol pilotovaný v rokoch 2008 až 2009, spájal v sebe prvky sociálneho investovania formou vzdelávania nezamestnaných osôb, ich tréningov a prvok zamestnávania v sociálnych podnikoch a u partnerov – podnikov a iných entít, pre ktoré a v ktorých prebiehali aktivity tréningov. Napriek tomu, že výsledky po polovici pilotovaného obdobia boli lepšie a to ako v umiestňovaní absolventov vzdelávania na trh práce a do samotného sociálneho podniku, tak i v poskytovaní vzdelávacích služieb, napokon samotný zadávateľ pod mediálnym tlakom odstúpil od dokončenia pilotnej fázy z formálnych dôvodov. Čiastkové výsledky však môžu byť inšpiráciou pri hľadaní modelov v oblasti inklúznej ekonomiky i pri nastavení modelu sociálnych podnikov nielen v SR.

Kľúčové slová: Miestny a regionálny trh práce. Sociálna ekonomika. Sociálna inklúzia. Sociálny inkubátor. Klaster. Sociálny podnik. Školenia a tréningy pre uchádzačov o zamestnanie. Vytvorené pracovné miesta. Zamestnávanie uchádzačov o zamestnávanie.

Abstract

The pursuit to search for a model for sustainable employment creation and directing development towards building of the inclusion society inevitably leads inter alia to exploiting tools such as social enterprises. Slovak model that was piloted in the years 2008 to 2009 integrates elements of social investment in the form of education of unemployed persons - their training and employment element in social enterprises and partner - businesses and other associated entities used for training and educational purposes. Although the results after the mid-term manned were better than expected not only in the placement of graduates into the labor market and social enterprise itself, but also in the provision of educational services, eventually under media pressure the ministry resigned giving formal reasons from the completion of the pilot phase. Partial results can however be used in the future as an inspiration for finding models of the inclusion economy and in setting a model of social enterprises besides Slovakia.

Key words: Local and regional labour market. Social economy. Social inclusion. Social incubator. Cluster. Social enterprise. Training for job seekers. New job possibilities. Job seekers employment.

Úvod

V Slovenskej republike je nezamestnanosť fenoménom už druhé desaťročie. Okrem celkovej úrovne miery nezamestnanosti je významným fenoménom vysoká regionálna nerovnosť ako v miere nezamestnanosti, tak aj v tvorbe pracovných príležitostí.

Dlhodobá dotačná politika prostredníctvom príspevkov z nástrojov Aktívnej politiky trhu práce napr. na chránené dielne i na zamestnávanie dlhodobo nezamestnaných osôb, podporu zakladania živností, ako aj podporu MSP a na vzdelávanie uchádzačov o zamestnanie pre trh práce síce možno hodnotiť pozitívne, avšak udržateľnosť a najmä reálny vplyv na zmenu miery zamestnanosti, či na znižovanie nezamestnanosti bol marginálny.

Z tohto dôvodu Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR pristúpilo k testovaniu overiteľnosti modelu sociálnych podnikov v podmienkach SR ako nástroja, ktorý v civilizovanej Európe prispieva dlhodobo k udržateľnému hospodárskemu rastu, zvyšovaniu miery zamestnanosti, zvyšovaniu zamestnatel'nosti či už v týchto entitách, alebo sú po uplynutí zadefinovaného časového úseku úspešne začleňovaní na voľný trh práce. Zároveň okrem školení a tréningov časť modelov sociálnych podnikov v EÚ je orientovaná i na mzdovú podporu a podporu podnikania.

Model, ktorý sme zvolili v SR, bol vytvorený ako udržateľný model Školenia/tréningu – inkubácie - zamestnávanie – transfer zamestnávateľom so súbežným založením neziskovej organizácie sociálneho podniku ako malého podniku, ktorý spĺňa požiadavky na malý podnik v súlade s právnymi predpismi ES. Model vychádzal čiastočne zo skúseností s krajin ES pri implementovaní sociálnych podnikov a čiastočne sa opieral i o výstupy s programu EQUAL v oblasti sociálneho podnikania. Zároveň sa zohľadnili univerzitné výskumy Univerzity Mateja Bela v oblasti sociálneho podnikania a sociálnej ekonomiky i praktické skúsenosti reprezentantov spomedzi starostov a prevádzkovateľov chránených dielní.

Tento model mal byť v priebehu pilotovania overovaný a v prípade potrieb aj modifikovateľný a mal slúžiť i na prípravu budúcej legislatívy, ktorá by upravovala systém tvorby a udržateľnosti sociálneho podnikania v SR.

Ciele a metóda

Základná myšlienka bola vytvoriť udržateľné entity, ktoré by dlhodobo prispievali formou sociálneho investovania k zvyšovaniu miery zamestnanosti v postihnutých regiónoch a k začleňovaniu nezamestnaných osôb vrátane dlhodobo nezamestnaných osôb na trh práce. Sociálne podniky ako neziskové organizácie mali tvoriť jadro, ktoré by v spolupráci s partnermi a príslušným ÚPSVaR generovalo aktivity na zvyšovanie zamestnanosti. Keďže išlo o pilotné overenie, bolo potrebné zabezpečiť flexibilitu v tom zmysle, aby sa životaschopná časť reprodukovala do okolitých regiónov a súčasne by sa formovala legislatíva, ktorá by umožnila udržateľnú podporu novým sociálnym podnikom v budúcnosti. Ciele definované v zadaní pilotného overovania sociálnych podnikov v SR boli nasledovné:

Primárny cieľ:

- pilotné overovanie vzniku sociálnych podnikov,
- nájdenie efektívneho mechanizmu na fungovanie sociálnych podnikov,
- zvyšovanie zamestnanosti a zamestnateľnosti, znižovanie a predchádzanie sociálnej exklúzii,
- vytváranie pracovných miest,
- umiestňovanie účastníkov projektu na otvorený trh práce,
- vzdelávanie zamerané na zlepšenie zručností a dlhodobé udržanie zamestnancov a manažérov,
- vytváranie flexibilných foriem organizácie práce a podpora Corporate social responsibility v sociálnych podnikoch,
- zlepšenie prístupu k zamestnaniu prostredníctvom podpory vytvárania sociálnych podnikov vo väzbe na potreby regionálnych trhov práce a vo väzbe na ponuku na regionálnych trhoch práce.

Sekundárny cieľ:

- zvyšovanie základných pracovných návykov a zručností,
- overenie vytvárania siete sociálnych podnikov, ktoré majú prispieť k zvyšovaniu zamestnanosti, k znižovaniu sociálnej exklúzie a jej predchádzaniu a k podpore udržateľnosti sociálnych podnikov;
- vytváranie partnerstiev sociálnych podnikov;
- nájdenie efektívneho mechanizmu vytvárania siete sociálnych podnikov a podpora vytvárania partnerstiev,
- založenie Fóra sociálnych podnikov.

Dosahovanie cieľov sa malo diať integrovanou metódou LASE (Labour Activation through Social Enterprise), čo znamenalo:

- A) vzdelávanie – zaškolenie/aktivácia účastníkov
- B) sociálny inkubátor – inkubácia osôb pre získanie a obnovenie pracovných návykov a zručností,
- C) poskytovanie výroby a služieb (svojim zameraním reagujú na aktuálne potreby trhu práce a reflektujú typické činnosti regiónu),
- D) umiestňovanie osôb schopných aktívnej účasti na trhu práce a komunitná spolupráca.

Táto metóda si vyžadovala vytvorenie sociálneho podniku, ktorý by zabezpečoval tréningy a vzdelávanie uchádzačov o zamestnanie vrátane dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie a v rámci neho sociálneho inkubátora, kde by získavali uvedené osoby

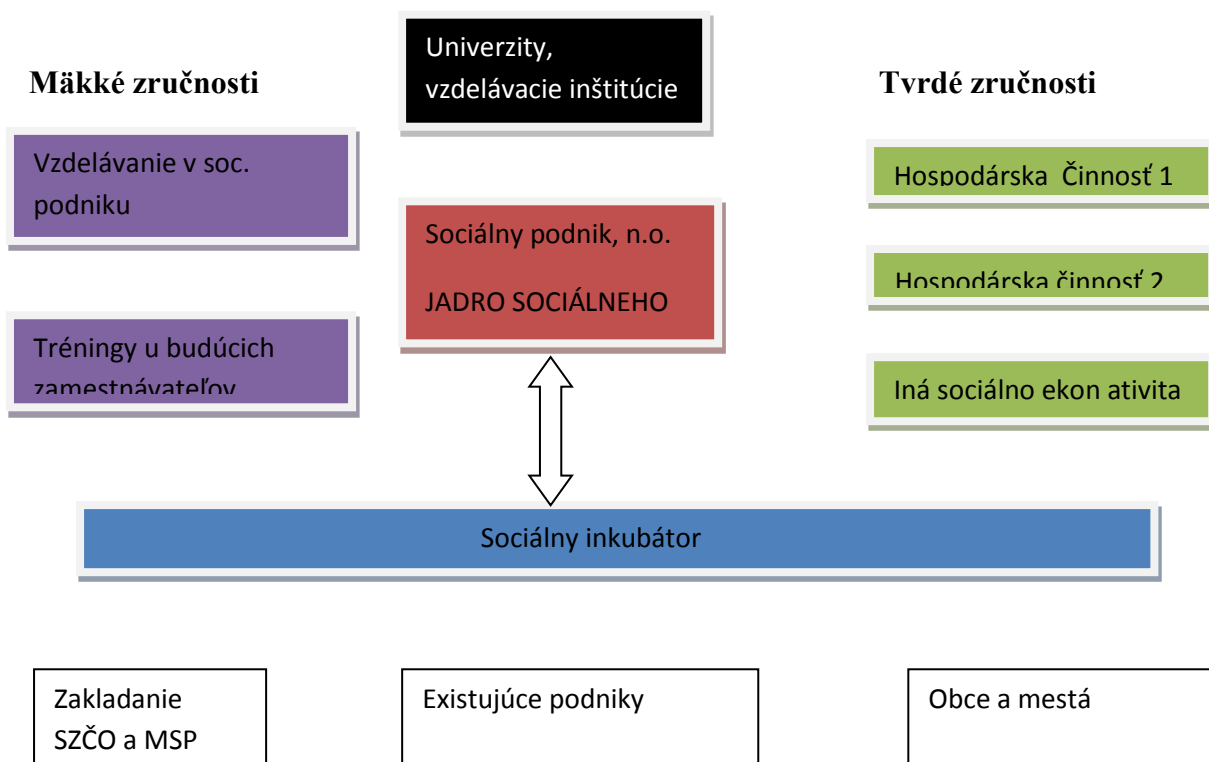
praktické zručnosti v 3 až 4 oboroch činnosti a to podľa regionálneho dopytu po pracovných miestach.

Pre dosahovanie cieľov bola potrebná spolupráca s partnermi, ktorými sa mali stali príslušný ÚPSVaR, obec, prípadne obce v danom regióne a podnikateľské subjekty lokalizované v danom mikroregióne.

Práve podnikateľské subjekty si žiadali vyššiu flexibilitu pri výbere osôb, ktoré príjmu do pracovného pomeru, než im dávala platná legislatíva a to v smere zapracovania a overenia pracovných návykov uchádzača o zamestnanie pred tým, než ho príjmu do pracovného pomeru.

V pilotnom overovaní išlo o to, aby pre regionálnych a miestnych zamestnávateľov bola otvorená šanca buď si zvoliť osoby, ktoré prešli tréningom v rámci sociálneho inkubátora na aktivity, ktoré požaduje zamestnávateľ, alebo po školení v sociálnom podniku by praxovali, alebo trénovali vybrané osoby priamo u zamestnávateľa s tým, že po overení by zamestnávateľ zamestnal časť, alebo všetky takto inkubované a trénované osoby z radov uchádzačov o zamestnanie. Zdôrazňujem, že tieto aktivity vychádzali z požiadaviek zamestnávateľov a pri realizácii prispeli k plneniu indikátorov pilotných projektov.

Sociálne podniky v rámci pilotných projektov mali byť nie hospodárske jednotky, alebo izolované neziskové organizácie plniace aj hospodárske aktivity s cieľom dlhodobej udržateľnosti na trhu, ale v princípe išlo sociálne orientované klastre ako možno vidieť na nižšie uvedenom obrázku

Reálny trh práce

Takto sa mal sociálny podnik stať generátorom oživenia mikroregiónov a cez partnerské vzťahy prispievať k zvýšeniu zamestnateľnosti nezamestnaných osôb, k ich zamestnávaniu, či už priamo, alebo sprostredkované a tým i k znižovaniu disparít v danom regióne.

To si vyžadovalo aj kritickú veľkosť takejto entity, a preto bola zvolená veľkosť na úrovni prechodu medzi malým a stredným podnikom.

Daný sociálny podnik ako nezisková organizácia mal patriť medzi projekty generujúce príjem a v súlade s právnou formou mal tento príjem slúžiť na spolufinancovanie rozvoja sociálneho podniku a pre financovanie aktivít vzdelávania, zapracúvania – teda na sociálne investície a na zamestnávanie osôb i po ukončení pilotnej fázy projektu.

Každý zo sociálnych podnikov okrem iných musel naplniť nižšie uvedené indikátory:

A) Oblasť tvorby a udržiavania pracovných miest:

➤ Počet vytvorených pracovných miest	50
➤ Počet sprostredkovaných pracovných miest	250

B) Oblasť výchovy a vzdelávania

➤ Počet školených osôb	900
➤ Počet vyškolených osôb	720

C) Vytváranie partnerstiev

➤ Počet vytvorených partnerstiev	3

Výsledky pilotného overovania

Výsledky projektov neboli verejne nikde publikované. Na účely tohto príspevku som využil monitorovacie správy a nižšie uvediem výsledky 3 neziskových organizácií - sociálnych podnikov z 8 sociálnych podnikov, v ktorých sa realizovalo pilotné overenie sociálnych podnikov.

Výsledky odrážajú proces implementácie za obdobie od septembra 2008 do konca roka 2009, teda 16 mesiacov z 30 mesiacov, čo z časového hľadiska znamená 53,33% plnenia.

Z hľadiska zdrojového krytia bolo čerpanie nenávratného príspevku na úrovniach od 30,86% do 34%.

Na aktivitu projektu Tvorba pracovných miest, z ktorej bolo financované obstaranie HIM, neboli alokované potrebné finančné prostriedky a v žiadnom zo sociálnych podnikov nebola obstaraná technológia na praktické školenia/tréningy a výkon hospodárskych činností. Polovica nákladov na obstaranie HIM nebola nikdy čerpaná. Takto aktivita, s ktorej mali byť

financované náklady na obstaranie HIM spolu s mzdovými nákladmi boli čerpané spolu len na 55%.

Táto skutočnosť vážne limitovala schopnosť sociálnych podnikov efektívne fungovať v rámci zadania pilotného overenia. Napriek tomu však manažmenty sociálnych podnikov, n. o., hľadali riešenia pre ich udržateľný rozvoj. Pozitívom bolo, že aktivity, ktoré tieto podniky vykonávali, začali generovať príjmy, z ktorých dokázali čiastočne vykrývať meškanie zúčtovania zálohových platieb z ESF, no na úkor spomalenia časti aktivít pri implementácii pilotných.

Finančné prostriedky vo forme nenávratných finančných prostriedkov alokované na vzdelávanie v sociálnych podnikoch oscilovalo medzi 52% až 54%.

Významným prvkom pri implementácii pilotných overení bolo vytvorenie sociálneho inkubátora ako časti organizačnej štruktúry neziskovej organizácie sociálnych podnikov.

Práve nedofinancovanie aktivity a meškanie zúčtovania zálohových platieb spôsobili časové zaostávanie pri budovaní sociálnych inkubátorov. Napriek tomu sa inkubácia osôb začala. V priebehu implementácie časť vyškolených osôb prešla tréningami na 2 úrovniach.

Prvou úrovňou bol tréning praktických zručností, kde sa využívalo strojné zariadenie, náradie a materiál neziskových organizácií - sociálnych podnikov. Uchádzači o zamestnanie sa mali možnosť oboznámiť a zaškoliť sa na strojoch pre budúce povolanie. Časť z nich bola neskôr zamestnaná v sociálnych podnikoch a časť našla uplatnenie v podnikoch v regióne.

Druhou úrovňou bolo školenie u budúcich zamestnávateľov. Hoci v obmedzenom množstve, predsa však bola odskúšaná schéma výcviku v podnikoch. Po negatívnej medializácii však podniky v regiónoch stratili záujem o spoluprácu so sociálnymi podnikmi. V princípe išlo o prepojenie potrieb vzdelávania s potrebami praxe na regionálnom trhu práce. Takto sa overilo ako vzdelávanie a tréning v sociálnom inkubátore, tak aj v cieľových podnikoch budúcich zamestnávateľov a získali sa prvé pozitívne i negatívne skúsenosti, ktoré dávali šancu premitnúť takéto výsledky do best practise i do úprav v legislatíve.

Napriek krátkosti implementácie týchto nástrojov je možné povedať, že mali pozitívny vplyv na umiestňovanie vyškolených a zapracovaných uchádzačov o zamestnanie na trh práce.

Výsledky z vecného hľadiska boli nasledovné:

Aktivity zamerané na zamestnávanie osôb boli realizované v súlade so zadaním pilotného projektu.

Indikátory v rámci aktivity Tvorba pracovných miest sa realizovali v skúmanej vzorke nasledovne:

- Počet vytvorených a sprostredkovaných pracovných miest spolu: 365 tzn. 40,55%
- Z toho muži 262
- Z toho ženy 93
- Z toho MRK 46

Z 3 hodnotených sociálnych podnikov bolo priamo zamestnaných 120 osôb, tzn. 75% z celkového indikátora.

Prakticky pri 50,33% časovom plnení a pri cca 33% finančnej alokácii dosiahli sociálne podniky pozitívne výsledky v rámci tejto aktivity.

V podnikoch v daných regiónoch bolo sprostredkovaných/zamestnaných 245 uchádzačov o zamestnanie (32,66%) s podmienkou 6 mesiacov udržania v podnikoch týchto osôb v podnikoch.

Aktivitou zameranou na vzdelávanie v týchto sociálnych podnikoch sa dosiahli po 16 mesiacoch implementácie nasledovné výsledky:

Počet vyškolených osôb:

- Spolu : 608 osôb, tzn. 28,15%
- Z toho muži: 322 osôb
- Z toho ženy: 286 osôb
- Z toho MRK: 68 osôb
- Z toho absolventi: 46 osôb
- Z toho dlhodobo nezamestnaní 332 osôb

Úspešnosť zamestnávania meraná počtom vyškolených osôb umiestnených na trh práce dosiahla hodnotu 60,03%, pričom priemer v SR dosahovaný a meraný úradmi práce osciloval v rokoch na úrovni 8-13%.

Pri plnení tohto indikátora je možné sledovať 2 línie.

Prvou líniou je percentuálne plnenie, keď s ohľadom na časové plnenie projektu zostáva naplnenie tohto indikátora. Táto skutočnosť bola spôsobená omeškaním zúčtovania zálohových platieb v rámci spolu financovania projektu z verejných zdrojov. Omeškanie predstavovalo 7 až 9 mesiacov. Sociálne podniky nimi generované zdroje prednostne umiestňovali do udržania vytvorených pracovných miest. Tým, že štát meškal s plnením svojich deklarovaných záväzkov spochybňujúc verejné obstarávanie a neustálymi zmenami s retroaktívnym účinkom menil pôvodne nastavené a zazmluvnené finančné záväzky, nútil sociálne podniky presunúť projektom generované zdroje do udržania pracovných miest, čo vplývalo na spomalenie implementácie aktivity vzdelávanie.

Na druhej strane projektové zadanie pilotných overení sociálnych podnikov zakotvilo, že jedna tretina vyškolených osôb bude umiestňovaná na trh práce. Lepší takmer dvojnásobný výsledok pramení z výborne rozbehnutej spolupráce sociálnych podnikov s okolím – úradmi práce sociálnych vecí a rodiny, podnikateľmi a obcami. Táto spolupráca síce bola narušená negatívnou medializáciou pilotných projektov a neschopnosťou ministerstva práce dôsledne obhájiť reformu za zavedenie sociálnej ekonomiky a sociálnych podnikov do praxe. Na druhej strane nižší počet vyškolených osôb mal za následok ich lepšie a adresnejšie umiestnenie na trh práce.

Príčiny neúspechu

Základnou príčinou neúspech sociálnych podnikov je následné revidovanie filozofie zadania pilotných projektov sociálnych podnikov zo strany Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR v priebehu implementácie.

Kým na začiatku ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny bolo za filozofiu vytvorenia sociálnych podnikov ako nástroja :

- na zamestnávanie UoZ a znevýhodnených UoZ,
- na adresné školenie a tréningy UoZ a znevýhodnených UoZ pre potreby lokálneho a regionálneho trhu práce,
- sociálnu inkubáciu s možnosťou postupného umiestňovania na trh práce,
- a ako nástroj na generovanie lokálneho a mikregionálneho rozvoja,

a zároveň bolo pripravené pripraviť legislatívu pre sociálne podnikanie v podmienkach SR, tak postupne upadlo toto ministerstvo do schizofrénie – na jednej strane pilotné projekty s pravidlami na pilotné overenie, a na druhej strane pravidlá novelizovaného zákona o službách zamestnanosti, ktoré sa diametrálne líšili od zadania pilotných overení. V priebehu roka 2009 sa manažment ministerstva práce priklonil k filozofii zákona o službách zamestnanosti a k filozofii medzitru práce a následne rezignoval na pilotné overenie komplexného modelu, čo prispelo k zrušeniu pilotných overení v praxi.

Druhou prekážkou bola ideologická a mediálna rovina, keď sa pilotné overovanie začalo ponímať ako zásah štátu do konkurencieschopnosti, pričom sa vyzdvihovali do popredia aktivity hospodárske a nie nástroj ako celok. Liberálna časť politickej a mediálnej obce to poňala ako nebezpečenstvo, ktoré by v prípade úspechu mohlo znamenať zakladanie ďalších takýchto podnikov z vôle VÚC, obcí a štátu, čo sa priečilo jej filozofii voľného trhu.

Tretím problémom bol systém intervencií, keď sa snaha oponentov koncentrovala na dokázanie, že ide o štátnu pomoc. Tento argument slúžil ako dôvod pozastavenia zúčtovania

platieb a štát sa stal tým, kto 7 až 9 mesiacov nepoukazoval finančné prostriedky a nadmernými kontrolami sťažoval implementáciu.

Hoci intenzita pomoci pre všetky neziskové organizácie v SR v rámci spolufinancovania z ESF bola 95% z výšky oprávnených výdavkov a 5% oprávnených výdavkov predstavovalo spolufinancovanie z ich strany, tak skutočná pomoc pre sociálne podniky bola 57% z výšky oprávnených mzdových nákladov, 95% z oprávnených výdavkov na vzdelávanie a 95% z oprávnených nákladov na obstaranie HIM, na praktické vyučovanie – tréningy a na ekonomickú činnosť. Táto časť bola čiastočne hrazená v rámci pravidiel krížového financovania z ERDF.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny malo pred začatím pritom na výber 2 formy financovania obstarania HIM a to buď neskôr zvoleným spôsobom nenávratného finančného príspevku vo výške 95% spolufinancovania, alebo formou úhrady odpisov na HIM, pričom samotné obstaranie strojov a zariadení by bolo realizované z úverových zdrojov a príspevok na odpisy by bol následne smerovaný na splátku časti úveru.

Ďalšia časť námietok smerovala k vysokým nákladom na pilotné overovanie.

- Vysoké náklady na 1 p.m. - 5773,33 €/ 24000 €
- Vysoké náklady na 1 vyškoleného – 723,89 €

Čo sa týka nákladov na vyškoleného účastníka vzdelávania, tak tieto náklady nie je možné považovať za vysoké, hoci sú vyššie ako priemerný náklad realizovaný v SR.

Náklad na vytvorené pracovného miesta vo výške 5773,33 € nie je možné pokladať za neprimeraný náklad na pracovné miesto, ktoré bolo vytvorené a sprostredkované. Pokiaľ sa meria vytvorené pracovné miesto len z úzkeho pohľadu a to k počtu predpokladaných pracovných miest v sociálnom podniku, tak by tento náklad dosiahol hodnotu cca 24000 €. Táto suma je však nižšia ako náklad na jedno vytvorené pracovné miesto pri poskytovaní stimulov zahraničným investorom v danom čase v SR (53000 €).

Hoci sa po rokoch ukázalo, že neško o štátnu pomoc, projekty boli predčasne zo strany Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR ukončené a to z formálneho dôvodu neodvedenia časti príjmov do rozpočtu ministerstva k 31. januáru daného roka, hoci sociálne podniky ako neziskové organizácie žiadali o odklad viazaný v súlade s legislatívou v SR na ukončenie hospodárskeho roka a ukončenie auditu v súlade so zákonom.

Ministerstvo práce tak nevyužilo klauzulu a úmysel možnosti modifikácie projektu podľa podmienok v reálnej ekonomike a zároveň premrhalo príležitosť na prípravu legislatívy v oblasti sociálnych podnikov v SR.

Možnosti využitia dobrých poznatkov z pilotného overenia v novom programovom období

Pilotné projekty ukázali 3 významné prínosy pre prax:

1. Vysokú účinnosť umiestnenia UoZ po vzdelávaní a zapracovaní v sociálnom podniku do praxe. Fakt, že viac než 60% vyškolených osôb sa reálne umiestnilo na trhu práce, hovorí za všetko.
2. Prepojenie sociálneho podniku, úradu práce a podnikateľov v prepojení s praxou i pri formulovaní školení a tréningov vedie k vyššej efektívnosti pri umiestňovaní UoZ i absolventov na trh práce a to či už priamym zamestnávaním v sociálnom podniku, alebo sprostredkovaním v cieľovom podniku.
3. Nutnosť zásahu štátu tam, kde voľná ruka trhu nemá záujem o tvorbu pracovných miest. Kým sociálne podniky sa stali školiteľmi a zamestnávateľmi v regióne, tak po ich predčasnom ukončení sa situácia vrátila späť do starých koľají. Bežne používané nástroje APTP nestačia na aktivizáciu ľudského potenciálu v zaostávajúcich regiónoch, a preto treba riadene – či už ako odpoveď na dopyt z regiónu, alebo ako adresné opatrenie štátu iniciovať vytvorenie ohnísk na podporu tvorby pracovných miest a na zvyšovanie kvalifikácie a vzdelania uchádzačov o zamestnanie v súlade s potrebami trhu práce.

V súčasnosti prijaté finančné nástroje na úrovni ES v oblasti štrukturálnych fondov dávajú lepší predpoklad na vytvorenie takýchto nástrojov a zároveň na vytvorenie modelov spolufinancovania sociálnych podnikov v SR.

Úspech slávil aj systém intervencií a to 95% na vzdelávanie, 57% na zamestnávanie (hoci legislatívne existovala možnosť poskytovať intervencie do výšky 70% z výšky oprávnených mzdových nákladov) a intervencie do obstarania HIM – 70% výška, prípadne kombinácia návratnej a nenávratnej časti. (Aj keď pilotné projekty boli spolufinancované až do výšky 95% cez nenávratný finančný príspevok na obstaranie HIM, prax ukázala, že sociálny podnik vie ustáť kombináciu návratného a nenávratného financovania v tejto oblasti a pri spolufinancovaní 30% až 50% formou návratného financovania a zvyšok formou nenávratného financovania a udržať sa na príslušnom regionálnom trhu).

Sieťovanie sociálny podnik – podniky v okolí a obce spolu s úradom práce znamenalo nielen lepšie umiestnenie osôb na trh práce, ale v jednom prípade aj zachytilo prepúšťanie tak, že časť prepustených zamestnancov prešla preškolením pred tým, než stratili pracovné návyky a boli umiestnení do podnikov v regióne a časť i v sociálnom podniku.

Preto sa domnievam, že ak nájde politická garnitúra odvahu zasadiť sa za zamestnanosť
skutkami, časť pozitív z pilotných projektov sa môže účinne využiť v praxi a podporiť vznik
sociálnych podnikov z nástrojov štrukturálnych fondov.

Kontakt

Ing. **Ladislav Setnický**

Stála konferencia organizácií tretieho sektora SR

VZDELÁVANÍM K ZMENE MYSLENIA. SOCIÁLNY ROZVOJ SA ZAČÍNA ZACHOVÁVANÍM MORÁLNYCH PRINCÍPOV.

EDUCATION TO CHANGE MINDS. SOCIAL DEVELOPMENT BEGINS WITH THE OBSERVANCE OF THE MORAL PRINCIPLES

Peter SLOVÁK

Abstrakt

Hospodárska kríza sa začína krízou morálnou. Mravné zlyhávanie obyčajne naštartuje sebeckosť, egoizmus a nerešpektovanie iného. Dnes sa stretávame s veľkou skupinou dospievajúcich, ktorých považujeme za osoby so špecifickými potrebami. Sociálne znevýhodnení mladí ľudia z upadajúcich regiónov, mestských častí, dlhodobo nezamestnaní mladí ľudia, stratená generácia. Kde nastala chyba? Sociálny rozvoj sa nedá dosiahnuť iba hospodárskym rastom a zamestnanosťou. Zachovanie ľudskej dôstojnosti, hodnoty a neopakovateľnosti je primárnym stimulom pre rozvoj celej spoločnosti. Iba výchovou a vzdelávaním v oblasti ľudských práv, interakciou s dospievajúcou generáciou a priblížením sa adolescentom môžeme garantovať inkluzívny rast. Podpora sociálneho a kultúrneho blahobytu jednotlivcov, rodín a komunít sa začína vzdelávaním a výchovou k úcte, rešpektovaniu odlišností a názorov iných.

Kľúčové slová: Adolescenti. Morálne princípy. Sociálny rozvoj.

Abstract

The economic crisis is beginning to moral crisis. Moral egoism and selfishness, disregard for others starts usually crash. Today we meet with a large group of teens, which we consider to be a person with specific needs. Socially disadvantaged young people from the regions, districts, declining long-term unemployed young people, lost generation.

Where an error occurred? Social development cannot be achieved only by economic growth and employment. The preservation of human dignity, the value and the absence of duplication is the primary motivator for the development of whole society. Only education and training in the field of human rights, interaction with the teens and generation of adolescents to have approaching we can guarantee an inclusive growth. Support for the social and cultural well-being of individuals, families, and communities starts with education and upbringing to respect, respect for differences and opinions of others.

Key words: Adolescents. Moral principles. Social development.

Úvod

Možno povedať, že naučiť dospievajúcich morálnym princípom sa začína vzdelávaním a výchovou ku generačnej tolerancii. Výchova k tolerancii znamená rešpektovať a minimalizovať riziká intolerancie k zraniteľným skupinám osôb, napríklad vyššieho veku, iného rasového pôvodu, náboženského, myšlienkového presvedčenia. Mravnosť adolescentnej generácie sa začína budovať v primárnom sociálnom prostredí a pokračuje v školskom prostredí, kde sa utvrdzujú pozitívne návyky vo vzťahu k hodnotám a prosociálnym postojom.

Nie vždy však je postup taký, ako sme načrtli. Prostredie školy v mnohých prípadoch je postavené pred riešenie už prebratých morálnych zákonitostí u dospievajúceho jedinca, ktoré sú často deformované názormi primárnej sociálnej skupiny, mediálnymi determinantami, ako aj vplyvom rovesníckych trendov. Morálne imperatívy nie sú postačujúce a ani účinné. Z pohľadu profesií, ktoré pracujú s dospievajúcimi, by bolo vhodné, aby sa zjednotili v koncepcii prístupu k dospievajúcej generácii. Je dôležité povedať si, čo podporovať, kde začať vo vzdelávacom a výchovnom procese v kontexte zachovávania ľudskosti. Zlyháva nám rodina, v dôsledku čoho sa budujú zdeformované postoje, sme svedkami vážnych emocionálnych zranení u adolescentov. Isté je, že to má za následok rozvoj nežiaduceho správania a negatívnych charakterových, vôľových vlastností, ktoré obrovským spôsobom poznačili mravné zásady a komplexnú morálku postmodernej spoločnosti.

Dlhšie si všímame u mladej generácie, že sa vytráca autonómna morálka, keď jedinec vo svojom živote aplikuje reflektované zásady pochádzajúce z primárneho prostredia, kriticky zvažuje, kedy a za akých okolností je požiadavka zmysluplná a aký výraz vlastnému správaniu dať na základe týchto skutočností. Naopak správanie adolescentov vzbudzuje dojem, že sa rozvíja skôr heteronómna mravnosť, keď jedinec nekriticky reprodukuje, čo sa pôvodne od neho žiada, i keď mu to robí určité ťažkosti. Nevie sa s tým stotožniť, ale trendy, požiadavky rovesníkov a pôsobenie pseudokultúry ho akoby postavili pred hotovú vec. Nedochádza k zvnútorneniu požiadaviek so svojim myslením, len k ich jednoduchému prebratiu. (Helus, 2011).

V tejto súvislosti možno povedať, že sa stretávame s nasledovnými rizikami vnímania a myslenia nedospelých osôb, ktoré následne ovplyvňujú sociálnu budúcnosť všetkých nás. Dospievajúca generácia nemá dostatočnú šírku empatie v niektorých sociálnych oblastiach. Na základe komunikácie s adolescentmi sme vybrali niekoľko oblastí, ktoré považujú adolescenti za nepotrebné sa nimi zaoberať v súvislosti so sociálnou budúcnosťou. Najmä s prihliadnutím na našu vlastnú budúcnosť by sme si tieto skutočnosti mali všímať a iniciovať diskusiu k nim. Laxný prístup majú adolescenti najmä k týmto dôležitým aspektom sociálnej budúcnosti:

- a) veková diskriminácia, ageizmus,
- b) segregácia, vytesňovanie, nedobrovoľný život vo vnútri spoločnosti,
- c) generačná intolerancia (pracovné príležitosti, vedúce pozície, bývanie),
- d) predsudky, napr. preceňovanie alebo podceňovanie chorobnosti a poklesu funkčnosti a zdatnosti v starobe,
- e) nedostatok modifikácie zdravotníckych a iných služieb,

- f) osamelosť jedinca, zvlášť v súvislosti so stratou partnera,
- g) rýchly vývoj spoločnosti, zastarávanie technologických znalostí, strata konkurencieschopnosti na trhu práce,
- h) zhoršenie orientácie v spoločenskom dianí, v medzigeneračnej komunikácii (nové aktivity, nová terminológia),
- i) zvýšené riziko straty sebestačnosti, nielen z dôvodu veku alebo zdravotných obmedzení,
- j) pokles schopnosti a vôle signalizovať svoje potreby a ťažkosti,
- k) manipulovanie, strata rozhodovacích možností (zvlášť v súvislosti so zdravotníckymi a sociálnymi službami),
- l) zanedbávanie a psychosomatické týranie nesebestačných jedincov.

Všetky tieto aspekty označili osoby vo veku 16 – 18 rokov za prirodzenú súčasť ontogenetického procesu starnutia, ktoré v sebe zahŕňa odkázanosť, závislosť a nesebestačnosť v tomto veku. Nič iné od budúcnosti ani neočakávajú. Sú zmierení so skutočnosťou, že k nim sa budú podobne správať a vnímať ich mladší členovia society. Kde nastala chyba? Prečo dochádza už v mladosti k mylnému chápaniu morálnych pravidiel interakčného správania a vzťahov?

Myslenie je označované ako záverečný stupeň procesu poznávania. Objavujeme tým neznáme, vysvetľujeme a odhaľujeme ním súvislosti, rozpoznávame podstatné od menej odlišného. Vieme vyvodiť racionálne závery. Pre nás je dôležité, aby sme naučili dospievajúcu generáciu odhaľovať vlastnú podstatu ľudskosti a pozitívnej interakcie s inými. Prekonávanie vzdelanostných deficitov v tejto oblasti by malo byť prioritou nielen pre intervenciu sociálnej práce.

Vzdelávame, ale nevychovávame, zameriavame sa na kognitívne schopnosti jedinca a zabúdame na emocionálny rozmer jednotlivca. Výchova k tolerancii, rešpektovaniu rozdielnosti názorov, k základným ľudským právam je stimulom aj pre rozvoj ekonomický. Dovoľme si povedať, že školské prostredie spolu s rodinou je totiž producentom emocionálne stabilných alebo naopak psychosociálne problémových jedincov a neurolabilných osôb. Často sme však svedkami, že tieto prostredia generujú veľa problémových jedincov, ktorí konajú bez altruistického ohľadu, nevedia sa zaradiť za spravodlivý postup, rešpektujú silu väčšiny a tolerujú primitívne a skratové spôsoby konania. Neustále sa vyžaduje zvyšovanie gramotnosti v prírodných vedách, v informačných technológiách, čitateľskej gramotnosti a komunikačných zručnostiach. Je to určite potrebné vzhľadom na uplatniteľnosť na trhu práce, ale zároveň je potrebné skvalitňovať gramotnosť v ľudských právach,

medzigeneračnom spolunažívaní, v rozvoji dobrovoľníctva, prosociálnej a empatickej komunikácii. Spoločným výsledkom spojenia oboch rovín bude sebedomý, vzdelaný jedinec rešpektujúci iného a chrániaci slabšiu a zraniteľnejšiu osobu. To nehovoríme o ďalších efektoch, ktoré sa dotýkajú prosociálne vzdelávaných a vychovaných jedincov. Takýto ľudia sú viac psychicky stabilní, nemajú sklony porušovať zákony, vytvárajú otvorenú spoločnosť a navyše dávajú predpoklad aj pre demografický rozvoj spoločnosti. Preto by bolo žiaduce účinnejšie vzdelávať k ľudsko – právnej gramotnosti, k rešpektujúcej komunikácii a empatickému nazeraniu na život okolo nás.

Vzdelávanie a výchova v tomto smere sa musí začínať už v primárnej sociálnej skupine. Hoci primárna sociálna skupina nie je priestorom pre edukačné aktivity v pravom zmysle slova, je oveľa efektívnejšia, respektíve najefektívnejšia v iniciovaní základných požiadaviek altruistického správania. A aj preto, že rodina je základný demografický článok, pričom spojenie sociálnej a ekonomickej štruktúry zabezpečuje pre jedinca a spoločnosť najzákladnejšie funkcie a k nim bez pochyby patrí aj emocionálna – výchovná funkcia. S existenciou rodiny je nutné teda vždy spájať aj socializáciu človeka, ktorá sa podieľa na osobnom prijatí a znúťornení pravých hodnôt. V rodinnom prostredí sa od narodenia formuje osobnosť človeka, jeho myslenie a mravné charakterové vlastnosti. A keďže v rodinnom prostredí človek prechádza všetkými fázami života, ten základný model si zvyčajne nesie so sebou po celý život. (Havlík, Koťa, 2002).

Rodina je miesto, kde si dieťa osvojuje vzorce správania v sociálnych rolách a tie sa stávajú súčasťou jeho identity. V rodine sa utvára a rozvíja emocionálna inteligencia a tá je základom celoživotných citových väzieb. Tu si dieťa formuje a osvojuje štýly komunikácie a systém hodnôt ovplyvňujúci v budúcnosti jeho správanie. Je to najvýznamnejšia etapa socializačného procesu. Jednotlivec sa tu stáva spoločenskou bytosťou a to za predpokladu, že rodina je plne funkčná a napomáha rozvoju svojich členov. (Oravcová, 2004).

Problém však dlhodobo vidíme, aktuálne postmoderná rodina je v kríze a mnohé primárne sociálne skupiny sú psychosociálne znevýhodnené. Sociálne znevýhodnené a problémové prostredie je často spájané s dysfunkčnosťou rodiny. Sekundárne s tým súvisia znevýhodnené a neštandardné bytové a hygienické podmienky, alebo nízka vzdelanostná úroveň jedného alebo oboch zo zákonných zástupcov, strata zamestnania, určitý druh závislosti, nízka miera kognitívnych schopností a mnohé iné. Miera psychosociálnej a výchovnej intervencie je preto vyslovene nutná.

Definíciu výchovy a vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia poskytuje školský zákon 245/2008 o výchove a vzdelávaní v §107, pričom v §2 pod písmenom p)

spomínaného zákona definuje samotného sociálne znevýhodneného žiaka ako žiaka žijúceho v prostredí, ktoré vzhľadom na sociálne, rodinné, ekonomické a kultúrne podmienky nedostatočne podnecuje rozvoj jeho mentálnych, vôľových, emocionálnych vlastností a nepodporuje sa jeho socializácia a neposkytuje sa mu dostatok primeraných podnetov pre rozvoj jeho osobnosti. Osobitne každá škola vytvára vlastné špecifické podmienky na realizáciu edukácie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. Určuje vzdelávanie podľa individuálneho vzdelávacieho programu, upravuje organizáciu edukácie, využíva špecifické metódy a formy edukácie a v neposlednom rade prispôsobuje prostredie, v ktorom sa edukácia uskutočňuje.

Napriek tomu, že sú legislatívou určené pravidlá, bližšie špecifikovať sociálne znevýhodnené prostredie je pomerne ťažké. Rozumieme tým aj prostredie, ktoré v rámci svojich socio - kultúrnych a jazykových podmienok nedostatočne stimuluje rozvoj vôľových, emocionálnych a hlavne mentálnych vlastností jedinca. Neposkytuje dostatok primeraných podnetov na jeho rozvoj, čím nepodporuje efektívnu socializáciu jedinca. Takéto sociálne znevýhodnené prostredie spôsobuje socio - kultúrnu depriváciu a deformuje rozvoj jedinca. Z edukačných aspektov

pokladáme žiaka z takéhoto prostredia za žiaka so špeciálnymi výchovno – vdelávacími potrebami. (Rosinský, Klein, 2008).

To je významná bariéra, ktorú veľmi ťažko prekonávame, ak chceme meniť myslenie dospievajúceho. Preto by malo nastúpiť školské prostredie, ktoré môže zachrániť a stabilizovať adolescenta. Ale je to možné len za predpokladu, že zapojíme individuálny prístup a ľudské porozumenie jedinečnosti osobnosti. Škandinávске krajiny spolu s Holandskom vypracovali a uplatnili určité systémy ekonomickej podpory škôl, ktoré sú viazané na mieru sociálneho znevýhodnenia detí. Majú napríklad až dvojnásobný počet učiteľov v porovnaní so školami, kde prevažujú deti s dobrým sociálnym zázemím. (Matoušková, Matoušek, 2011). To je element, na ktorý upozorňujeme dlho. U nás na školách chýba kontaktný odborný pedagogický alebo sociálno – výchovný zamestnanec a kapacitne, ani odborne vo väčšine prípadov pedagogický zbor nedokáže dôkladne riešiť sociálnu patológiu alebo jej dôsledky, ktoré sa vyskytujú v škole často ako prejav nezvládutej morálky dospievajúcich.

Naším cieľom je poukázať na dôležitosť sociálno – výchovnej práce s deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia, a prispieť tak k vyššej vzdelanostnej úrovni slovenskej populácie v oblasti ľudskoprávných štandardov. Škola by tak plnila významnú úlohu koordinátora a facilitátora edukačných aktivít detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia. Málo

podnetné rodinné prostredie brzdí nielen edukačné potreby detí a mládeže, ale zároveň je inhibítorom rozvoja spolupatričnosti a altruizmu. Platí to o každom prostredí, kde sa stráca osobný intímny vzťah rodič a dieťa. Deti prichádzajúce z prostredia, v ktorom prevláda živelnosť a jednoduchosť, je potrebné motivovať inak. Vo všeobecnosti sa síce snažíme pomôcť týmto ľuďom, aby sa zaradili do normálneho, plnohodnotného spoločenského života. Ale ako? Nie je to len o formálnych aktivitách bez zážitkovej skúsenosti? Dôležitá je spolupráca s ľuďmi, ktorí majú prirodzenú autoritu a pomôžu zaktivizovať všetkých členov dotknutej rodiny. Chýba animácia, sprevádzanie osôb, u ktorých nie je dosiahnutá osobná a emocionálna zrelosť. V oblasti edukácie je vítaná spolupráca s odborníkmi, ako psychológ, sociálny pracovník a iní, ktorí svojou činnosťou napomáhajú minimalizovať vplyvy sociálneho znevýhodnenia. Zároveň dokážu pracovať v komunitách a vytvoriť si tam rešpektovanú pozíciu.

Nestačí iba poskytovanie dotácií pre deti a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, aby zabránilo predchádzaniu sociálnemu vylúčeniu. Vo všeobecnosti sa týmto snažíme pomôcť deťom a žiakom, aby sa zaradili do normálneho, plnohodnotného spoločenského života. No dovoľujeme si povedať, že bez osobného vzťahu s dospelou osobou, bez emocionálnej interakcie s odborníkom dosiahneme iba polovičný efekt. Bez podpory terénnej sociálnej práce, dobrovoľníckych aktivít, kontaktnej školskej sociálnej práce, svojpomocných skupín sa nepohneme ďalej. Oláh, Roháč (2008) vysvetľujú, že napríklad činnosť svojpomocných skupín v minulosti suplovala paternalistický prístup štátu garantovať riešenie sociálnych problémov sociálnou starostlivosťou. Žiaľ, ani súčasná spoločenská atmosféra nepodporuje ľudí v snahe, že vlastná sila spojená so snahou druhých s podobným problémom vedie k prekonaniu ťažkostí a uskutočňovaniu cieľov, ktoré sa zdali byť nereálne.

Hlavným cieľom komplexnej odbornej starostlivosti je teda edukácia a sociálno – výchovné pôsobenie spojené s emocionálnou výchovou a výchovou k zachovávaniu životných morálnych princípov detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Výchovou k uznávaniu nárokov a práv iných dokážeme eliminovať, prípadne odstrániť negatívne vplyvy sociálne znevýhodneného prostredia a dosiahnuť primeraný rozvoj žiakových kognitívnych, ale zároveň emocionálnych schopností. Samotný pojem morálka si dnešní adolescenti predstavujú ako atribúty požiadaviek, konvenčného správania a rešpektovania spoločenských noriem. Matoušek, Matoušková (2011, s. 57) uvádzajú tento pojem „v troch zložkách, sú to:

- a) morálny názor,
- b) morálny postoj,
- c) zvnútornené morálne usudzovanie“.

Prieskumy poukazujú na delikventne sa správajúcu mládež, ktorá sa nelíši v prvej zložke od tej normálne sa prejavujúcej. Zásadný rozdiel v morálnych názoroch teda u mladej generácie neexistujú. Je to alarmujúce alebo je to jednoducho fakt? Čo sa týka druhej zložky, tu existuje mierny rozdiel, pretože nedelikventná mládež sa nepridáva k patologickým prejavom v správaní, ale zároveň ho ani nedokáže striktne odsúdiť. A to je veľmi nebezpečné. Samotné zvnútornenie morálky je komplikovaný a zložitý proces. Ak by sme ho chceli zjednodušiť, musíme brať do úvahy ontogézu jedinca a sprevádzanie tohto vývinu postojmi samotných rodičov a ich prirodzeným pozitívnym príkladom, čo bohužiaľ zlyháva. A tak možno konštatovať, že k samotnému zvnútorneniu nemôže ani prísť týmto spôsobom. Preto je na mieste vytvárať podporný systém a dopĺňať prázdne miesta v myslení dospelávajúceho. Takto sa dá čiastočne budovať zdravé morálne presvedčenie adolescenta aj mimo rodiny.

Zachovávanie morálnych princípov sa začína zmenou myslenia a na to je dôležité vedieť interpersonálne komunikovať. Vedieť načúvať, rešpektovať, asertívne sa presadzovať a vyhýbať sa intolerancii. Učiť treba komunikačné zručnosti a spôsoby riešenia konfliktov, zvládania konfliktov, prehodnocovať životné priority a nachádzať zmysel vlastnej existencie. To je začiatok úspešnej budúcnosti dnešných adolescentov. Bolo by vhodné, aby sociálno – výchovný pracovník bol kontaktnou osobou, pričom k jeho kľúčovým kompetenciám bude patriť oblasť poradenstva v otázkach prevencie sociálno-patologických javov, delikvencie. Ďalej facilitátor riešenia negatívnych dopadov patologického vývinu detí a mládež. Koordinátor komunikácie, kde ide nie len o výmenu informácií, ale aj o proces učenia sa, má teda edukatívno - formatívny charakter. Samozrejme, zabezpečovateľ odborných konzultácií zameraných na poskytovanie informácií žiakom a ich zákonným zástupcom pri riešení sociálnej patológie a tiež zabezpečovateľ poznatkov v tejto oblasti pedagógom a iným odborným zamestnancom školy. Jeho miera a možnosti intervencie by súviseli tiež s koordináciou, zameranou na prepojenie s inými inštitúciami v oblasti riešenia sociálnej patológie a prevencie.

Ak to zhrnieme, išlo by o plánovaný postup pri riešení žiakovho problému, prípadne problému vyskytujúceho sa v kolektíve, alebo priamo v rodine adolescenta. Základným stimulom pre intervenciu je aspekt, že každý ľudský život má jedinečnú, neopakovateľnú a neodhateľnú hodnotu a dôstojnosť, ktorá vyplýva zo samej podstaty „byť človekom“. Hlavným poslaním každého z nás je byť človekom zodpovedným vo všetkých rovinách, byť zodpovedný k sebe samému, k okolitému svetu a samozrejme aj k tým, ktorí potrebujú našu pomoc. (Štiavnická a kol., 2013). Toto musíme adolescentnú generáciu naučiť. Naučiť prijať skutočnosť potreby prosociálnej interakcie pre zachovanie vízie sociálnej budúcnosti.

Záver

O dvadsiatom prvom storočí sa hovorí ako o storočí migrácie. Aktivizácia tohto procesu je spôsobená zvyšovaním počtu starých ľudí v rozvinutých krajinách západného sveta. Čo následne vyvoláva obrovskú potrebu pracovných síl, ktorú nemožno pokryť bez migrantov. Okrem iného stimulom sú aj neustále sociálno – politické problémy v krajinách tretieho sveta a zhoršovaniu statusu ľudí v týchto krajinách. Ďalším determinantom je aj konkurencieschopnosť Európskej únie v globálnom svete. Flexibilita mladých ľudí na pracovnom trhu je žiaduca, a tak sa mnohí ocitnú na miestach, kde rasový alebo náboženský pôvod nič neznamená. Monokulturalita v mnohých krajinách sa mení na multikulturalitu a táto samotná transformácia spoločnosti vedie jednotlivé európske vlády k nastaveniu pravidiel európskeho vzdelávania v 21. storočí. Europeizácia kultúry, rovnako ako aj politiky a hospodárstva vyvoláva u mnohých súčasníkov pocity neistoty a pochybnosti o jej budúcnosti. Najmä keď tradičná národná kultúra upadá, alebo je celkom potlačená. Z tohto dôvodu môže vzniknúť eurofóbne myslenie. Najmä dospelávajúci, ak nie sú vedení v objektívnych názoroch na svoju budúcnosť, sa môžu prikloniť k intolerantným pseudonázorom o vlastnom ohrození kýmkoľvek a čímkoľvek. Vzdelávaním k zmene myslenia je základným predpokladom pre uvedomenie si vlastnej zodpovednosti za svoju kvalitu života, za vzťahy, ktoré nás ovplyvňujú, za perspektívu objektívnych morálnych postojov. Z pohľadu sociálnej práce, ale aj iných pomáhajúcich profesií, ktoré sú v priamej interakcii s dospelávajúcimi, je primárnou úlohou vytvoriť si ľudsko – profesionálny vzťah s adolescentmi. Poskytovanie metodickej a informačnej pomoci k základným psychologickým a sociálnym otázkam života, oboznamovanie žiakov s aktualitami a pripravovanými možnosťami rozvíjania medzigeneračnej, rasovej, náboženskej a myšlienkovkej kooperácie je predpokladom pre uvedomenie si potreby zachovávaní morálnych princípov. Tu niekde sa začína sociálny rozvoj. Kto nepochopí, ako je potrebné znútorniť si morálne pravidlá, nedokáže pochopiť a zvládnuť problémy, ktoré prinášajú globalizačné tendencie.

Zoznam použitej literatúry

- HAVLÍK, R. – KOŤA, J., 2002. Sociologie výchovy a školy. Praha : Portál 2002. 176 s.
HELUS, Z. 2011. Úvod do psychologie. Učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ. Praha: GRADA, 2011. 320 s. ISBN 978-80-247-3037-0.
ISBN 80-7178-635-7.
MATOUŠEK, O. – MATOUŠKOVÁ, A. 2011. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
OLÁH, M. – ROHÁČ, J. 2008. Sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela. Bratislava: VŠZSP sv. Alžbety, 2008. 256 s. ISBN 978-80-89271-35-1.

ORAVCOVÁ, J. 2004. Systémový prístup k rodine. In Rodinné prostredie ako faktor socializácie a personalizácie osobnosti dieťaťa. Banská Bystrica: UMB, 2004. 175 s. ISBN 80-8083-015-0.

ROSINSKÝ, R. – KLEIN, V. 2008. Aktuálne sociálno - psychologické problémy v škole. Nitra: CCV PF UKF 2008. 87 s. ISBN 978-80-8094-272-4.

ŠTIAVNICKÁ, D. – MAČKINOVÁ, M., TÓTH, R. 2013. Etické aspekty starostlivosti o seniorov v sociálnych zariadeniach. In MÁTEL, A. – GREY, E. – JANECHOVÁ, L. (eds.) 2013. Aplikovaná etika v sociálnej práci 2. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: VŠZSP sv. Alžbety. 336 s. ISBN 978-80-8132-087-3.s. 262-270

ZÁKON NR SR č. 245/08 Z. z. o výchove a vzdelávaní.

PhDr. Peter Slovák, PhD.

VŠZSP sv. Alžbety

Nám. 1.mája

810 00 Bratislava

dr.slovak@gmail.com

UNIVERZITY TRETIEHO VEKU – DÔLEŽITÝ PRVOK SOCIÁLNEHO INVESTOVANIA

UNIVERSITIES OF THE THIRD AGE – AN THE IMPORTANT ELEMENT

SOCIAL INVESTMENT

Ol'ga ŠKORECOVÁ

Abstrakt

Ak pod sociálnym investovaním rozumieme aktivity znižujúce pravdepodobnosť negatívnych udalostí, prispievajúce k zlepšovaniu životných podmienok ľudí a riešeniu ekonomických a demografických výziev, potom univerzity tretieho veku môžeme považovať za dôležitý prvok sociálneho investovania. Štúdium na slovenských univerzitách tretieho veku patrí k čoraz žiadanejším formám celoživotného vzdelávania dospelých.

Kľúčové slová: Celoživotné vzdelávanie. Seniori. Aktívne starnutie. Univerzita tretieho veku.

Abstract

If we mean by social investing activities reducing the likelihood of negative events, contributing to the improvement of people's living conditions and addressing the economic and demographic challenges, and the University of the Third Age can be seen as an important element of social investment. Study at Slovak universities of the third age belongs to the ever more demanding forms of adult lifelong learning.

Key words: Lifelong learning. Seniors. Active aging. University of the Third Age.

Podľa údajov z posledného sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 predstavoval na Slovensku podiel 65-ročných a starších obyvateľov 12,7 %. Konkrétne to bolo 256 507 mužov a 426 366 žien. Ak bude aj naďalej pokračovať súčasný demografický trend, v roku 2060 budú obyvatelia tejto vekovej kategórie tvoriť viac ako jednu tretinu slovenskej populácie (36,1 %) a Slovenská republika sa stane druhým najstarším štátom Európskej únie (prvým bude Poľsko). (Gerhardtová, A. a kol., 2012).

Vytvárať podmienky na aktívne starnutie a motivovať ľudí aktívne starnúť je úlohou štátu. Táto oblasť však ponúka veľký priestor aj organizáciám samotných starších osôb, mimovládnych organizáciám a ďalším relevantným subjektom. Fenomén starnutia populácie je obsiahnutý ako inovačná sociálna stratégia aj v študijných programoch vysokých škôl v Slovenskej republike, ktoré umožňujú seniorom štúdium na univerzitách tretieho veku.

Celoživotné vzdelávanie môžeme považovať za jeden z pilierov aktívneho starnutia. Vzdelanosť robí ľudí nezávislejšími, zvyšuje ich sebavedomie a prispieva k ich samostatnosti. Dnešní seniori sú vo všeobecnosti zdravší, samostatnejší a majú oveľa viac informácií ako kedykoľvek predtým, a preto by vyšší vek by nemal byť dôvodom na stratu flexibility, ani na neochotu učiť sa novým veciam. Aktívne politiky v oblasti celoživotného vzdelávania môžu uľahčovať prechody medzi jednotlivými fázami životného a pracovného života človeka a môžu prispievať k tomu, aby seniori po ukončení aktívneho pracovného života a odchode do dôchodku nestrácali pre nich veľmi dôležité sociálne kontakty a nezostali spoločensky izolovaní a osamotení.

Cieľom edukácie seniorov je obohacovanie života, adaptácia na nový spôsob života, pochopenie úloh, udržiavanie duševnej a telesnej aktivity, ako aj pomoc pri orientácii v modernom, rýchlo sa meniacom svete (Hegyi, Krajčík, 2010). Vzdelávanie prispieva k posilňovaniu sebadôvery, k lepšej orientácii vo svete nových poznatkov a moderných technológií a je významnou prevenciou porúch kognitívnych funkcií a tým zlepšuje kvalitu života v starobe. (Kleťová, Dlabalová, 2008).

Starší ľudia, ktorí študujú na univerzitách tretieho veku, majú k dispozícii nový životný program, cítia sa zdravšie telesne i duševne a omnoho vitálnejšie, menej trpia depresiami a ich život má nový zmysel a nové dimenzie v porovnaní s tými seniormi, ktorí nie sú zapojení do výučby. (Hrapková, 2010). Najčastejšími motívmi starších ľudí ďalej sa vzdelávať sú napríklad udržanie sociálnej a psychickej aktivity, sociálna integrácia, udržiavanie sebestačnosti, osamelosť, naplnenie osobných záujmov, uskutočnenie toho, čo nestihli v období ekonomickej aktivity. (Šerák, 2009).

Podporu vzdelávania na základe záujmu samotných seniorov vnímame na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety ako dôležitý prvok sociálneho investovania do vyrovnávania sa so zmenami, ktoré so sebou prináša starnutie človeka a jeho odchod do dôchodku. Za významný považujeme aj rozvoj sociálnych zručností našich študentov univerzity tretieho veku. Prečo sme zvolili takýto prístup? Predpokladá sa, že vzdelávanie dospelých zlepší ich zamestnateľnosť a životnú spokojnosť, čo môže zlepšiť hospodársku produktivitu a rozvoj celej spoločnosti. Starší ľudia môžu mať úžitok osobitne z toho, ak zostanú duševne aktívnymi a sociálne integrovanými pomocou vzdelávacích aktivít. Podľa Medzinárodnej organizácie práce je celoživotné vzdelávanie stratégiou pre integráciu starších osôb na súčasný trh práce, ktorá im dá potrebné vzdelanie vhodné vzhľadom na meniace sa hospodárske, sociálne a demografické podmienky. Celoživotné vzdelávanie sa týka pracujúcich starších osôb, dôchodcov, ale aj mladých a stredne starých ľudí. Jeho sociálny

vplyv je dvojaký. Vzdelanie a kvalifikácia má priamy hospodársky vplyv pomocou zlepšenia zamestnatelnosti ľudí v každom veku. Celoživotné vzdelávanie podporuje integráciu, participáciu, kvalitu života a má aj výrazný ekonomický vplyv. (Hetteš, 2011).

V európskych krajinách majú univerzity tretieho veku štyridsaťročnú tradíciu. Prvá bola založená v roku 1973 na vysokej škole vo francúzskom meste Toulouse. Jej zámerom bolo umožniť štúdium ľuďom, ktorí z rôznych príčin v produktívnom veku nemohli študovať, alebo tým, ktorí sa chceli po odchode do dôchodku aj ďalej vzdelávať vo svojom či v úplne inom odbore. Záujem bol veľký: už v roku 1980 pôsobilo v Európe vyše sto univerzít tretieho veku, predovšetkým vo Francúzsku, v Belgicku, Španielsku a Poľsku. V roku 1975 vznikla medzinárodná Asociácia univerzít tretieho veku, ktorej členom je aj Slovenská republika.

Vzdelávanie na univerzitách tretieho veku je rôznorodé: líšia sa názvom, systémom i dĺžkou študijných programov. Na niektorých sa napríklad seniori zapisujú len na jeden semester – na jarný alebo jesenný kurz. Niekde sú bežnými letné kurzy. Inde zasa seniori nenavštevujú vysokú školu, ale vyučujúci dochádzajú za nimi. Alebo si seniori sami pripravujú prednášky pre svojich priateľov či ďalších starších ľudí vo svojom okolí. Na niektorých univerzitách tretieho veku je teoretická výučba doplnená o rôzne formy záujmovej činnosti, praktické cvičenia a nácvik zručností.

Prvá univerzita tretieho veku na Slovensku vznikla v roku 1990 na Univerzite Komenského v Bratislave. Získala si veľmi dobré meno, má najviac študentov i najviac absolventov. Možno na nej študovať takmer tridsať odborov, napríklad archeológiu, astronómiu, psychológiu, dejiny výtvarného umenia, životné prostredie, dejiny a pamiatky Bratislavy, služby a cestovný ruch, latinčinu a dejiny Ríma, žurnalistiku, dejiny náboženstiev, právo, jogu, divadlo a hudbu v premenách času, filozofiu, dejiny Slovenska, katolícku teológiu, ekonomiku a ďalšie. O niektoré študijné odbory je taký veľký záujem, že neraz sa na prijatie čaká dva alebo tri roky.

V súčasnosti môžu seniori študovať aj na Jesseniovej lekárskej fakulte Univerzity Komenského v Martine, na Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Nitre, Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, Technickej univerzite v Košiciach, Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici, Technickej univerzite vo Zvolene, na Žilinskej univerzite a jej pobočke v Prievidzi, Slovenskej technickej univerzite v Bratislave, na Trnavskej univerzite a jej detašovanom pracovisku v Prievidzi, Trenčianskej univerzite Alexandra Dubčeka, Akadémii ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Katolíckej univerzite v Ružomberku, Prešovskej univerzite, Stredoeurópskej vysokej škole v Skalici a na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave a taktiež na jej

detašovaných pracoviskách, ktorými sú ústav Božieho milosrdenstva v Žiline a Ústav Dr. P. Blahu v Skalici.

Štúdium na slovenských univerzitách tretieho veku patrí k žiadaným formám celoživotného vzdelávania a je záujmové. To znamená, že ľudia sa už neučia pre profesionálnu kariéru, ale skôr pre svoju záľubu. Učenie sa je cestou, ako zlepšiť kvalitu života v zmysle účasti na živote spoločnosti, ale je aj vhodnou prípravou na meniace sa životné štýly vo vyššom veku. Štúdium je trojročné. Podmienky prijatia si stanovuje každá škola sama. Je to predovšetkým dosiahnutie určitého veku (od 40 do 50 rokov) a ukončené úplné stredoškolské vzdelanie – môže byť aj vyššie. Na štúdium sa hlásia predovšetkým starobní a invalidní dôchodcovia, pracujúci dôchodcovia, nezamestnaní ľudia v preddôchodkovom veku, ale výnimkou nie sú ani pracujúci ľudia v produktívnom veku. Prijímacie pohovory na univerzitu tretieho veku sa nerobia. Prijíma sa na základe poradia, splnených podmienok a zaplata zápisného. Štúdium sa začína imatrikuláciou a končí sa promóciami so slávnostným odovzdávaním osvedčení o absolvovaní štúdia. Prednášky sú rozdelené do blokov, obvykle po štyri vyučovacie hodiny dva razy v mesiaci. Prvý rok štúdia býva všeobecný, od druhého ročníka sa štúdium zvykne špecializovať. Na viacerých vysokých školách fungujú kluby absolventov univerzity tretieho veku, ktoré umožňujú absolventom stretávanie a spoločné aktivity aj po skončení štúdia.

V súčasnosti navštevuje univerzity tretieho veku na Slovensku vyše 7 000 poslucháčov. Prečo sú také obľúbené? Je to nielen získanie užitočných vedomostí a poznatkov, ale aj nadobudnutie sebadôvery, zmysluplné využitie voľného času. Nezanedbateľné sú pravidelné sociálne kontakty, spoločnosť vrstovníkov, rovnaké zážitky, spoznanie viacerých ľudí, nové kamarátstva. Starší ľudia, ktorí chodia do kolektívu a začali sa znova učiť, si udržiavajú lepšie telesné aj duševné zdravie. Štúdiom si rozširujú obzor poznatkov, čo vytvára podmienky pre lepšiu medzigeneračnú komunikáciu. Dávajú príklad svojim deťom a najmä vnukom, že vzdelávanie je dôležité. To všetko prispieva k lepšiemu, kvalitnejšiemu a plnohodnotnejšiemu životu veľkej skupiny seniorov.

Univerzita tretieho veku Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave patrí k najmladším na Slovensku. Vznikla príznačne: ako príspevok našej vysokej školy k rozvoju komunity, v ktorej pôsobí, v roku 2012, ktorý bol Európskym rokom aktívneho starnutia a solidarity medzi generáciami a zároveň aj rokom desiateho výročia školy. Projekt umožniť seniorom študovať sociálnu prácu podporil vtedajší rektor profesor Vladimír Krčméry, a tak sa v októbri 2012 uskutočnil slávnostný zápis seniorov – študentov prvého ročníka univerzity tretieho veku v odbore sociálna práca. Bolo ich 35. Vekový priemer 61 rokov. Najmladšia poslucháčka mala 48, najstaršia 82 rokov. Ako koordinátorka tohto

projektu mám radosť, že naši študenti – prváci aj druháci – sa tešia do školy. Predmety, ktoré sa učia, sú zaujímavé, užitočné a praktické, úzko súvisia so životom seniorov. Je to napríklad sociálna práca, metódy sociálnej práce, sociálne zabezpečenie a právne aspekty života seniorov, prechod z práce do dôchodku, všeobecná psychológia, onkopsychológia, psychológia životnej múdrosti, bioetika, občianske právo, kvalita života osôb so zdravotným postihnutím, základy prvej pomoci, dejiny cirkvi, sociálna pedagogika či informačné a komunikačné technológie (podrobnosti na <http://www.vssvalzbety.sk/katedry/utv>). Naši striebrovlasí poslucháči patria k zvedavým, vnímavým, pozorným a veľmi aktívnym študentom, vedia zápalisto diskutovať. Situácie, keď by vyučujúci mohli byť ich deťmi alebo vnukmi, vôbec nie sú zriedkavé. Ich úloha je tu trochu iná ako pri ostatných študentoch. Musia brať do úvahy, že študenti na univerzite tretieho veku majú menší záujem o získanie dokladu o absolvovaní štúdia, ale o to väčší záujem o učenie sa vecí, ktoré môžu okamžite využiť vo svojom živote. Pristupujeme k nim s úctou a rešpektom voči ich životnej múdrosti, skúsenostiam a nadhľadu. Neverili by ste, aký majú zmysel pre humor. Okrem toho sú empatickí, súdržní a solidárni, majú prirodzené sociálne cítenie. Keďže nikto z nich nepôsoobil v sociálnej oblasti, chcú poznať konkrétny výkon sociálnej práce. Preto sme odbornú výučbu obohatili aj o celodenné exkurzie. Navštívili sme napríklad zariadenie pre tehotné ženy v núdzi a matky s deťmi, ktoré sú obeťami domáceho násillia, Áno pre život v Rajci, ako aj resocializačné stredisko pre závislých od psychotropných látok Čistý deň v Galante. Prvý rok štúdia na našej univerzite tretieho veku bol naozaj pestrý, zaujímavý a bohatý. Som presvedčená, že takým bude aj pre terajších študentov prvého ročníka.

Význam pokračujúceho vzdelania počas života bude narastať a stane sa dôležitým prvkom individuálnych, spoločenských a medzinárodných programov. (Hetteš, 2011). Vzdelávanie v dospelosti a aj vo vyššom veku by sa malo považovať za dobrú investíciu, ktorá sa priaznivo prejaví nielen v ekonomickom raste, ale aj prispeje k zlepšeniu kvality života a celkového sociálneho statusu starších osôb. V tomto zmysle je potrebné podporovať vzdelávacie inštitúcie pre dospelých, akými sú aj univerzity tretieho veku.

PhDr. Oľga Škorecová, PhD.

koordinátorka projektu Univerzity tretieho veku Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave

Kontakt

Meno, priezvisko a tituly autora: **Oľga Škorecová**, PhDr., PhD.

Názov pracoviska: Katedra sociálnej práce, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave

Adresa pracoviska: Námestie 1. mája, 811 01 Bratislava
Kontaktný e-mail: olga.skorecova@gmail.com

Použité literatúra a zdroje

Gerhardtová, A. a kol.: Obyvateľstvo Slovenskej republiky v kontexte Európskeho roku aktívneho starnutia. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2012. 91 s. ISBN 978-80-8121-144-7.

Hegyi, L., Krajčík, Š.: Geriatria. Bratislava: Herba, 2010. 601 s. ISBN 978-80-8917-73-6.

Hetteš, M.: Starnutie spoločnosti, vybrané kapitoly sociálnej práce so seniormi. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2011. 192 s. ISBN 987-80-8132-031-6.

Hrapková, N.: Tvorba vzdelávacích programov pre seniorov na Univerzitách tretieho veku. [online].[citované 2014-2-22]. Dostupné na internete: <http://www.ujop.sk/blade/index.php?c=407&phdr-hrapkova-nadezda-phd—tvorba-vzdelavacich-programov-pre-seniorov-na-univerzitach-tretieho-veku>

Klevetová, D., Dlabalová, I.: Motivační prvky při práci se seniory. Praha: Grada Publishing, 2008. 202 s. ISBN 978-80-247-2169-9.

Šerák, M.: Zájmové vzdělávání dospělých. Praha: Portál, 2009. 208 s. ISBN 978-80-7363-221-6.

Internetové zdroje:

- www.statistics.sk
- www.ukf.sk
- www.vssvalzbety.sk
- internetové stránky všetkých slovenských vysokých škôl uvedených v texte.

VZDELÁVANIE ZAMESTNANCOV V PODNIKATEĽSKOM SUBJEKTE

EDUCATION OF EMPLOYEES CORPORATES

Martina TOKARČÍKOVÁ, Lucia ORLOVSKÁ

Abstrakt

Zamestnanie má v živote človeka nezastupiteľné postavenie. Je dôležitou podmienkou jeho dôstojnej existencie, prináša nielen materiálny prospech, ale súčasne dáva pocit seberealizácie. Prácou človek získava hmotné prostriedky pre sociálny status seba a svojej rodiny. Zamestnanie nie je len ekonomická nevyhnutnosť, postupne sa stáva sociálnou potrebou. Cieľom článku je poukázať na možnosť zvýšenia efektívnosti podnikateľského subjektu systematickým vzdelávaním zamestnancov.

Kľúčové slová: Ľudské zdroje. Vedomosti. Vzdelávanie.

Abstract

Employment is one of life's irreplaceable position. It is an important condition for the existence of decent, brings not only material benefits, but also gives a sense of fulfilment. Working person acquires material resources for social status and that of their families. Employment is not only an economic necessity, gradually becomes a social need. The aim of the article is to point out the possibility of increasing the efficiency of undertaking systematic training of employees.

Key words: Human resources. Knowledge. Education.

Vedomosti a inovácie sú nevyhnutné pre rast produktivity. Investície podnikateľských subjektov do vzdelávania ovplyvňujú hospodársky rast. Subjekty sa vo výraznej miere podieľajú na vytváraní pracovných miest a na hospodárskom raste. Vzdelávanie má pozitívny vplyv na hospodárske a sociálne výsledky, udržateľný rozvoj a sociálnu súdržnosť.

Mladí ľudia po skončení školy často vo svojom živote prežívajú pocity sociálnej neistoty z budúcnosti, ktoré si vyžadujú okamžité zapojenie mladých ľudí do pracovného procesu. Obmedzovanie pracovných síl mladých ľudí je obrovskou stratou pre sociálny systém každého štátu.

Ľudský kapitál predstavuje výrobný faktor, ktorý dodáva podnikateľskému subjektu špecifický charakter. Globalizácia a inovácie zvyšujú nároky nielen na manažment subjektu, ale aj na všetkých ostatných zamestnancov. Schopnosť správne reagovať na neustále prebiehajúce zmeny si vyžaduje byť dostatočne pripravený, vybavený zodpovedajúcimi znalosťami a schopnosťami. Uvedené skutočnosti poukazujú na významnosť vzdelávania pre zvyšovanie výkonnosti a posilňovanie konkurenčnej schopnosti podnikateľského subjektu. Ľudské zdroje a ich efektívny rozvoj sú predpokladom stabilizácie a dynamického rozvoja

spoločností. Dosiahnuť strategický cieľ je možné zvyšovaním odbornosti a zručností zamestnancov formou dlhodobého a efektívneho vzdelávania.

Obsah vzdelávania zamestnancov je v rastúcej miere definovaný pomocou schopností, príp. pracovných štandardov, ktoré vyplývajú z funkčnej analýzy alebo schopností správania sa žiaducim spôsobom. Podnikateľské subjekty sa snažia prispôbovať zamestnancov vlastným potrebám, ale z dôvodu nevyhnutnosti vhodnej motivácie ich pracovného správania pritom musia vždy zohľadňovať aj ich osobné záujmy a ambície. Vzdelávanie zamestnancov treba realizovať v spojitosti s plánovaním a riadením ich kariérneho rozvoja a postupu. Utvárať a posilňovať lojalitu zamestnancov, ktorá je dôležitým predpokladom na to, aby investície do formovania ľudského kapitálu nevyšli navivoč.

Vzdelávanie zamestnancov je súhrn všeobecných, odborných, teoretických a praktických vedomostí, ktoré človek cieľavedome získava v priebehu vzdelávacieho procesu v školskom systéme alebo iných vzdelávacích zariadeniach.

Podnikateľské subjekty musia zvýrazňovať a oceňovať význam ľudských zdrojov, investovať do vzdelávania zamestnancov a vytvárať podmienky pre sebvzdelávanie. Manažéri sú si vedomí, že ak chcú obstať v konkurencii, musia investovať do rozvoja ľudských zdrojov, monitorovať vzdelávacie potreby zamestnancov, motivovať ich k vzdelávaniu, učeniu sa. Zamestnancom je potrebné vytvárať dostatočné podmienky na rozvoj svojej profesijnej kariéry. Na Slovensku však stále chýba „férový“ prístup k zamestnancom. Je málo podnikateľských subjektov, ktoré pristupujú k zamestnancom zodpovedne a zabezpečujú takú starostlivosť, aby sa mohla spoločnosť rozvíjať.

Ciele, formy vzdelávania a rozvoja zamestnancov

Základnou podmienkou úspešného podnikania je flexibilita, konkurencieschopnosť a pripravenosť na zmeny. Flexibilitu podnikateľského subjektu vytvárajú samotní ľudia, ktorí sú na zmeny nielen pripravení, ale zmeny aj akceptujú a podporujú. Kvalita ľudských zdrojov rozhoduje o tom, ako rýchlo môžu podnikateľské subjekty v praxi aplikovať nové technológie a procesy a tým zvyšovať produktivitu práce a podiel na trhu. Starostlivosť podnikateľských subjektov o formovanie pracovných schopností zamestnancov v súčasnej dobe sa stáva pravdepodobne najdôležitejšou úlohou personálnej práce. Je nevyhnutné zaistiť, aby dynamika a štruktúra rozvoja pracovných schopností bola neustále s určitým predstihom v súlade s dynamikou, štruktúrou rozvoja techniky a technológií využívaných v podnikateľskom subjekte, aby zamestnanci boli schopní pružne reagovať na požiadavky a potenciálne možnosti trhu.

Odborné vzdelávanie zamestnancov predstavuje systematické prispôsobovanie správania sa učením, ku ktorému dochádza v dôsledku vzdelávania, inštrukcií, rozvoja a plánovaného získavania skúseností. Základným cieľom podnikového vzdelávania je pomôcť podnikateľskému subjektu dosiahnuť vytýčené ciele pomocou zhodnotenia jeho rozhodujúceho zdroja, t. j. zamestnancov. Vzdelávanie znamená investovať do ľudí s cieľom dosiahnutia lepších výkonov a čo najlepšieho využívania ich prirodzených schopností. Vzdelávanie zamestnancov predstavuje permanentný proces, ktorý vedie k prispôbaniu sa, k zmene pracovného správania a k zvýšeniu úrovne vedomostí. Výsledkom je zníženie rozdielu medzi aktuálnymi kompetenciami zamestnancov a požiadavkami na nich kladenými. Cieľmi vzdelávania sú:

- rozvinúť schopnosti zamestnancov a zlepšiť ich výkon,
- pomôcť zamestnancom, aby v podnikateľskom subjekte rástli a rozvíjali sa,
- znížiť množstvo času potrebného na zácvičenie a adaptáciu zamestnancov začínajúcich pracovať na novovytvorených pracovných miestach.

Cieľom podnikového vzdelávania i personálneho rozvoja zamestnancov je zvyšovanie ich spokojnosti a ich konkurencieschopnosti na vnútropodnikovom i vonkajšom trhu práce. Podnikové vzdelávanie sa tak vedome zaraďuje medzi zamestnanecké výhody slúžiace nielen na uspokojovanie potrieb podnikateľského subjektu, ale aj na uspokojovanie potrieb samotných zamestnancov. Základným cieľom podnikového vzdelávania je prostredníctvom cieľavedomého permanentného formovania pracovného potenciálu vytvoriť podmienky na efektívne plnenie úloh podniku a na jeho konkurencieschopnosť na trhu.

Jedným zo spôsobov hodnotenia kvality vzdelávacieho programu je zisťovanie využívania nadobudnutých vedomostí a zručností v praxi a ich vplyv na výkon. Až praktické využívanie nadobudnutých vedomostí u motivovaného zamestnanca, na ktorého pozitívne vplýva pracovné prostredie a ktorý je zároveň podporovaný aj ostatnými spolupracovníkmi a nadriadeným, umožní osvojiť si tieto vedomosti a zručnosti naplno a posúdiť ich prínos. Prínos predstavuje to, čo školením konkrétny zamestnanec, ale jeho podnikateľský subjekt získa. Zamestnanec tak môže zodpovedne vyhodnotiť prínos vzdelávacieho programu až po uplatnení získaných vedomostí v praxi. Spätná väzba pri vyhodnotení vzdelávacieho programu slúži ako podklad na zlepšenie vzdelávacieho procesu pri ďalších programoch.

Najefektívnejším vzdelávaním zamestnancov v podnikateľských subjektoch je dobre organizované systematické vzdelávanie. Je to neustále sa opakujúci cyklus, vychádzajúci zo zásad politiky vzdelávania, sledujúci strategické ciele, opierajúci sa o starostlivo vytvorené organizačné a inštitucionálne predpoklady vzdelávania.

Motivácia je veľmi dôležitým faktorom, ktorý vplýva na efektívnosť vzdelávacieho procesu, ale aj efektívnosť celého podnikateľského subjektu. Zamestnanci svojimi výkonmi ovplyvňujú efektívnosť, ziskovosť a postavenie podnikateľského subjektu na trhu. Zamestnanci, ktorí sú v priamom kontakte so zákazníkmi, by mali maximálne využiť svoj potenciál, vzdelanie, informácie, zručnosti a kompetencie, aby uspokojili potreby zákazníka.

Motivovanie zamestnancov je usmerňovanie ich konania určitým smerom so zámerom dosiahnutia určitého výsledku. Hlavným motívom ľudskej činnosti je seberealizačné úsilie človeka.

Metódy vzdelávania zamestnancov

V praxi existuje široká škála metód vzdelávania a rozvoja zamestnancov. Metóda je postup k určitému cieľu, je spojená s naplňovaním stanovených vzdelávacích cieľov, s optimálnym zvládnutím obsahu vzdelávania a realizuje sa v rámci danej vzdelávacej formy a za určitých výučbových situácií a podmienok. Uplatnenie konkrétnej metódy závisí od konkrétnych potrieb a podmienok v podnikateľskom subjekte. Súčasný trend smeruje k využívaniu aktívnejších metód vzdelávania a metód vedúcich k plánovanému sebarozvoju zamestnancov.

1. Metódy vzdelávania na pracovisku (in the job) - sú spôsoby vzdelávania zamestnanca odvíjajúce sa v priebehu výkonu práce, obvykle vedené skúsenejším kolegom alebo vedúcim nového zamestnanca, zamerané na praktické zručnosti. Výhodou je reálnosť podmienok a bezprostrednosť vzdelávania. Nevýhodou je, že manažéri nie sú celkom kompetentní a vzdelávacia aktivita nemusí dosiahnuť očakávaný výsledok.

Medzi najznámejšie metódy vzdelávania na pracovisku patria: demonštrovanie, inštruktáž, koučovanie, mentorovanie, konzultovanie, asistovanie, rotácia práce, poverenie úlohou, pracovné porady, sebarozvíjanie, atď.

2. Metódy vzdelávania mimo pracoviska (off the job) - odohráva sa zvyčajne formou kurzov, školení a výcvikov. Je to veľmi efektívny spôsob rozvoja rôznych interpersonálnych či iných zručností, získavania vedomostí o produktoch alebo procedúrach podnikateľských subjektov a podobne. Viac sa zameriava na odborné znalosti, využívajú sa najmä na rozvoj zručností manažérov. Pri takomto vzdelávaní sa dosahuje najvyššia úroveň školiteľov a poskytuje možnosť konfrontovať sa s manažérmi z iných organizácií. Výhodou je používanie kvalifikovaných školiteľov. Nevýhodou je riziko neprenesenia naučeného späť do reality konkrétneho pracovného miesta.

Medzi najznámejšie metódy vzdelávania mimo pracoviska patria: prednáška, prípadová štúdia, simulácie, hranie rol, workshop, výučba s využitím techniky (dištančné vzdelávanie,

e-learning, videokonferencie), školenie hrou (outdoor training), assessment centre (diagnosticko-výcvikový program), atď.

Medzi výhody vzdelávania je možné zahrnúť:

- zvýšenie efektivity náboru zamestnancov,
- zníženie miery fluktuácie.
- zvýšenie produktivity, keď je investícia do rozvoja zamestnancov prepojená so schopnosťou merať výsledky rozvoja podniku,
- zníženie práceneschopnosti v podnikateľskom subjekte,
- zlepšenie zamestnávateľskej značky a internej kultúry.

Záver

Vzdelávanie zamestnancov je v súčasnosti jedným z faktorov, ktoré ovplyvňujú výkonnosť a úspešnosť podnikateľského subjektu. Vzdelávanie a tzv. funkčná gramotnosť sú súčasťou podnikateľskej stratégie zameranej na budúcnosť hospodárskeho rastu. Podnikateľské subjekty, ktoré sa vydajú na cestu systematického priebežného vzdelávania vlastných zamestnancov, dosahujú významné konkurenčné výhody. Motivačný prístup k vzdelávaniu zamestnancov musí viesť k premietnutiu ich odborných príprav do praxe. Zamestnanci musia byť schopní získavať pozitívny postoj k vzdelávaniu ako celoživotnej potrebe, štruktúrovať získané vedomosti a zručnosti podľa možnosti ich bezprostredného a perspektívneho uplatnenia v praxi a citlivo a pružne konať podľa konkrétnych situácií, iniciatívne reagovať na „výzvy“ a zmeny, ktoré prináša virtuálne prostredie dnešného sveta podnikania.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografia

ARMSTRONG, M. 2007. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada Publishing, 2007. 800 s. ISBN 8024714073.

MAJTÁN, M. 2008. *Manažment*. Bratislava: Sprint, 2008. s. 429. ISBN 8089085729.

Príspevok v zborníku

ALI TAHA V. SIRKOVÁ M. 2011. Vzdelávanie a rozvoj zamestnancov. In: *Zborník vedeckých prác katedry ekonómie a ekonomiky*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2011. s. 15-27. ISBN 9788055504155.

MALEGA, P., MIHOK, J. 2006. Vplyv riadenia ľudských zdrojov na efektívnosť podnikových činností. In: *9. medzinárodná vedecká konferencia Trendy v systémoch riadenia podnikov*, Herľany, 2006, ISBN 808073660X.

KRAUSZOVÁ, A. SZOMBATHYOVÁ, E. 2008. Ľudský kapitál a jeho význam pre rozvoj podniku 5. Medzinárodná vedecká konferencia *Manažment ľudského potenciálu v podniku* Zvolen: TU, 2008, s. 39-41. ISBN 978802281871.

Webová stránka

BLUNDELL, R. – DEARDEN, L. – MEGHIR, C. – SIANESI, B. 1999. Human Capital Investment: The Returns from Education and Training to the Individual, the Firm and the Economy [online]. [cit.2011-06-01]. In *Fiscal Studies*. Vol. 20, no. 1, 1999. p. 1–23. Dostupné na: <http://www.ifs.org.uk/fs/articles/0017a.pdf>.

Kontakt

PhDr. Martina Tokarčíková

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

052 01 Spišská Nová Ves, Odborárov 53

053 61 Spišské Vlachy, Kukučínova 19

tokarcikova.martina@post.sk

Online výskumy a prieskumy a štatistické spracovanie výsledkov

Zrealizujeme Váš výskum

Ponúkame spracovanie online dotazníka podľa dodanej predlohy. Oslovíme vybraných respondentov, vyhodnotíme odpovede. Pošleme Vám hotové výsledky, v ktorých sú tabuľky a grafy. Odbremeníme Vás tak od práce a vyhodnocovania dotazníkov, technického spracovania a tvorby grafov.

Naše zameranie

1. Prieskumy ku študentským záverečným prácam.
2. Prieskumy verejnej mienky, komerčne prieskumy a anketové sondáže.
3. Vedecké štúdie (elektronické spracovanie štandardizovaných dotazníkov, testov a dotazníkov vlastnej proveniencie).

Obráťte sa na nás a pomôžeme vám ich zrealizovať.

Ak ste pracovne vytiažený, stačí nám zaslať e-mailom súbor otázok a odpovedí, ktoré nastavíme do systému na stanovené obdobie. distribúciu odkazu na výskum si zabezpečíte buď sami, alebo ho rozpošleme na vybrané e-mailové adresy. Je možnosť spraviť kombinovaný zber dotazníkov v papierovej forme a cez internet. Po skončení vám pošleme zostavu odpovedí v súboroch CSV, SPSS, v MS Excely a MS Worde s hotovými tabuľkami a grafmi, ktoré iba vložíte do svojich dokumentov a prác.

Viac informácií nájdete na: www.prosurvey.sk

Prohuman

*Odborný internetový časopis - sociálna práca,
psychológia, pedagogika, sociálna politika,
zdravotníctvo, ošetrovatel'stvo*

www.prohuman.sk